IOAN DAFIN

IAŞII
CULTURAL ŞI SOCIAL

AMINTIRI ŞI INSEMNĂRI

II

PE DRUMUL MARILOR REFORME. — Presa. — Duelul Caragiale—Dr. „Blumenfeld".—„Viitorul" junimist.—Presa conservatoare. — Lupta între democraţie şi conservatori.— Independenţa ziarelor. — O corespondenţă interesantă.—Presa şi răsboiul mondial.—Cenzura Presei. — D-l Sebastian Moruzzi. — Frământări acute între partide. — Răscoala din 1907. — Rolul D-lui Stere. — Alegerea D-lui N. Iorga. — MIŞCAREA STUDENŢIMEI.—VIAŢA POLITICĂ DUPĂ RĂZBOIU. — Propaganda politică. — Un gest al D-lui C. Stere.—Politicianul de azi. — Un mare eveniment cultural. — Poieţii Anghel şi Gordon. — Profesorul Al. Popovici. — D-rul Ştefan Posa.—„VIAŢA ROMÎNEASCĂ". — „Minerva" ; P. Andrei. — „Revista Critică" ; G. Pascu. — TEATRUL DIN IAŞI. — Vechii artişti. — Artiştii Ghiţescu.—Radu Demetrescu.—ARTA PLASTICĂ.—Marele tablou : „Comemorarea de la Nicea". — O figură răzleaţă : Matei B. Cantacuzin.— D-na Alexandrina Gavrilescu.—MUZICA. etc.

IAŞI — EDITURA VIAŢA ROMÎNEASCĂ S. A. — 1929

IOAN DAFIN

IAŞII
CULTURAL ŞI SOCIAL
AMINTIRI ŞI INSEMNĂRI

II

IAŞI, VIAŢA ROMÎNEASCĂ

DE ACELAŞ :

Fără noroc, *proză şi versuri.*
De la alţii, *traduceri, versuri.*
Muncă şi distracţie, *fapte observate.*
Pe vremea mea, *versuri ediţia II-a.*
Povestea unui vis, *poem.*
Istoricul Şcoalei de Arte Frumoase şi a Pinacotecei din Iaşi, *însărcinare dată de Ministerul Instrucţiunei.*
Istoricul Aşezămintelor Caselor Sf. Spiridon, *Insărcinare dată de Ministerul Sănătăţii Publice.*
Figuri ieşene, *ediţia II-a*
Iaşul Cultural şi Social, *partea I-a.*

Iaşiî cultural şi social

Amintiri şi însemnări

PARTEA II-a

PARTEA II

Pe drumul marilor reforme

Ultimul pătrar al secolului trecut are pentru ţara noastră o importanţă deosebită, căci în acest răstimp a luat naştere adevărata democraţie prin crearea partidului socialist şi apoi al celui radical.

De şi ambele aceste partide şi în deosebi cel dintâi, au îndurat persecuţiuni, de multe ori sălbatice, din partea guvernelor liberal şi conservator, totuşi au înfluenţat puternic asupra partidelor noastre de guvernământ, silindu-le ca să primească, din când în când, unele puncte înscrise în programele socialist şi radical.

Mai cu seamă partidul Naţional-liberal care începuse să primească, încetul cu încetul, influenţa binefăcătoare a democratismului, păşeşte apoi, la un moment dat, c'un avânt demn de toată lauda, spre înfăptuirea acelor mari reforme pe care se razimă astăzi întregul edificiu social şi politic al statului român.

Astfel cu secolul al XX-lea începe o nouă eră care culminează în timpul războiului mondial cu ocazia căruia s'a împlinit visul de aur al atâtor generaţiuni: Unitatea naţională a tuturor Românilor în graniţile etnice ale vechii Dacii, îndrumându-ne spre o rodnică orientare în toate domeniile de activitate.

In politică, ca şi în celelalte domenii de activitate, începe a se lua o formă cu totul deosebită în ceea ce priveşte principiile de conducere, căci acestea sunt luate din programul democraţiei, de şi aplicarea lor din punctul de vedere al sincerităţii şi corectitudinei lasă oarecum de dorit.

Nu se poate susţine că moravurile nu s'au schimbat şi ele, dar într'atâta în cât să credem că am ajuns la o etapă de la care putem păşi cu încredere deplină că nu mai avem de întâmpinat dificultăţi, ar fi o nerozie.

Războiul prin excepţionala lui desfăşurare, a avut ca rezultat o transformare aproape radicală a mentalităţii noastre a tuturor, în ceea ce priveşte mai cu seamă aplicarea principiilor democratice. Asupra acestei chestiuni, nu e locul să insistăm acum.

Dacă noi Românii ne-am realizat visul de aur al atâtor generaţiuni, avem, însă, de luptat mult, foarte mult şi greu, căci dificultăţile pentru realizarea unităţii sufleteşti sunt anevoe de înlăturat, din

cauza uşurinţei unora cari voesc cu orice chip să prepondereze asupra tuturor, numai şi numai pentru aşi satisface nişte ambiţiuni personale.

Să lăsăm, însă, şi aceasta pentru altă dată şi să revenim la epoca unde ne-am oprit în volumul întâi, continuând mai departe ca să vedem cum a evoluţionat Iaşii sub diferite aspecte ale activităţii sale sub toate tărâmurile, până în prezent.

Presa

Să începem dar cu Presa, căci ea a fost în totdeauna singurul mijloc aproape, prin care s'a răspândit noile idei, făcând ca opinia publică să-şi croiască o altă mentalitate în ceiace priveşte orientarea politică. Ne referim, însă, la presa serioasă şi demnă, iar nu la aceea care uitându-şi adevărata menire, se lasă cu totul în orgia şantajismului ce din nefericire a cuprins astăzi mare parte din aşa zisa presă «independentă».

Sub masca de «independentă», această presă săvârşeşte zilnic adevărate crimi, căci în orbirea ei pentru câştig nu se dă în lături absolut dela nici un mijloc care să nu friseze chiar codul penal. Dacă s'ar face o clasificare a ziarelor care apar astăzi, de bună seamă că foarte multe din ele ar trebui să dispară, atât de otrăvitor sunt scrise.

Cu toate acestea, opinia publică românească, aceea care simte şi cugetă româneşte, e departe de tot de a fi influenţată de decăderea morală a

presei de scandal care sub forma *umanităţii* şi a *democratismului*, răspândeşte numai ură, invidie şi duşmănie contra a tot ce este românesc.

Presa în adevărata ei concepţiune, e poate, astăzi, cea mai mare putere prin care se pot propaga ideile. E singura şcoală în care dascălii sunt, din nefericire cei mai mulţi, recrutaţi fără absolut nici un criteriu. Orice neisprăvit, orice băiat de prăvălie când îl prinde stăpânu-său furând marfă şi-l dă afară, găseşte imediat refugiu în presă, şi fără nici o greutate se instalează la masa vreunei redacţii, luându-şi aere de asanator al moravurilor, de îndrumător al opiniei publice, şi chiar de conducător al Statului, căutând să-şi impună părerile guvernelor ţării.

Din nenorocire iarăşi, trebue de relevat că aadesea se găsesc personalităţi marcante în toate partidele, cari se lasă de multe ori influenţate de asemenea specimene de indivizi, ocrotindu-i şi servindu-se de condeiul lor pentru aşi face reclamă personală.

Spun acestea în treacăt, lăsând ca vremea şi acei ce vor să audă, credem, că se vor îndrepta. Să avem speranţă.

Din punctul de vedere al technicei cât şi a părţii redacţionale, presa din Iaşi, cu începerea seco-

lului al XX-lea pare a lua o nouă îndrumare.

Ceea ce, însă, se observă totuşi, şi faptul e destul de întristător, şi poate că suntem prea cruzi, dar spunem purul adevăr, e că presa a perdut mult, cu oare care puţine excepţiuni, din autoritatea morală de odineoară.

O fi şi această decădere morală, pentru *unii*, un progres, dar am fi mult mai bucuroşi, dacă am putea să fim dispensaţi de o asemenea manifestare modernă.

„Evenimentul"

Să ne întoarcem dar la cel mai răspândit ziar de atunci, la «*Evenimentul*», şi să vedem dacă într'adevăr a continuat să progreseze.

Am arătat în partea întâia că «Evenimentul» a avut o eră de glorie sub directoratul regretatului Gh. A. Scorţescu cu admirabilii săi colaboratori despre care am vorbit pe larg, şi cari au lăsat amintiri din cele mai plăcute.

Gh. A. Scorţescu vânzând «Evenimentul» partidului conservator, noul său conducător, neuitatul Dimitrie A. Greceanu, a încercat să se menţină la apogeul ce se ridicase odineoară.

Această încercare a reuşit, dar numai pentru puţină vreme, din cauza unor evenimente dureroase care au avut loc prin moartea năprasnică a

lui Spiru Prasin, căruia Dim. A. Greceanu îi încredinţase conducerea ziarului.

Spiru Prasin prin spiritul seu ager, prin cultura lui solidă şi vecinic împrospătată, ca şi prin puterea-i de muncă uimitoare, precum şi printr'un admirabil bun simţ, ajunge ca în foarte scurt timp să imprime «Evenimentului» o notă nouă, care să amintească zilele de glorie de sub conducerea lui Scorţescu.

Cum am arătat şi altă dată, Prasin a fost adevăratul gazetar, întrunind multe calităţi frumoase, între care, în primul rând o inteligenţă superioară şi mai cu seamă acel dar de aşi apropia prieteni cât mai mulţi, având asupra lor o influenţă covârşitoare.

Prasin, om modern, caută să introducă la «Evenimentul» tot ce se putea face pentru ca ziarul să nu lese nimic de dorit în tot ce priveşte, atât partea redacţională cât şi cea tecnică.

E ajutat de un cenaclu de prieteni, toţi tineri buni şi bine înzestraţi intelectualiceşte şi cu dor de muncă.

Mai întâi, în ce priveşte partea redacţională, Prasin o rupe oare cum cu trecutul, căutând să introducă noui rubrici care să intereseze cetitorul, şi să dee o atenţiune deosebită reportajului şi mai cu seamă modului de a se redacta informaţiunile, căci până atunci acestea lăsau foarte mult de dorit

din cauza că nu li se dădea aproape de loc atenţiunea ce se cuvenea.

Prasin înţelegea că o gazetă pentru a fi bună, nu trebue să se mărginească la un articol de fond, ori cât de bine ar fi fost scris; ziarul are nevoe să fie redactat în întregime cum se cade, să nu lese de dorit nici chiar în redactarea anunciurilor. De aceea dânsul dă o importanţă deosebită părţii informative, căutând ca prin modul în care se expune, să intereseze pe cetitor.

Astfel, în scurtă vreme, «Evenimentul» își schimbă cu desăvârșire aspectul, devenind un adevărat ziar modern care putea să rivalizeze cu ori care alt ziar din capitala ţării.

Succesul ziarului devinea din zi în zi mai accentuat.

Colaboratorii erau acum, pe lângă cei angajaţi ca redactori şi reporteri, și multe personalităţi de seamă din partidul conservator, cari căutau să-și deie obolul lor, mai mult din ambiţiune, căci voia ca fiecare să se întreacă în a ajuta ziarul, și aceasta datorită numai caracterului blând și impunător în acealaş timp a lui Prasin. Toţi căutau acum să se apropie de tânărul conducător al ziarului, toţi aveau dorinţa de a se manifesta într'un jurnal atât de bine scris şi cu perspectiva de a deveni unul din marele ziare ale presei românești, ceea ce ar fi reuşit, de sigur, dacă nu s'ar fi întâmplat nenorocirea cu moartea lui Prasin.

Trebue de amintim că «Evenimentul» în această perioadă nouă, de scurtă durată din nefericire, era redactat într'o formă cu adevărat literară, și în această privință, se poate spune, fără a greși, că era singurul ziar din țară căruia nu-i puteai găsi nici o vină în ceea ce privea redactarea corectă din toate punctele de vedere, și gramatical și literar.

Incă o inovație, ca să zicem așa, a fost și introducerea unui spirit mai democratic în politica susținută de «Evenimentul» condus acum de Prasin.

Intr'adevăr, Prasin a fost și un democrat convins, cu toate că făcea parte din partidul conservator căruia i se presupunea,—poate până la un punct oare care cu adevărat,—un reacționarism mai mult sau mai puțin accentuat.

De și acei cari făceau parte din partidul conservator,—vorbind mai ales de bătrânii «boeri»,—nu se prea împăcau cu noile idei ale veacului, totuși, după cum spun mai sus, n'aveau încotro și se resemnau,—și cum nu erau să se resemneze când conducătorul ziarului partidului, era Spiru Prasin, om tânăr dar înzestrat cu atâtea calități admirabile, căruia nu-i putea rezista nici cei mai autorizați și autoritari conservatori.

Această notă democratică introdusă la «Evenimentul» a fost păstrată cu sfințenie și după moartea lui Prasin, de și ziarul începuse să decline în ce privește modul de a fi redactat.

Activitatea lui Spiru Prasin pe tărâmul ziaristicei a fost, de și de scurtă durată, totuși de o rodnicie neinchipuită, ceea ce a făcut ca «Evenimentul» să se bucure de o reputațiune bine meritată în presa românească.

Cu moartea lui Prasin «Evenimentul» își perde din faima sa, și aceasta pentru că n'a mai fost cine să înlocuiască pe tânărul conducător dotat cu atâtea aptitudini sperioare, de și acei cari au condus mai departe ziarul căutau să-și deie toate silințele pentru a-l ținea la nivel.

Dim. A. Greceanu proprietarul «Evenimentului», încearcă după moartea lui Prasin să deie direcția ziarului unor persoane marcante din partidul conservator, intelectuali cu vază, cum au fost d-nii Ilie Bărbulescu profesor universitar și Emil Severin profesor secundar.

De și acești doi intelectuali ș'au dat toate silințele pentru a menține prestigiul ziarului la nivelul lăsat de regretatul Prasin, n'au putut reuși, pe de-o parte că nu erau ziariști propriu zis, iar pe de alta, că erau prea ocupați cu îndeletnicirile lor profesionale. Apoi pentru a conduce bine și cu folos un ziar, trebue, înainte de toate, să posezi calități cu totul deosebite de ceilalți, fie aceștia ori cât de savanți, a voi numai, și a nu poseda anumite calități nu e de ajuns. De aceea și «Evenimentul», o repet, după moartea lui Prasin, n'a mai

putut să se menţină de cât regresând zilnic, cu toate sacrificiile făcute de mult regretatul Dimitrie A. Greceanu.

De şi în declin «Evenimentul» s'a susţinut, cu mari greutăţi, dar într'o atmosferă mai puţin prielnică din punct de vedere gazetăresc, sub conducerea lui Rudolf Suţu, care ş'a pus toată inima şi întreaga putere de muncă, căutând pe cât a fost posibil omeneşte, să dea viaţă ziarului.

Pe de-o parte descurajarea celor mai mulţi din fostul cenaclu al lui Prasin, din cauza morţii lui, pe de altă parte din pricina marilor greutăţi materiale, şi mai ales, moartea bunului român Dimitrie A. Greceanu care susţinea cu propriele lui mijloace apariţia «Evenimentului», fac la un moment, cu toată străduinţa lui Rudolf Suţu, — singurul după Prasin, care înţelegea meseria de gazetar, — să înceteze de a mai apare.

Pentru Iaşi dispariţia «Evenimentului», a fost o mare perdere, căci acest ziar, cu toate fazele prin care trecuse, devenise oarecum un fel de monitor al Ieșenilor și care ne amintea de perioada strălucită când era condus de Scorţescu și de Prasin.

„Liberalul“

Partidul Naţional-liberal a fost totdeauna la înălţime în ce priveşte presa. Nici odată Iașii n'au fost lipsiţi de o gazetă liberală, chiar în cele mai critice vremuri.

Când se întâmplă câte odată ca partidul să nu poată, pentru oare care timp, să scoată un ziar al seu propriu, avea norocul în tot de-a una, ca să se găsească câte cineva care să puie la dispoziţia partidului coloanele vre unui ziar ce nu avea nuanţă hotărât liberală, dar care nutrea simpatii pentru acest partid.

Astfel a fost cu «*Drapelul*» redactat pe vremuri de distinsul publicist D-l Ioan N. Roman, care scotea acest ziar pe cheltuiala sa, bine 'nţeles ajutat şi de unii corifei liberali, dar ziarul nu era al partidului, aducea însă servicii enorme liberalilor, căci tot ce se publica în această gazetă imprima destul de vădit apararea intereselor partidului naţional-liberal, cu oare care nuanţă de independenţă, dar slabă de tot.

Când, însă, partidul îşi avea ziarul seu propriu, atunci conducerea lui era încredinţată unui comitet ales din fruntaşi şi care comitet nu era ficţiune numai pe hârtie, înregistrat într'un Proces-Verbal şi care să rămâie uitat în arhiva clubului, cum se întâmplă, din nefericire astăzi, şi aceasta o spunem cu toată părerea de reu, dar adevărul e adevăr şi nimeni nu-l poate nega.

Cu începutul secolului actual partidul naţional-liberal din Iaşi, hotăreşte scoaterea unui ziar zilnic «*Liberalul*» pus sub conducerea unui comitet compus din Petru Poni, care era preşedintele clubului,

N. Gane, Gh. Săndulescu, Raki Vasiliu şi alţi câţi-va fruntaşi liberali, comitet care de altfel îşi dădea toată silinţa ca jurnalul să apară regulat.

Direcţiunea e încredinţată lui **Gheorghe din Moldova,** gingaşul şi neuitatul poiet.

Acesta, ajutat atunci de câţi-va tineri căuta să facă din «Liberalul» o gazetă serioasă şi bine redactată, ceea ce a şi reuşit aproape pe deplin.

Gheorghe din Moldova, a fost un admirabil ziarist, cu eminente calităţi şi care a făcut cinste presei în general, şi în special celei din Iaşi.

Venia dimineaţa cel dintâi la ziar şi aşezat la masa lui din redacţie, se ocupa amănunţit de tot ce privea gazeta. Avea o adevărată pasiune pentru redactarea cât mai literară chiar a celei mai neînsemnate informaţiuni. Toate articolele pe care le primea, erau prescrise şi redactate aproape din nou de către el, fără, însă, să schimbe senzul, bine înţeles când acel articol avea o valoare oare care şi merita să vadă lumina tiparului.

Informaţiilor celor mai neînsemnate căuta în tot de-a una să le deie o formă cât mai corectă fără însă, să caute a le face senzaţionale cu orice preţ.

Pentru Gheorghe din Moldova, gazetăria era o adevărată şcoală pentru public, şi de aceea el ca să se conformeze cât mai mult posibil unui bun şi cinstit profesor, căuta să-şi îndeplinească meseria cu cea mai mare scrupulozitate, nelăsând să se stre-

coare nimic care ar fi putut aduce jignire bunului simț.

Articolele scrise de el se distingeau foarte mult atât prin fondul lor serios cât și prin o formă literară impecabilă.

Nu lăsa nici odată să se strecoare în ziar expresiuni jignitoare, neurbane, de și, de multe ori, articolele scrise de dânsul conțineau multă ironie, mult sarcasm, dar redate în așa fel, în cât nimeni nu i-ar fi putut imputa nici cea mai slabă răutate sau expresiuni vulgare.

Om cult, foarte inteligent și c'un neasămuit bun simț, și mai cu seamă de-o negrăită bunatate de inimă, prin conștiinciositatea cu care își așternea gândurile lui frumoase, făcea să fie iubit și respectat nu numai de acei cu cari se găsea alături la masa lui de redacție, dar chiar și de adversarii politici. Poet de mare talent, el își avea ca atare o reputațiune bine stabilită și meritată.

Fiind din firea lui de-o blândeță îngerească, nu putea să aibă de cât prieteni și admiratori.

Ii plăcea singurătatea și de aceea chiar când era în redacție, stătea par'că stingher la colțul mesei, ca și cum ar fi voit să se ascundă de privirile celor din juru-i. Rar când îl auzeai vorbind, era mereu absorbit în redactarea și regularea materiei pentru ziar. Totul trebuia să treacă pe sub ochii lui, chiar anunciurile le redacta, căci nu voia ca

să apară în ziar într'o formă care ar fi putut jigni auzul.

Singura lui distracție, în timpul cât se găsea în redacție, era țigara, fiind un fumător din cei mai pasionați.

De și fața lui părea prea adâncită în gânduri, de și îți făcea impresia că e un om căruia nu-i place sgomotul nici societatea, totuși în intimitatea prietinilor era de-o jovialitate și de-un humor adorabil.

Gheorghe din Moldova era un om întreg, un poiet din rasa celor ce lasă în urmă o pagină neperitoare, un intelectual de marcă, un gazetar bun în toată acceptarea cuvântului, un conștiincios înzestrat cu simțul respunderii, și mai presus de toate un adevarat prietin, milos pentru cei obijduiți.

N'a stat multă vreme la «Liberalul», căci venind partidul național-liberal la cârma statului, e numit prefect al Județului Botoșani, demnitate pe care a ocupat-o cu cinste fiind unul din cei mai harnici și buni prefecți pe care i-a avut județul.

Cu plecarea lui Gh. din Moldova, ziarul «Liberalul» continuă să apară, condus fiind de comitetul de redacție despre care am pomenit mai sus, fără, însă, să mai fie cineva însărcinat anume cu conducerea lui.

Făceau pe atunci parte din redacție, tinerii frați

Neculai şi *Ioan Maxim*, două temperamente adevărat gazetăreşti.

Primul, spirit cumpatat, cu multă putere de muncă şi un admirabil înţelegător al chestiunilor de la ordinea zilei, ce se desbăteau atunci în presă. Scria uşor, corect şi cu o claritate deosebită în a se exprima.

Pătrundea bine subiectul ce-l lua, examinându-l în toată complexitatea, şi-l reda apoi într'o formă literară aleasă, cu expresiuni urbane ceea ce făcea ca articolele sale să fie primite cu simpatie de cetitori.

Ioan Maxim, se deosebia printr'un temperament mai aprins, gata ori când aţi broda un articol politic sau unul de pur reportaj. Dar mai cu seamă în reportaj, era un element admirabil. Ştia să deie proporţia ce se cuvinea articolului, după însemnătatea faptului petrecut.

Din acest punct de vedere, aducea o notă nouă în presa din Iaşi, şi aceasta datorită, în primul rând, pătrunderei cu care examina chestiunea.

Articolele sale de reportaj au avut un frumos succes pe vremuri. Prin reportaj nu înţelegea numai faptul divers petrecut. El se interesa de ori ce chestiune importantă, fie politică sau din alt domeniu. Sub sugestiva formă de anchetă, a publicat un mare număr de articole de reportaj.

După plecarea lui Gheorghe din Moldova, Petru

Fântânaru este însercinat cu conducerea ziarului, mai mult în ce priveşte partea bănească, căci pe atunci, un ziar politic, era întreţinut de club, cum de altfel se petrec lucrurile şi astăzi. Din când în când, regretatul Fântânaru scria câte un articol, dar, mai tot de-auna era inspiratorul nostru celor din redacţie fiind un sincer şi neîntrecut de bun sfătuitor precum şi un adânc cunoscător al chestiunilor politice ce se desbăteau pe atunci.

Şi, în perioada când Gh. din Moldova condusese ziarul, şi după aceea, «Liberalul» a avut oare care succese prin polemicile şi reportagiile sale, cu privire mai cu seamă la campania ce o ducea contra regimului Conservator, şi în deosebi contra administraţiei comunale.

Mai scria din când în când şi neuitatul Nicu Gane, şi atunci, era pentru ziar adevărată sărtoare. De asemenea şi talentatul Petru V. Grigoriu-Buduşcă, la anumite ocaziuni şi festivităţi, cinstea coloanele «Liberalului» cu câte o admirabilă odă.

Duelul Caragiale-Dr. Blumenfeld

Un enorm succes al «Liberalului» a fost atunci când marele Ion L. Caragiale a oferit colaborarea lui într'o polemică... literară cu D-rul Calman Blumenfeld redactorul «Opiniei», care-l... acuza pe neîntrecutul literar că ar fi autorul unor «Fabule»

publicate în revista «*Convorbiri*» sub pseudonimul de «*Un mare anonim*».

Ceea ce a provocat acest... duel e faptul următor.

In revista «*Convorbiri*» de sub direcţiunea D-lui profesor universitar Mihail Dragomirescu, s'a publicat o fabulă semnată «Un mare anonim» iar ziarul «Opinia» din Iaşi, prin pana D-rului Calman Blumenfeld cunoscutul şi apreciatul ziarist, azi în Bucureşti, anunţă cetitorilor că această fabulă este scrisă de Ion L. Caragiale :

«Opinia» a fost cea dintâi care a anunţat că maestrul Caragiale îşi reia activitatea literară şi că va înzestra din nou teatrul cu opere originale. Ziarele din Capitală au adăogat apoi oare cari detalii, dând şi numele a două piese noi pe care le-ar fi având gata ilustrul scriitor de a cărui lungă tăcere ţara e cu drept cuvânt îngrijită. Se afirmă că piesele vor fi depuse la Comitetul Teatrului Naţional din Bucureşti.

Iată însă că maestrul apare, de fapt, pe arena publicităţii. Dar întocmai ca în fabula ştiută s'a întâmplat şi de astă dată. S'au cutremurat munţii şi s'a născut un... şoarece, – adecă o fabulă în locul celor două piese originale, Apropierea e cam trivială dar decepţia nu e nici ea mică, ori cât de drăguţă şi delicioasă ar fi spirituala producţiune a D-lui Caragiale».

Această notiță apărută în «Opinia» prin care se divulga numele autorului fabulei din «Convorbiri», face pe Caragiale să protesteze prin următoarea telegramă trimeasă din Berlin*), ziarului «Opinia»

«Ați fost mistificat, nu sânt autorul fabulei. Rog stăruitor să desmințiți. Scrisoarea urmează. Salutări.

Caragiale».

Această telegramă, a apărut în «Opinia», dar cu oare cari comentarii din partea ziarului cari n'au mulțumit, după cum se vede, pe *«marele anonim»*, căci între altele se spunea:

«In așteptarea scrisorii D-lui Caragiale, înregistrăm dezmințirea cu regretul de a fi făcut o neplăcere ilustrului scriitor, dar și cu mulțumirea de a-i fi dat ocaziunea de a desminți o... fabulă—ca să nu zicem o legendă—că d-sa ar fi autorul drăguței fabule cu pricina».

Scrisoarea a urmat imediat și ziarul «Opinia» se grăbește s'o publice.

Iată și cuprinsul acestei prime scrisori, după care a urmat o întreagă polemică, cum se va vedea mai la vale:

«Wilmersdorf bei Berlin—Hohenzollernpl »

Astăzi, Vineri 13/26 Iulie 1907.

Prea stimate Domnule Prim-Redactor,

In prețiosul Dv. ziar (numărul 191, Mercuri 11 Iulie, primit adineaori) găsesc o notiță destul de

*) Pe atunci, în 1907, când s'au petrecut aceste fapte, Caragiale locuia la Berlin

-mâhnitoare pentru mine, în care afirmaţi cu cea mai senină certitudine că eu aş fi autorul unei mici fabule ce o şi publicaţi în întregul ei. Precum îndată v'am telegrafiat astăzi — aţi fost mistificaţi: *nu'i sunt eu autorul;* n'aş putea scrie aşa ceva, nu doară că n'aş fi în stare să fac şi eu o fabulă mediocră (nu se supere adevăratul autor! a d-sale îmi pare convenabilă la limită, *lege artis*, şi asta, cred eu, e destul de frumos astăzi în literatura noastră), ci fiindcă acum lucrez la una din comediile mele pe care aş dori s'o prezint pentru viitoarea stagiune teatrală.

Dar, Dv. mai mă şi mustraţi, şi încă aşa de aspru! că nu vă dau chiar acuma, pentru stagiunea balneară, nu una, ci amândouă piesele, despre cari am avut imprudenta indiscreţiune într'un moment de expansiune colegială, să vă vorbesc ceva. Să mă ertaţi! până la earnă nu pot, cu toată dragostea ce aş avea să nu vă contrariez, adică — mai bine să spun drept — cu toată teama ce am de a vă da motiv, nu numai pretext ca de data asta, să mă maltrataţi încă odată, poate şi mai aspru. Dacă însă Dv. aveţi neaparat zor de două piese, atunci fireşte nu rămâne de cât să vă adresaţi la vre-un colaborator al Dv. sau la vre un membru al partidului al cărui organ autorizat sunteţi, să vi le facă numai decât.

Rugându-vă stăruitor să bine voiţi a publica aceste rânduri şi a desminţi categoric că eu aş fi

autorul fabulei ce, desigur amăgiţi, mi-aţi atribuit, vă trimit cele mai distinse salutări.

Al dv. prea plecat servitor
Caragiale
publicist român.

P. S. «Fac apel la bunele dv. sentimente de colegialitate şi vă rog a-mi răspunde printr'un cuvânt, la adresa de mai sus, dacă vă convine sau nu a accede la rugămintea îndoită cu care termin scrisoarea mea».

«Opinia», publicând această scrisoare, omite, însă, câteva rânduri, ceea ce a făcut pe Caragiale să riposteze vehement, şi cu drept cuvânt, mai cu seamă că ziarul «Opinia», mai publică şi un mic articol al căru-i cuprins îl dăm aici :

«In sfârşit—luna August a sosit şi, odată cu ea, apărură şi câteva din revistele noastre literare. După «Revista idealistă»—în a cărei viaţă vegetativă vacanţele nu joacă rol, avem numere noi, destul de interesante din «Convorbiri» şi din «Viaţa Românească». Cea dintâiu—apărută în număr triplu, adică tot o combinaţie de vacanţă—cuprinde între altele două fabule noi de acelaş «mare anonim» care—notaţi bine—nu este dl. Caragiale, macar că sunt datorite tot «celui mai mare scriitor în viaţă.

Câţi nu vor fi râvnind la acest măgulitor epi-

tat! Şi iată unul care se leapădă de dânsul... Un fenomen literar».

Acest articol precum şi ciuntirea scrisorii pe care am dat-o mai sus şi pe care noi o redăm întreagă, fac pe Caragiale să nu se mai adreseze «Opiniei», ci «*Liberalului*» care se şi grăbeşte a pune coloanele sale la dispoziţia ilustrului scriitor.

La 28 Iulie 1907, ziarul «Liberalul» primeşte de la Caragiale următoarele pe care le publică întocmai :

Stimate Domnule Confrate,

Apelând la sentimentele Dv. colegiale, vă rog călduros, dacă e posibil, să bine voiţi a publica în coloanele «Liberalului» absolut *întocmai* următoarea scrisoare, pe care, de teama ciuntirii, nu am curajul s'o adresez unde s'ar cuveni.

Domniei-Sale Domnului Doctor **Blumenberg**
Criticul literar dela «Opinia» — Iaşi

Prea stimate Domnule Doctor Blumenberg,

Daţi-mi voe, mă rog, să vă spun că, publicând zilele trecute ciuntită o scrisoare a mea către dl. prim redactor al «Opiniei», cu toate scrupulurile de înaltă politică ce le puteţi, ca barbat de stat, invoca—aţi comis (scuzaţi-mi cuvântul exact!) o mare necuviinţă literară.

Cu respectul şi teama datorite de un comun publicist unui eminent om de litere, critic, etc., sânt, prea stimate Domnule Doctor Blumenberg,

Al D-voastre servitor
Caragiale
publicist român».

Dar nici Doctorul Blumenfeld nu se lasă bătut şi, susţine cu îndârjire, că «un mare anonim» este Caragiale.

Astfel «Opinia» publică mai multe articole în această privinţă, din care reproducem şi noi, pentru ca cetitorul să-şi facă o idee mai complectă despre acest eveniment literar care pe vremuri stârnise un mare interes în lumea intelectualilor.

In numărul de la 22 Iulie 1907 «Opinia» revenind asupra chestiunei publică :

«Revista «Convorbiri» a publicat mica fabulă pe care am reprodus-o : «Tunul şi Plugul», indicând într'o notă suggestivă că e scrisă «de cel mai mare scriitor român în viaţă». Primul gând al tuturor s'a îndreptat fireşte spre D-l Caragiale, După puţine zile în adevăr apăru—şi s'a repetat apoi în mai multe numere cu literă cursivă — o notiţă în ziarul «Patria» afirmând că în «Convorbiri» s'a publicat prima «lucrare» — anonimă încă — a D-lui I. L. Caragiale şi că maestrul va colabora şi pe viitor la această publicaţiune în chip regulat. Fi-

reşte, — am crezut, căci lucru nu era din caleafară extraordinar. Ni s'a părut însă puţin cam... — enervat — dovadă că maestrul însuşi e enervat cetind legenda... fabulei sale — ca în aşteptarea în adevăr nervoasă a mult doritelor sale piese de teatru, revistele şi ziarele să publice reclama... colaborării lui Caragiale cu mici fabule şi parodii.

«Iată însă, că desminţirea vine, energică, neîndoelnică şi categorică.

De unde, însă, s'a născut şi s'a acreditat fabula... fabulei lui Caragiale?»

«Opinia» a mai publicat şi alte notiţe relativ la această chestiune cu privire la «un mare anonim».

Caragiale, însă, văzând că «Opinia», prin pana D-lui Calman Blumenfeld, susţine mereu că un mare român ar fi dânsul, trimite «Liberalului», o scrisoare, care a şi fost publicată în numărul de la 4 August 1907:

«Stimate Domnule Redactor şi Confrate,»

«Eminentul nostru critic d. doctor Blumenberg, după ce mi-a publicat ciuntită o scrisoare zilele trecute, — revine în «Opinia» de la 22 Iulie asupra incidentului cu fabula din «Convorbiri» atribuită pe nedrept mie: d-sa susţine, potrivit afirmaţiei unui bucureştean, că *«cu toate desminţirile mele»*, tot eu aş fi autorul acelei fabule şi găseşte momentul oportun spre a «declara incidentul închis».

«Cu tot respectul, cutez a spune eminentului

nostru critic, d. doctor Blumenberg, că apucătura d-sale mi se pare cam prea violentă. Nu! După regulele cuviinței elementare, incidentul nu poate fi declarat închis *à la cavalière,* până nu spun și eu câteva cuvinte pe care sânt absolut dator a le spune.

Mă rog, stimate confrate, ce pagubă aș fi avut eu dacă, scriind acea fabulă, o și iscăleam? De sigur, modesta mea carieră literară nu perdea nimica, dacă publicam câteva rânduri decente mai mult. Dar opera? ar fi păgubit ceva? Din contra, cred eu, poate, cum criticii noștri (între cari firește trebue să număr în primul loc pe eminentul d. d-tor Blumenberg) au arătat totdeauna oare care blândețe față cu ceeace am putut produce, era să fie întâmpinată cu mai puțină asprime, dacă nu, ca atâtea altele ale mele, trecută prin extrema amabilitate, cu vederea.

Căci să nu uit a spune și aci: fabula aceea mi se pare mie convenabilă *lege artis,* la limită, lucru destul de frumos astăzi în vasta noastră literatură, — aminteri nici n'o trimiteam la «Convorbiri», — fiindcă de trimis, eu am trimis-o, dar... între trimis și comis, este o considerabilă deosebire.

Vă întreb prin urmare, pe D-v: pot eu lăsa fără a protesta din toate puterile, pe eminentul nostru critic d. d-r Blumenberg să afirme mereu și cu necontestata autoritate, să impună la toată

lumea credința că nu-i altul care se ascunde sub vălul anonimului de cât eu? Neaparat că nu. Căci oricât de inciudat trebue să fiu de atenția ce mi-o acordă eminentul nostru critic, d. dr. Blumenberg, nu pot ingădui, printr'o culpabilă fatuitate, să ni se atribue paternitatea operilor altuia, mai ales când, cum e cazul, eu le recunosc o aprețiabilă valoare.

Inţeleg bine cât atărnă succesele şi reputaţia unui mic publicist de dispoziţia bună sau rea, de capriţiile chiar ale unui eminent critic, ca d. D-r Blumenberg, care, pe lângă atâtea mari merite, dispune după plac de oganul unui partid de guvernământ; dar cu toată teama ce trebue să-mi inspire un aşa barbat — ilustraţiune a vremei — mă văd silit de astă dată a-i contraria capriţiul, fiindcă, in lumea asta, afară de D-sa şi mine, mai este cineva, anume autorul adevarat: aceasta voind pentru inalte raţiuni ce-l privesc, să păstreze strict anonimul, mi-a incredinţat mie, pe cuvântul de onoare profesională, soarta publicării mai multor opere; prin urmare, trebue să am cu atât mai multă omenie faţă cu omul care cunoaște că nu eu sânt autorul operilor lui, cu cât știu bine că el n'ar putea deocamdată eşi descoperit in faţa lumii să reclame contra vreunei imposturi.

După ce am spus acestea cum eram dator, cred eu că am putea considera incidentul inchis, afară

numai dacă eminentul nostru critic, D. D-tor Blumenberg, n'ar voi să-l redeschidă.

Mulţumindu-vă de ospitalitatea ce-mi acordaţi în coloanele Dv. sânt, stimate domnule redactor şi confrate,

Indatoratul Dv. servitor
Caragiale
publicist român».

Şi la această scrisoare D-l D-tor Blumenfeld, respunde prin «Opinia» sub forma unui lung articol cautând să dovedească prin înseşi cele spuse de marele scriitor, că tot el este autorul fabulelor iscălite «Un mare anonim».

Acest articol admirabil, poate unul din cele mai frumoase pe care l-a scris eminentul ziarist, D-rul Blumenfeld, merită o deosebită atenţie atât prin felul de a fi scris, şi mai ales că acest articol a fost provocat de marele Caragiale, care, nu cu ori cine stătea la cisle literare, chiar şi atunci când era vorba de o chestiune personală.

Spicuim câte-va fragmente din acest interesant articol care pune în lumină spiritul fin al D-rului «Blumenberg».

Mărturisesc, scrie distinsul gazetar, că nu prea am îndrăzneala — şi trebue multă — spre a respunde celui mai mare prozator în viaţă. Dragostea de adevăr—şi d. Caragiale înţelege bine acest lucru —

constitue, însă, imboldul puternic şi triumful ei asupra timidităţii îmi dă curagiul să iau condeiul în mână. D-l Caragiale întrebuinţează la adresa mea cunoscuta-i ironie caustică — lucru nu mă supără, din contra, — d-sa *cinsteşte* chiar numele — lucru ce mă feresc a califica, mai cu seamă când eu n'am nici o vină dacă numele meu nu aminteşte *pe vr'un scoborâtor al eroilor cari au luptat pentru Patrida, sau ai acelora cari l'au dus în numele semilunei lupta contra creştinătăţii*, — ceva mai mult, D-sa îmi atribue un rol ce nu-l am la gazetă, acel de critic literar, lucru ce nu l-am făcut în viaţa mea, d-le Caragiale, pentru considerentele următoare:

N'am pregătirea necesară — ceea ce nu vor recunoaşte atât de uşor mulţi din criticaştrii noştri, şi apoi pentrucă, artiştii noştri sânt de multe ori de o susceptibilitate atât de exagerată — dacă nu cumva susceptibilitatea şi talentul formează două extreme — în cât o astfel de ocupaţie nu poate suride unui om care doreşte să rămâie cu totul necunoscut şi pe care, o întâmplare extraordinară, ca acea de astăzi, o poate sili doar să semneze rândurile pe care le scrie.

N'am rolul ce mi-l atribui şi deci nu puteam influenţa întru nimica asupra modului cum s'a dus polemica. Ceva mai mult, dacă aş fi fost întrebat, aş fi sfătuit ca scrisoarea să fie publicată în între-

gime, aşa cum ai scris-o, cu toată aluzia răutăcioasă la membrii partidului conservator, pe care, ori ce s'ar spune, «*Opinia*» n'are nici un motiv să-i zeflemisească. Scrisoarea trebuia publicată aidom, fiindcă o zeflemea a lui Caragiale este bine primită, chiar când constitue o vădită nedreptate...».

Mai departe, D-l D-r Blumenfeld caută în lungul seu articol, scris cu o deosebită fineţă, să ajungă la concluzia că «*Un mare anonim*» este Ioan L. Caragiale, cu toate protestările acestuia.

Acum să dăm şi ultima scrisoare a neîntrecutului Caragiale, publicată de «Liberalul» în numărul de la $_{7}/^{20}$ August 1907, şi care a închis, după cum se vede din înseşi cuprinsul ei, discuţia asupra paternităţii fabulelor semnate «Un mare anonim:

Wilmersdorf (Berlin Hohenzollernpl. 4 $7/^{20}$ Aug. 907

«Stimate Domnule Redactor şi Confrate,

Vă mulţumesc din inimă pentru atâta buna voinţă ce-mi arataţi şi îndrăsnesc a vă supara, pentru ultima oară, rugându-vă a mai publica, pe cât posibil mai exact, şi această a treia scrisoare alăturată pentru răfuirea mea complectă cu Dv. critici dela «Opinia.» Vă asigur că după aceasta nu voiu mai plictisi pe cetitorii Dv. cu chestiile mele personale, şi mulţumindu-vă anticipat, vă rog, stimate domnule

redactor şi confrate, a primi salutările mele cele mai distinse.

Al Dv. îndatorat servitor
Caragiale

Alătur pentru administraţie un timbru poştal, cu rugămintea de a'mi expedia două trei numere».

C.

Iată şi respunsul ultim a lui Caragiale cătră «Opinia»,

«Stimate Domnule Redactor şi Confrate,

După informaţiile primite din Iaşi, pe eminentul critic care atâta vreme m'a persecutat cu tachinările sale maliţioase, atribuindu-mi în ruptul capului, cu toate dezminţirile mele, nişte opere ale altcuiva, eu ştiam că'l cheamă d. doctor *Blumenberg* şi iată că acuma, prin «Opinia» (212, 5 Aug.), îmi răspunde dl. doctor *Blumenfeld*. Păsă-mi-te — căci aminteri ar trebui să presupun că «Opinia« are doi doctori critici, pe dl. dr. Blumenfeld şi pe dl. dr. *Blumenberg*, — pasă-mi-te că informatorul meu mi-a dat numele criticului, nu *ciuntindu'l* cum (să mă erte!) zice greşit dl. dr. Blumenfeld, ci *pocindu'l*.

Cu voia d-lui doctor Blumenfeld, pe româneşte a *ciunti* va să zică: a reteza o parte dintr'un tot, a împuţina, a mutila un întreg (cum a fost cazul

cu publicarea scrisorei mele în «Opinia»), dar, pentru: a schimba o parte cu alta, a deforma ceva (cum e cazul cu Blumenfeld—Blumenberg), sau pentru: a anina la un întreg o parte străină (cum ar fi, d. ex., când, în loc de Blumenberg, am zice Blumenbergeanu) se zice, pe româneşte, a *poci*.

După această mică digresiune linguistică, ce nu mi se pare nepotrivită aci, mă grăbesc a declara, ca să isprăvim odată neisprăvita dispută, că mă simt deplin satisfăcut cu răspunsul d-lui dr. Blumenfeld—afară de un singur punct și anume: d-sa, contrariat, se vede, că, din greşala informatorului meu, l-am chemat, *bona fide*, d. dr. Blumenfeld face aluziuni răutăcioase la fisionomia numelui meu, grecească ori turcească. Aci, d. dr. Blumenfeld abuzează de spiritul D-sale prinzându-mă la strâmt: D-sa, care poartă un nume de fizionomie germană, face cu mine anti-grecism şi anti-turcism, ştiind bine, cum ştie toată lumea, că eu, care, o viaţă întreagă de publicist, n'am făcut nici odată anti-germanism, n'am să m'apuc, fireşte, a'l face acuma de dragul d-sale... Asta nu e de loc gentil din partea d-lui dr. Blumenfeld—îmi pare reu!

Incolo ce e drept, respunsul d-sale îmi convine nu se poate mai bine. Care va să zică, ne-am înţeles: eminentul critic, în sfârşit, mă crede că nu eu sânt autorul fabulelor din «Convorbiri». Sânt pe deplin mulţumit... Cât despre dorinţa d-sale de

a afla de la mine numai de cât numele autorului anonim, regret că nu i-o pot satisface, şi-l rog, foarte respectuos, asupra acestei chestiuni să-mi dee bună pace. In definitiv, criticii literaturii, ori cât de autorizaţi n'au dreptul, cred eu, să pună la tortură pe cineva care tăinuește pe un anonim încăpăţinat, ca nişte straşnici agenţi ai siguranţei pe o gazdă de reu-făcători cărora le-au perdut urma, sau ca să vorbim mai dulce, ca niște copii râsgâiaţi pe mama care le ţine ascunsă cheea de la dulapul cu zaharicale.

Nu! numele anonimului nimini n'are dreptul să mi-l smulgă, căci eu n'am dreptul să-l destăinuesc până el însuşi nu mă deslează de cuvântul de onoare ce'mi ţine. Desminţind cât mi-a stat prin putinţă aserţiunea eronată a atâtor mistificaţi, mi-am îndeplinit o îndoită datorie: de conştiinţă profesională, către mine; de omenie către acela. De acuma, zică ce vor pofti criticii mai mult sau mai puţin eminenţi, fie dl. dr. Blumenfeld, fie dl. dr. Blumenberg, fie, şi dl. dr. Blumenthal—eu nu mai am nimica de zis... Căci la urmă, am şi alte treburi.

Mulţumindu-vă, stimate Domnule Redactor şi Confrate de larga Dv. ospitalitate, de care, pare-mi-se, am cam abuzat, remân

îndatoratul Dv. servitor
Caragiale
publicist român».

Cu aceasta se încheie vestita polemică dintre Caragiale și D-rul Blumenfeld.

«Liberalul» s'a putut mândri, de bună seamă, că ilustrul scriitor l'a ales pe dânsul ca tribuna de unde să răspândească spiritualele sale rânduri prin coloanele ziarului din Iași.

Dacă am inzistat așa de mult asupra acestei chestiuni, dând aproape întreaga polemică în paginile acestui volum, am făcut-o, pentru că, mai întâi, Caragiale s'a adresat «Liberalului» din Iași, și apoi, pentru că această polemică a fost dusă de marele Caragiale, c'un publicist ieșan, D-rul Calman Blumenfeld.

Cred că facem o plăcere cetitorului, reproducând aici, fabula «*Duel*» care a dat loc vestitei polemici despre care am vorbit:

Duel

Naivul plug odată (probabil, ofensat)
La un duel odată pe tun l'a provocat
Dar adversarul țanțoș răcni cavalerește:
«Mișelule 'ngenunche!» Și'n frunte l'a scuipat...
Și pe teren, naivul a fost silit firește
Mult umilite scuze să ceară de la tun.

Morală

Doamne! ferește
Pe mojicul prost de boer nebun!

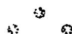
Astăzi e pe deplin stabilit că autorul vestitelor fabule publicate în revista *«Convorbiri»* a D-lui Mihail Dragomirescu, și semnate *«Un mare anonim»*, este marele nostru scriitor Ioan L. Caragiale.

Ce l'a făcut, însă, pe Caragiale ca să-și renege paternitatea acestor admirabile fabule, credem că a fost mai de grabă un capriciu — și se știe că mulți scriitori mari au fel de fel de capricii.

Dar ori cum fie, această polemică a dat prilej lui Caragiale să mai adaoge câte-va pagini pline de vervă și sarcasm la opera lui atât de frumoasă.

De sigur că mulți nu-și mai aduc aminte de această polemică, ea mărginindu-se în coloanele a două ziare politice de atunci și reprodusă în parte în revista D-lui profesor Mihail Dragomirescu, «Convorbiri».

Credem că n'am greșit reamintind despre acest fapt care are o însemnătate deosebită pentru noi Ieșenii, căci s'a petrecut în Iași și deci în legătură cu presa din Capitala Moldovei.

La «Liberalul» mai colaborau Gh. Săndulescu, C. B. Penescu și Georgel Mârzescu care de multe ori da și unele bucăți pline de umor.

«Liberalul» a avut câte-va succese din punct de vedere gazetăresc dar de cari succese s'ar fi putut

dispensa, fără să piardă nimic din demnitatea lui de ziar al unui partid de guvernământ.

Vreau să spun că din lipsa unui control mai serios se strecurase o campanie deşanţată asupra unor adversari politici, campanie care n'avea alt scop de cât acela de a satisface pe un individ oarecare ce se pretindea ziarist, şi care din nenorocire acaparase cât-va timp conducerea jurnalului.

Am spus că ziarul acesta a avut câte-va succese din punct de vedere gazetăresc, dacă succes se poate numi un scandal public fără alt rezultat de cât acela de a murdări cinstea unui om, succes dezavuat de opinia publică cinstită.

«Liberalul» începe să decadă din zi în zi din cauza neînţelegerilor dintre membrii clubului liberal din cari unii voiau să debarce din şefia locală pe Petru Poni. De aceea existenţa ziarului era periclitată tot mai mult până ce, într'o bună dimineaţă, încetează să mai apară, odată cu proclamarea desidenţei câtor-va membri ai clubului, desidenţă ce nu s'a putut menţine de cât vre-o câte-va luni.

In acest timp, Georgel Mârzescu care se găsea în fruntea acestei mişcări, face să apară ziarul *«Mişcarea»* despre care vom vorbi la timp.

Gazeta Moldovei

Prin 1912 pe la sfârşitul anului, un mănunchiu de tineri gazetari, breslaşi de meserie se hotăresc

să scoată un ziar numai de informațiuni. Și cum o asemenea gazetă ar fi necesitat cheltueli mari dacă ar fi fost zilnică, și cum tinerii breslași, în entuziasmul lor juvenil voiau cu ori ce chip să se manifeste pe terenul ziaristicei arătând că se poate lucra și la Iași o gazetă care să intereseze toate păturile sociale, dispune ca ziarul să apară la început odată pe săptămână.

Acești tineri erau *N. Maxim, Ioan Maxim, Al. A. Brandea* și *Vasile Scânteie,* care pun bazele acestei gazete, și cari erau proprietari redactori, având de colaboratori pe regretatul *A. Steuerman-Rodion, Al. Mavrodi* actualul Director al «Viitorului» din București și *Giordano* epigramistul, precum și pe câți-va tineri. Cunoscutul librar și tipograf *P. Iliescu,* se asociază și el cu tinerii pomeniți mai sus, și-și pune tipografia la dispoziția lor.

Astfel **„Gazeta Moldovei"**, *ziar numai de informațiuni,* începe să apară în fie care Duminică, la orele 4 p. m.

Gazeta se prezintă, din punct de vedere tecnic în chip ireproșabil, având pe lângă materia informativă și diferite rubrici interesante, între care rubrica literară ocupa un loc de cinste.

Apariția «Gazetei Moldovei» este bine primită de ieșeni, căci pentru întâiași dată Iașii aveau o gazetă de reportaj și mai mult, încă, scrisă cum trebuie.

O inovaţie adusă de acest ziar a fost aşa zisele «Anchete», articole de reportaj ce se ocupau în amănunţimi cu descrierea diferitelor instituţiuni publice şi private, contribuind prin aceasta la răspândirea şi cunoaşterea cât mai mult a chestiunilor ce interesau publicul cel mare.

Nu se ocupa de politica zilei, de cât doar întâmplător, și atunci numai ca parte informativă, lăsând la o parte ori ce comentarii ce ar fi putut da loc la cine știe ce atitudine dușmănoasă din partea acelora ce ar fi fost vizaţi.

Pentru a se vedea mai bine ţelul ce-l urmărea «Gazeta Moldovei», vom cita câte-va rânduri semnate de Nicu Maxim, în articolul de fond scris cu ocazia aniversării a unui an de la apariţie :

«E o fericită coincidenţă în această aniversare gazetărească, sărbătorită în atmosfera senină și odihnitoare a Naşterei Domnului, iar pentru noi e de două ori fericit prilejul, să ne cumpănim munca unui an și să vedem dacă în faţa acestei munci ne putem simţi sufletul mângâiat de întruparea neînșelătoare a unui vis atât de scump nouă și atât de greu de realizat.

«Acum un an «Gazeta Moldovei» a apărut în nişte condiţiuni, care pentru unii păreau neînţelese, pentru alţii stranii și pentru foarte puţini, originale şi conforme cu cerinţele publicului cetitor.

«In adevăr, când a apărut în ţara românească

un ziar fără program? Şi cu toate astea ziarul care-şi sărbătoreşte împlinirea unui an de existenţă în mijlocul simpatiei generale, a apărut fără făimosul şi indispensabilul program. Şi nu e puţin riscant ca în ţara prejudecăţilor şi a măimuţăriilor — dacă cuvântul nu e prea grav — să cutezi a face un asemenea pas. «Gazeta Moldovei» l'a făcut pentru că în locul tiradelor de o ridicolă inimoşie şi a frazelor ce păreau că'ţi sfâşie timpanul, din articolele programe, acest ziar avea un singur punct în programul seu: bunul simţ. Şi acest tainic şi modest dar al omului a preţuit în tot de-a una mai mult de cât ori ce.

«Gazeta Moldovei» şi-a dat seamă că mult-puţinul public cititor cât îl avem, e ostenit de clişeile unei gazetării învechite, care nu-i putea oferi nici un fapt fără să nu-l treacă prin filiera celor mai ridicole patimi, pentru a-l da la lumină diform şi falş.

«Gazeta Moldovei» a înţeles că cititorul voeşte să găsească în manifestarea muncei gazetăreşti o clipă de odihnă şi de reconfortare sufletească: ori ceea ce-i trebuia lui nu putea găsi de cât într'un ziar, în care pornirile pătimaşe nu-şi găsesc adăpostul şi în care faptul redat apare sub lumina clară a adevărului şi realităţii.

«Gazeta Moldovei» a mai înţeles că prea mult abuz s'a făcut la noi de principii, idei şi norme

de conduită, fără ca acei ce le propovăduiau cu atâta foc să ţie seamă de cea mai preţioasă podoabă sufletească care e baza ori cărei intreprinderi omeneşti: bunul simţ. De aceea ea nu a făcut nici odată paradă de aceste tezaure atât de puţin preţioase astăzi, neabătându-se în acelaş timp nici odată din drumul modest, însă drept şi luminos, pe care a pornit de la început».

Şi mai departe, articolul acesta sfârşeşte cu frumoasele cuvinte, scrise cu tot entuziasmul şi sinceritatea tinereţii:

«Va trece multă vreme, până va veni timpul fericit în care munca unui gazetar să capete adevărata ei apreciare şi răsplata ce i se cuvine, se vor risipi multe energii şi se vor risipi multe inteligenţe până ce marile nostru public cetitor îşi va da pe deplin samă şi va pătrunde în taina substilităţilor şi istovitoarelor sforţări sufleteşti şi materiale poate, ale gazetarului profesionist, care dintr'o simplă pasiune pe care nu şi-o poate stăpâni şi fără vre-o răsplată morală sau materială care să precumpănească munca lui, aduce cele mai mari servicii, răspândindu-şi ceea ce-i a lui mai preţios şi mai necesar».

Am reprodus aceste pasagii, pentru că în ele se reflectă admirabil sufletul curat şi entuziasmul neprihănit al adevăratului gazetar, şi mai ales al tineretului care-şi pusese toată inima şi puterea de

muncă pentru a corespunde adevaratei meniri a presei.

«Gazeta Moldovei» condusă de asemenea elemente, era firesc ca să prindă în public şi cu drept cuvânt a reuşit să-şi creieze o atmosferă cât se poate de simpatică, nu numai în Iaşi, dar în Moldova întreagă.

A avut multe succese acest ziar cât timp s'a menţinut strict în marginile «bunului simţ» cum spune cu multă dreptate Nicu Maxim în rândurile citate mai sus.

Imediat, însă, ce s'a amestecat patima politică în conducerea ziarului, acesta a început să piardă din simpatia publicului, şi astfel, noile împrejurări ne mai fiind prielnice, împrejurări, poate independente de voinţa celor cari conduceau «Gazeta Moldovei», fac ca acest jurnal care devenise aproape indispensabil publicului ieşan, să-şi înceteze apariţiunea după ce trecuse, pentru puţin timp, sub o nouă direcţie şi propietate.

Cât timp ziarul s'a menţinut în marginile bunului simţ a fost de o viabilitate crescândă, şi imediat ce s'a produs schimbarea, a fost firesc să dispară.

Dacă am inzistat asupra acestui ziar mai mult, e că, a avut un rost în presa ieşană, aceea a unei gazete pur informative, şi mai cu seamă pentru că fusese scrisă cu «bun simţ», şi sinceritate, cu tot focul tinereţii entuziasmate.

„Viitorul"

Un ziar care a avut oare care importanţă în acest restimp, a fost «*Viitorul*», organul grupului junimist din Iaşi. Acest ziar apărea zilnic, în format mic, şi era condus de un comitet alcătuit din fruntaşii grupării, în fruntea cărora se găsea Matei B. Cantacuzin.

Comitetul nu se ocupa, însă, efectiv de gazetă, ci se mărginea să trimeată din când în când, la zile mari, cum s'ar zice, câte un articol de doctrină şi care era primit de puţinii cetitori cu o deosebită simpatie, pentru că aceste articole erau scrise bine, şi mai cu seamă că erau semnate de personalităţi marcante, cum erau M. B. Cantucuzin, Teohari Antonescu, etc.

Conducerea efectivă a jurnalului o avea tânărul ziarist de pe atunci, Al. Mavrodi care scria aproape toată gazeta, ajutat fiind de doi colegi, din care subsemnatului îi era încredinţată partea literară, — căci şi atunci ca şi acum nu se putea să apară o gazetă, mai cu seamă cotidian, fără să nu facă literatură.

Nu voiu spune că «Viitorul» junimist a imprimat vre-o notă nouă în presa ieşană, dar ceea ce merită o atenţiune deosebită e faptul că a fost un ziar cinstit din toate punctele de vedere.

Polemicile şi campaniile care le ducea contra regimului liberal, erau pline de urbanitate, fără in-

tenţii de a jigni în cinstea cuiva numai pentru ca să lovească din spirit de resbunare personală, cum se obicinuia la alte gazete.

«Viitorul», din acest punct de vedere a fost un ziar de elită, demn urmaş al acelora cari formaseră odinioară vestitul grup al «Junimei».

Partea informativă de şi slabă, totuşi se deosebia foarte mult de a celorlalte gazete, căci nu se strecura absolut de loc nici o informaţie care să deie de bănuit. Totul, fie care rând era controlat şi chiar atunci când erai nevoit sa acuzi pe cine-va se făcea cu cea mai mare scrupulozitate, pentru ca să nu se publice cumva vre un neadevăr.

Astfel «Viitorul» junimist a fost la înălţime în ceea ce priveşte partea morală a jurnalului.

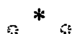
O coincidenţă: Al. Mavrodi care a fost conducătorul «Viitorului» junimist acum vre-o două zeci şi cinci de ani, se găseşte astăzi conducătorul «Viitorului», ziarul partidului Naţional-Liberal din Capitala ţării.

Restrânsul cenaclu al celora care formau conducerea zilnică a acestei gazete, şi care cenaclu se compunea din patru tineri în care intra şi administratorul editor, Costea Bothezat, era animat de cea mai caldă prietenie, toţi fiind în acelaş gând în privinţa modului de a se scrie ziarul.

După aproape un an de apariţie «Viitorul» dispare, gruparea junimistă mulţumindu-se să reflec-

teze, ca în tot de-a una, asupra celor ce se petreceau și să privească ironic chiar atunci când lucrurile luau o atitudine serioasă.

Acest ziar a fost, mi se pare, ultimul pe care l'a scos gruparea junimistă la Iași. De altfel, au mai apărut și alte ziare junimiste în Capitala Moldovei, dar numai vremelnic, cu ocazia alegerilor. Despre acestea nu mai pomenim căci ele nu au absolut nici o importanță.

Nu se poate trece cu vederea «*Ecoul Moldovei*», ziar naționalist, cu o pronunțată nuanță antisemită, scos mulți ani, când septămânal, când zilnic, de către bătrânul, azi, pensionar al Teatrului Național, dl. Em. A. Manoliu.

Ziarul acesta, pe lângă nuanța lui antisemită, susținea cu multă căldură și convingere partidul Național-Liberal. Aceasta nu e de mirare, pentru că pe acea vreme proprietarul și directorul «Ecoului Moldovei» fusese un devotat membru al clubului liberal.

Ziarul a avut și unele succese, mai cu seamă când partidul liberal din Iași, rămânea, — bine 'nțeles pentru puțin timp, — fără gazetă. Atunci «Ecoul Moldovei» se transforma, ca prin minune, în ziar pur național liberal, uitând pentru moment nuanța antisemită. Imediat ce liberalii scoteau zia-

rul lor «Ecoul Moldovei» devinea ziarul naționalist și antisemit.

De remarcat e faptul, că acest ziar, cu toate greutățile materiale cu care se lupta, a avut o atitudine demnă, a fost un ziar cinstit care lupta pentru o ideie, ferindu-se în tot de-a una să cadă în pacatul acelora cari văd în apariția unui ziar un mijloc de câtștig cu ori ce preț, nesfiindu-se de a întrebuința amenințările și șantajul sub diferitele lui forme ale ziaristicei de astăzi.

Dacă a fost sau nu greșit în atitudinea sa, «Ecoul Moldovei» are însă marele merit că a fost sincer, că ceea ce susținea din punct de vedere naționalist sau antisemit, nu era izvorât de cât din inimă și credința nestrămutată a conducătorului acestei gazete, bătrânnl artist și gazetar Em. A. Manoliu.

Că n'a putut perzista în atitudinea sa, cauzele trebuesc căutate în împrejurările diferite cari au schimbat, după războiu mai cu seamă, mentalitatea multora.

Ori cari a fost și este modul de a înțelege cele ce se petrec în starea noastră socială, nu-i este îngăduit nimărui, credem, ca să-și renege o viață intreagă de muncă și cugetare, să abdice cu atâta ușurință de la îndatoririle pe cari le-a păzit și urmat cu atâta sfințenie, având de luptat, de multe ori cu greutăți peste puterile omenești.

Nu vreau să aduc vre-o învinuire cât de mică statornicului până mai ieri în principiile sale, Em. A. Manoliu, nici să-i contest meritul ce-l are ca ziarist; vreau numai să constat faptul, cu toată părerea de reu ce o am că sânt nevoit să-l constat.

Dacă această schimbare petrecută în sufletul şi cugetul bătrânului jurnalist, este datorită cu adevărat unei mature şi îndelungate chibzuiri, ajungând la concluzia că a fost înșelat în atitudinea ce a avut-o, zeci de ani, nu pot decât să-i respect situaţia în care se găseşte astăzi, din punct de vedere politic, cu atât mai mult că s'a convins că omul ca şi ori ce din natură este supus evoluţiei...

Rămâne ca viitorul să deie sau nu dreptate celor ce le urzește fie care din noi în cursul vieţii.

Spun acestea pentru că nu de puţine ori am colaborat cu el alături la «Ecoul Moldovei», în chestiunea naţională şi am fost strâns legaţi și înţeleşi perfect asupra diferitelor chestiuni de la ordinea zilei.

Dacă eu am ramas acelaş în ce priveşte doctrina naţionalismului pur, şi a politicei naţional-liberale, e că am trecut cu vederea foarte de multe ori peste obstacole de acelea cari ar fi putut să mă facă, de m'aş fi lasat influenţat de împrejurări, să-mi schimb principiile şi să privesc ca duşmani pe acei cari-i consideram ca prieteni altă dată, ca

și cum aceștia ar fi avut atâta putere ca să restoarne principiile și să mă determine astfel ca să-mi schimb cu totul firea.

Ori cine, cred eu, ori câte dificultăți ar întâmpina în cursul vieții, nu trebuie să dezerteze de la țelul ce-l urmărește, mai cu seamă dacă acel țel e bine determinat în ce privește seriozitatea și urmările ce dau loc activității viitoare pentru înfăptuirea unui ideal, dacă într'adevăr credem cu tot dinadinsul în acel ideal.

Să fim mulțumiți în sufelul nostru că ne-am făcut datoria cinstit, chiar când am fi nedreptățiți de acei din jurul nostru care ar căuta să ne doboare pentru satisfacerea unor meschine interese personale. Noi să știm, însă, că ne-am făcut datoria și aceasta, credem, că ajunge.

Presa conservatoare

Partidul conservator a căutat în tot de-a una să nu se lese mai pe jos, în ce privește presa, ca partidul liberal. Mai cu seamă de la trecerea «Evenimentului» la Conservatori, aceștia, au avut, se poate spune, un ziar care le-a aparat interesele ani întregi.

Trebuie, însă, menționat, că acest ziar reprezenta pătura bătrână conservatoare, sau mai bine zis, reacțiunea, de și nu de puține ori colaborau la el și elemente conservatoare tinere cari duceau

o aprigă luptă, în surdină, contra elementului reacţionar.

Tineritul conservator recrutat în mare parte dintre foştii radicali, ori cât căuta să se conformeze disciplinei de partid, nu putea să suporte în totul greutatea reacţionarismului bătrânilor boeri conservatori.

Fără se declare desidenţă, fără să se revolte făţiş contra acestui reacţionarism, tinerimea conservatoare căuta, pe căi piezişe să lupte, pentru democratizarea partidului.

Mijlocul cel mai eficace pentru această luptă nu era altul, în primul rând, de cât presa.

De aceea, tinerimea conservatoare, cu tot respectul ce-l avea pentru tradiţia și bătrânii conducători, au căuiat să-şi continue realizarea idealului, acela de a introduce în programul partidului conservator ideile democratice, ceea ce a reușit de multe ori.

Când Radicalii au fuzionat cu Conservatorii, aceştia din urmă aveau ziarul «Evenimentul», ceea ce au făcut pe Radicali să renunţe la ziarul «Jurnalul» recunoscând «Evenimentul» ca singurul ziar oficial al partidului.

Fricţiunile, însă, dintre radicali și conservatori se accentuau tot mai mult, de şi fuziunea era un fapt stabilit definitiv.

Tinerii radicali, cu toată dragostea ce aveau ca

să muncească şi să ridice prestigiul partidului conservator, prin realizarea unor puncte democratice, erau priviţi ca nişte intruşi şi stânjeniţi mereu în entuziasta lor propagandă democratică. Coloanele «Evenimentului» de şi nu li erau închise, totuşi reacţionarismul era nota care prepondera în acest ziar.

De aceea Radicalii, de şi fuzionaţi, îşi aveau totuşi şedinţele lor a parte, unde discutau şi căutau o rezolvare a noii situaţii creată prin fuziunea cu partidul conservator.

Inainte însă de a trece mai departe, trebuie să amintim despre «Jurnalul» organul grupărei radicale, înfiinţat de Jaque Levin împreună cu Georges Vasiliu-Sportmen. La acest ziar au colaborat regretaţii Gr. N. Macri, Al. A. Badareu, Gr. Buţureanu, Neculaide precum şi dl. Gh. Ghibănescu.

«Jurnalul» a avut un frumos succes, fiind bine scris şi mai cu seamă că susţinea ideile democraţiei cari începuseră a prinde oare cum rădăcini în opinia publică.

«Jurnalul» a fost înfiinţat, o repet, de Jaque Lewin în împrejurarea următoare :

După expulzarea lui Albert Honigman, despre care am vorbit în volumul întâi, Jaque Lewin rămăsese la «Evenimentul» alături de Gh. A. Scorţescu care devenise proprietarul şi conducătorul ziarului, sub auspiciile, cum s'ar zice, ale liberalilor.

Jaque Lewin simpatiza cu radicalii, ceea ce-l făcea să nu se simtă tocmai la locul seu la «Evenimentul» care intrase sub o nouă conducere.

Intr'o zi întâlnindu-se cu Gh. Panu pe stradă, — acesta de şi nu-l văzuse până atunci, de cât o singură dată, — îi propune lui Lewin ca să primească a fi corespondentul «Luptei» la Iaşi.

Tânărul Lewin entuziasmat de propunerea ce i-o face Panu, primeşte cu bucurie, mai cu seamă că şeful radicalilor avea un farmec deosebit pentru a atrage tineritul în jurul seu.

Nu trecu mult, însă, și Jaque Lewin care dispunea materialiceşte, se hotărește să scoată la Iași un ziar care să fie organul de propagandă a grupării radicale. Şi astfel iea naștere «*Jurnalul*».

Jaque Lewin a fost un ziarist pasionat, întrunind multe calități frumoase, şi în primul rând dragostea nemărginită ce o avea pentru presă, pentru care nu se dădea în lături de la nici un sacrificiu bănesc, căci era posesorul unei averi mari.

De și conducerea politică o avea atunci la «Jurnalul» regretatul Al. A. Badareu, totuși Lewin era sufletul ziarului. Toată ziua era ocupat la gazetă, necruţind nici timp, nici bani, pentru ca ziarul să apară şi să progreseze. Făcea toată bucătăria gazetei, scria de toate: articole politice, făcea reportaj, scria varietăți şi se mai ocupa încă și de

administrație. Totul trebuia să treacă pe dinaintea ochilor lui.

Dar ceea ce făcea ca cei din jurul «Jurnalului» să muncească cu toată râvna, era, înainte de toate, legătura sufletească dintre colaboratori cari lucrau pentru acelaș țel: triumful democrației.

Apoi mai era și imboldul ce-l dădea Lewin prin munca și purtarea lui mai mult de cât colegială. Fire liniștită, inimă largă, suflet nobil, iată niște calități cari fac pe cineva să-și apropie cât mai mulți prieteni; de aceea tânărul Lewin n'avea de cât prieteni.

«Jurnalul» a fost un ziar bine scris. Articolele sale erau menționate de multe ori în presa din Capitală, fiind scrise cu multă competință de persoane culte și de talent.

N'a avut, însă, viață lungă această gazetă, căci împrejurările făcând ca să fuzioneze gruparea radicală cu partidul conservator, «Jurnalul» a fost nevoit să înceteze, dar nu trecu multă vreme, și foștii radicali, cari de și deveniseră acum conservatori, își mențineau, însă, legăturile strânse de mai înainte, și aceasta era firesc, căci, când au fuzionat, ei urmăreau un scop bine determinat, acela de a putea să introducă cât mai multe din punctele programului radical în partidul conservator.

De și partidul conservator avea un ziar propriu, «Evenimentul», totuși noile elemente, radicalii, nu

se puteau împaca cu reacționarismul, ori cât căutau bătrânii boeri conservatori să-l acopere, silindu-se ca prin formă să se poată salva, față de tinerii democrați.

Foștii radicali, în frunte cu Al. A. Badareu, cu toată condescendența ce o aveau față de ziarul partidului cu care fuzionaseră, «Evenimentul», nu se puteau împaca, fiindcă nu puteau în coloanele acestui ziar să-și desvăluie în voe și nestingheriți punctele programului radical.

De aceea se hotăresc să scoată un nou ziar, care sub eticheta de gazetă conservatoare să răspândească în opinia publică ideile democratice.

Acela însă, căruia i se datorește și de rândul aacesta, apariția noului jurnal, e tot Jacque Lewin, care-l susținea aproape cu întreaga sa cheltuială.

Voiu face o mică paranteză.

Se discuta, după ce se hotărâse definitiv apariția noului ziar, ce nume să i se deie. Fie care pronunța câte un nume, dar nimini nu găsise unul potrivit.

Atunci, Gh. Panu propune ca ziarul să fie botezat «*Opinia*», ceea ce se primește cu entuziasm de către toți cei de față. De altfel și D-rul Lebell a fost de mai multe ori nașul a diferite gazete: «Evenimentul», «Jurnalul» și «Mișcarea» lui îi datoresc numele.

«*Opinia*», a fost pe vremuri unul din cele mai

bune ziare din Iaşi, căci în jurul ei se grupaseră mulţi tineri intelectuali cari vedeau în democratismul vechilor radicali, idealul lor scump pentru care îşi dădeau întregul obol de muncă şi de sacrificiu.

In această primă perioadă a «Opiniei», colaborează cu mult succes pe lângă Lewin și George Vasiliu-Sportsmen, şi tinerii Spiru Prasin, Eugen Herovanu și Steuerman-Rodion mai cu seamă, care a continuat şi în a doua perioadă a «Opiniei» să colaboreze.

Tot atunci foştii radicali ieșeni voind să deie noului lor ziar un prestigiu deosebit, apelează la cunoscutul și eminentul gazetar din București, D-l Gheorghe Rădulescu-Archibald, ca să primească a fi prim redactor. Astfel pentru întâiași dată un ziar din Iași are ca prim redactor un ziarist de meserie, ba încă un ziarist cu mare reputaţiune în presă.

«Opinia» de şi ziar conservator, totuşi se deosebeşte enorm de «Evenimentul», care era ziarul oficial al partidului.

In coloanele «Opiniei» se publicau articole de doctrină democratică ceea ce nu convenia de loc bătrânilor conservatori cari luptau acum din resputeri pentru ca să stavilească pe cât s'ar putea mai mult, curentul democrat introdus de foştii radicali.

Pe lângă partea politică, noul ziar dădea o mare importanță și reportajului precum și literaturei, căci se strânseseră în jurul «Opiniei» un mănunchi de tineri talentați cari colaborau cu entuziasm.

Acest mănunchiu de tineri a dat mai târziu naștere cenaclului în fruntea căruia se găsia Spiru Prasin și despre care am vorbit la timp.

«Opinia», în prima sa perioadă a fost un ziar admirabil, din toate punctele de vedere. Având colaboratori eminenți și un serviciu de reportaj bine condus, se apropia tot mai mult de marile ziare din București, pe care de multe ori le și 'ntrecea, cu toate că această gazetă era din... provincie.

«Evenimentul» mergea greu de tot acum ceea ce a făcut pe Dim. A. Greceanu să caute ca să deie o nouă viață ziarului, căci altfel era în primejdie să dispară, și nu convenia de loc bătrânilor conservatori reprezentați atunci prin azi reposații Grigorie Cogălniceanu și Vasile Vlădoianu, ca să vadă «Opinia» devenind organul oficial al partidului conservator.

Imprejurările au făcu ca să înceteze «Opinia» și astfel «Evenimentul» să rămâie singurul organ de publicitate din Iași care să reprezinte partidul conservator.

Aceasta e a doua perioadă de glorie a «Eve-

nimentului» condus fiind acum de Prasin, și descare s'a vorbit mai înainte.

Lupta între elementul democrat și reacționarii conservatori se accentua tot mai mult până ce se ajunge chiar la o ruptură în sinul partidului.

Pe de o parte vechii conservatori în frunte cu Gheorghe Gr. Cantacuzino șeful partidului, iar pe de altă parte regretatul Take Ionescu care reprezenta acum elementul democratic în partid, încep fie care să caute a deveni cât mai independenți față unii de alții, până ce se ajunge mai târziu la o ruptură definitivă între vechii conservatori și elementele progresiste din jurul lui Take Ionescu care înființează noul partid Conservator-Democrat.

In Iași mai cu seamă această ruptură, de fapt era făcută mai de mult, căci «Evenimentul» nu de puține ori ducea campanii cam drastice, contra elementului democrat, și chiar membrii clubului, adecă foștii radicali și conservatorii de baștină nu prea aveau relații personale între ei, ori dacă le aveau, erau numai de formă.

Incordarea între vechii conservatori și elementele din jurul lui Take Ionescu devine, dar, din ce în ce în ce mai acută. Toată lumea vedea și era convinsă că e o imposibilitate de a se mai reface partidul conservator. Ori cât s'a căutat ca să se

găsească o portiță de scapare pentru a nu se a-junge la ruptură, a fost peste putință.

Ruptura făcută, noul partid înființat de Take Ionescu *«partidul Conservator-Democrat»*, — căci neuitatul barbat de stat ținea să nu-și înstrăineze titulatura de *«conservator»* — începe să strângă în jurul seu o seamă de elemente tinere, atrași fiind de democratismul ce formase crezul politic al noului partid.

In Iași, după cum am mai spus, ruptura aceasta era făcută de fapt, mai de mult. Prin consacrarea ei oficială, elementele așa zise tachiste, se strâng în jurul lui Al. Badareu, cel mai puternic și mai îndârjit susținător a lui Take Ionescu, și fac să reapară în a doua perioadă *«Opinia»*, dar de rândul acesta ca ziarul oficial al noului partid conservator-democrat.

Tot Jaque Lewin a fost acela care a contribuit cel mai mult la reapariția «Opiniei», căci dânsul a pus la dispoziție mijloacele bănești.

In această a doua perioadă, «Opinia» nu s'a mai manifestat ca în prima ei apariție, fiind nevoită, din cauza împrejurărilor politice, să ducă o campanie foarte îndârjită și contra foștilor prieteni, conservatorii băștinași, și contra liberalilor, precum și contra puținilor radicali cari rămăseseră credincioși lui Gh. Panu, acum izolat cu totul, nu de luptele, ci de partidele politice.

La «Opinia» colaborau, pe lângă vechii breslaşi, şi Gr. Buţureanu şi D-nii Gh. Ghibănescu şi Vasile Radu, aceşti doi din urmă nişte devotaţi până la sacrificii pentru partidul conservator democrat şi în special pentru Al. A. Badareu.

Tineritul din partid îşi da şi el obolul la conducerea şi susţinerea ziarului, dar, nu mai iera entuziasmul de altă dată, cu toate că Jaque Lewin căuta prin toate chipurile să-l întreţină.

Singur, dintre breslaşii gazetari care continua cu toată râvna colaborarea zilnică la ziar, şi 'ncă în chip strălucit, a fost nefericitul *Steuerman-Rodion*, care, era, putem zice, adevaratul suflet al ziarului.

Rubrica «Oameni şi Lucruri», pe care a ţinut-o ani întregi, scriind în fiecare zi, e o operă nu numai gazetărească, ci o adevărată operă literară şi culturală în acelaş timp căci în această rubrică talentatul scriitor îşi aşternea gândurile, fără rezervă, căutând să pătrundă cât mai mult în sufletul cetitorilor, şi a reuşit, putem spune, aproape pe deplin.

Nu mai puţin a contribuit zilnic prin articole bine cugetate şi bine scrise, D-nii Vasile I. Radu şi Gheorghe Ghibănescu.

Am zis mai sus că acum nu mai era entuziasmul de odineoară. De sigur că prea se osteniseră vechii colaboratori, ori că nu mai aveau încrederea de altă dată în vitalitatea partidului. Trebue să spunem, fără încunjor că unii, chiar fruntaşi

care mai înainte făcuseră scut în jurul lui Take Ionescu şi Al. A. Badareu, începură acum să dizerteze pe la celelalte partide, unde credeau că vor găsi realizarea ambiţiilor lor personale, de şi până atunci se bucuraseră de toatė privelegiile, Acest lucru, de altfel se întâmplă zilnic, în toate partidele. Asupra acestei chestiuni vom reveni când vom vorbi despre mişcarea politică.

Sfârşind acest capitol, trebuie să amintim că după retragerea lui Lewin de la «Opinia», ziarul a fost condus de D-rul Calman Blumenfeld, vechiu şi eminent ziarist de profesie. Sub conducerea sa, «Opinia» îşi menţine tirajul şi poate chiar l'a şi mărit dar, ori cât era de bine şi îngrijit scris, nu mai avea faima de pe vremuri, căci acum, o mai repet, nu mai era entuziasmul şi sinceritatea de altă dată, nu mai era increderea în realizarea unui ideal, nu mai erau nici împrejurările poate, care să provoace acel entuziasm.

«Opinia», devinise — şi o spunem, cu riscul de a face să se supere, poate, acei cari de şi văd lucrurile în realitatea lor, dar caută a le deturna din diferite motive de sigur personale, — un ziar din ce în ce mai comercial, pentru ca să-şi mărească tirajul cu ori ce preţ.

Din acest punct de vedere, ziarul conservator-democrat «Opinia», începuse din zi în zi să se prefacă în ziar... «independent», firmă sub care a-

pare și astăzi, și care-i dă posibilitatea să-și mărească tot mai mult tirajul.

„Independența" ziarelor

Vom face o mică digresiune. Asupra chestiunei «independenței» unui ziar e mult de vorbit și mă tem, că spunând adevărul adevarat, voiu aprinde un foc, de văpaia căruia nu eu mă voiu frige, ci mulți din prietenii mei, și pentru aceasta nu vreau să pun în discuție prea mult această «independență» a multor ziare ce apar sub această firmă așa de... serioasă.

Totuși nu mă pot opri de a semnala că această «independență», e departe de a se conforma întocmai înțelesului cuvântului pe care-l pronunță cu atâta ușurință toți neisprăviții și toți acei cari nu văd în ea de cât cel mai sigur mijloc de a profita materialicește, și fără a risca să fie trași la respundere de cât foarte, foarte rar, înjurând pe ori cine sau amenințând sub diferite pretexte dacă nu sânt satisfăcuți în cererile lor interesate din punct de vedere bănesc.

Dacă ar fi să inzist asupra acestui fapt, am putea aduce nenumărate exemple din diferitele și numeroasele ziare zise «independente», ce apar cu atâta ușurință mai în fie care zi, și din care unele

cu pretenţii chiar de a contribui la... conducerea Statului.

De altfel cetitorul, cred, că nu are nevoie să-i aduc exemple, ele producându-se zilnic şi atât de scandaloase, în cât revoltă ori ce conştiinţă cinstită.

Cum spuneam şi altă dată, asemenea specimene de gazete, publică lucruri ce nu trebuiesc publicate, şi nu publică ceea ce ar trebui să se publice.

Cauza pentru care o mare parte din presa noastră a decăzut atât de jos, — cu foarte puţine excepţii, — în ceea ce priveşte moralitatea, trebuie căutată, în primul rând, în uşurinţa cu care se recrutează gazetarii. Nu e absolut nici o îngrădire pentru acei nechemaţi cari acaparează redacţiile, sfidând opinia publică prin tupeul nemai pomenit cu care se adresează chiar celor mai înalte personalităţi.

Cel de pe urmă băiat de prăvălie, fără absolut nici o cultură, de cât doar aceea de a iscăli, şi încă greşit, derbedeul care n'a absolvit de cât cele patru clase primare, sau două, trei clase de gimnasiu, se crede apt pentru a se face învăţătorul masei poporului.

Observaţi cu atenţie la o festivitate oare care, unde iau parte oficialităţile şi persoane de cea mai înaltă distincţiune, şi veţi vedea cum mişună în jurul lor diferiţi indivizi, unii dezgustător îmbracaţi, cari lipsiţi cu desevârşire de ori ce bun simţ, nu

se sfiesc să se amestece în discuţii, criticând în reu pe acei absenţi, şi adulând pe cei de faţă, ba mergând până acolo să deie lecţii bărbaţilor de stat.

Şi asemenea indivizi se zic gazetari, reprezentanţii presei, această a patra putere în stat, cum i se spune.

Totuşi se strigă în toate părţile că că presa trebuie să fie liberă. Dacă presa este considerată ca o şcoală, ba, încă o şcoală din cele mai superioare, cum se face atunci că dascălii ei sânt recrutaţi fără nici un rost din drojdia societăţii, în marea majoritate a cazurilor ?

Cum ? pentru a fi un simplu dascalaş la o şcoală de sat, un institutor în oraş sau un profesor secundar ori universitar, se cer ca să posedezi anumite titluri, rezultat al unei învăţături mai mult ori mai puţin intense, a fi supus apoi unui anumit concurs, şi abia după aceea putând ocupa o catedră, devenind astfel învăţătorul tinerimii. Dar, a fi învăţătorul opiniei publice, a oamenilor maturi, chiar a acelor învăţaţi, nu se cere nici o condiţie, de cât aceea de a găsi un ziar — şi slavă Domnului că astăzi se găsesc destule, — unde să-ţi debitezi însinuările la adresa oamenilor cinstiţi, unde să-ţi împrăştii veninul şi răutatea împroşcând în toate părţile pe ori cine nu-ţi îndeplineşte dorinţa, care în tot de-a una se reduce la o sumă de bani.

Iată prin urmare cine sânt marii învăţători ai opiniei publice, iată cine sânt persoanele contra cărora nu ai dreptul nu să te revolţi, dar nici macar să cârteşti câtu-şi de puţin, căci imediat eşti taxat de reacţionar care cauţi să zugrumi libertatea presei, *sanctum sanctorum.*

Când asemenea elemente formează în cea mai mare parte personalul redacţiilor, — bine înţeles că sânt şi excepţii, dar acestea sânt astăzi cam rare, — nu e permis nici unui om cinstit şi conştient de a nu se revolta şi a cere, nu îngrădirea *libertăţii presei,* în senzul bun al cuvântului, ci îngrădirea tuturor indivizilor nepregătiţi, urmăritori de câtştiguri fără muncă onestă, apaşi cari atacă, nestingheriţi de nimeni, ziua mare, în coloanele celor mai respândite gazete.

Contra unor asemenea indivizi, nu sânt legi cari să stavilească recrutarea apaşilor din presă. Şi atunci ce rost mai au acele strigăte asurzitoare că se zugrumă libertatea presei, când guvernul, — ori cine ar fi la putere, — iea uneori măsuri contra unor asemenea apaşi ai condeiului?

Ştirile cele mai fanteziste, minciunile cele mai sfruntate, terfelirea în noroi a cinstei omului şi a tot ce are sfânt, cineva, nu pot fi oprite, fără a nu striga că eşti duşman al libertăţii scrisului, şi prin urmare un reacţionar.

Dacă asemenea procedeie gazetăreşti înseamnă

libertate de presă, atunci nu e de mirare că vedem cele ce se petrec zilnic.

Luaţi multe din ziarele noastre, unele foarte respândite, având un tiraj enorm, şi veţi găsi instalate în redacţiile lor, nu puţine din asemenea figuri gazetăreşti, tipuri hidoase, inculte, lipsite de bun simţ şi de ori ce noţiune cât de slabă de morală, foşti puşcăriaşi, tronând în asanatori de moravuri, în conducători ai opiniei publice.

Ar trebui, credem, ca să se facă un adevarat triaj în presa de astăzi, şi să se înlăture fără absolut nici o milă tot ce este putred sufleteşte şi şi intelectualiceşte ; să nu mai aibă drept a mănui condeiul ori ce individ suspect din punct de vedere intelectual şi moral ; să se creeze o normă anumită, un concurs de exemplu, un stagiu oare care, şi în urmă numai să i se recunoască dreptul că poate face parte din presă, şi atunci, încă, respunzător personal pentru tot ceea ce scrie. Numai aşa, credem, că se va putea pune frâu unei stări de lucruri care degradează astă-zi, într'un hal nemai pomenit presa.

Ar fi să inzistăm prea mult dând unele specimene de cum se scrie astăzi în cea mai mare parte din ziarele noastre.

Publicul cetitor cu bun simţ cunoaşte în de ajuns, sântem siguri, pe aceşti jurnalişti de contra-

bandă, și nu mai e nevoie să-i ilustrăm dând exemple.

Sântem pentru libertatea deplină a presei, a cuvântului, numai ca să nu se atingă, în mod tendențios, cinstea cuiva, să nu se insulte morala, să nu se sfidese bunul simț.

Și când există Sindicatul Presei, Asociația Generală a Presei, și atâtea alte asociații gazetărești, de ce să se tolereze cu atâta bună voință toți apașii din gazetărie și nu se pune odată capăt acestei stări deplorabile în care se sbate din ce în mai reu, presa de astăzi? Atunci de sigur că nu se va mai pomeni de loc de «zugrumarea presei». cum se strigă acuma de acești apași ai condeiului.

Am inzistat, poate, prea mult asupra acestei chestiuni, dar am făcut-o cu gând curat, cu inima deschisă și cu fruntea senină, că mi-am făcut datoria de vechiu și statornic gazetar, rădicând glasul contra acelora care compromit presa, și cărora ți-i rușine să te numești colegul lor.

Las această chestiune atât de importantă, pentru mai târziu, când voiu reveni cu nenumărate amănunte și voiu ilustra cu exemple vădite modul cum înțeleg unii, — și din nenorocire sânt mulți aceștia, — să-și facă datoria de gazetari... «independenți».

„Mişcarea"

Pentru a se înţelege rostul apariţiei acestei gazete e necesar mai întâi să vedem în ce împrejurări a luat naştere.

Am arătat în partea întâia a acestei lucrări, că prin 1908—1909 se produsese în sânul partidului Naţional-Liberal din Iaşi oare care neînţelegeri de ordin personal. Erau unii dintre tineri cari nu vedeau cu ochi buni pe Preşedintele Clubului de atunci, mult regretatul Petru Poni. Poate că nemulţumirile acestea aveau şi ele oare care îndreptăţire până la un punct, dar ori cum ar fi fost, nu era de folos pentru nimeni, ca să se facă ruptura în partid.

Erau mulţi tineri în club cari, de şi admirabil înzestraţi ca partizani devotaţi pentru ideile liberale, n'aveau, însă, răbdarea necesară până să le vină rândul de a ocupa primele rânduri în partid.

Mai cu seamă că mai erau unii intruşi, cari voiau cu ori ce preţ să prepondereze în partid, fără, însă, a se manifesta pe faţă contra aşa zişilor «bătrâni» cari formau comitetul de conducere al clubului. Aceşti intruşi stăteau la pândă şi se foloseau de inexperienţa, naivitatea şi entuziasmul tinerilor din club pentru ideile mari generoase, pentru ai face pe aceştia să reacţioneze sgomotos şi public contra conducătorilor bătrâni, plini de cumpatare, disciplină, prevedere şi experienţă îndelungată.

In asemenea atmosferă, după oare care evenimente cari au determinat disolvarea clubului național liberal, și despre care vom vorbi pe larg mai la vale când vom ajunge la partea politică, iea naștere gazeta «*Mișcarea*», botezată cu acest nume de neuitatul Dr. Lebell, și înființată de Georgel Gh. Mârzescu, la 1 Septembrie 1909.

In cele câte-va luni cari au precedat apariția «Mișcării», când clubul liberal fusese dizolvat și ziarul «Liberalul» încetase, această nouă gazetă fusese bine venită.

Tinerimea generoasă din clubul Liberal ieșan, în frunte cu dl. C. Stere, de și de formă nu părăsise pe «bătrânii» conducători ai partidului, Petru Poni, Neculai Gane, Const. Climescu, Pandele Zamfirescu, Const. B. Penescu, Ath. Ath. Gheorghiu, Raki Vasiliu și alții, de și dl. C. Stere împreună cu generoșii păreau că nu susțin mișcarea desidentă a tinerilor liberali, totuși, de fapt dădea acestora tot concursul pe ascuns, căutând să-i încurajeze în mișcarea lor. Era diplomația pe care o întrebuința tinerimea noastră generoasă pentru a da lovitura de moarte conducerei de până atunci a clubului Național-Liberal din Iași. Și a reușit căci nu după multă vreme, dl. C. Stere ajunge Președintele clubului liberal, și vom vedea cum.

Dar să revenim la «Mișcarea».

Georgel Mârzescu, în sinceritatea lui nebănuită de nimeni, credea că apariția noului ziar va pune

capăt unei stări de lucruri cari se petrecea de mai mult timp în club, și prin urmare această desidență va aduce pentru viitor o îmbunătățire în moravurile politice de atunci. De sigur că intențiunile tinerilor liberali, erau din cele mai bune și ca atare cu sorți de izbândă într'un viitor apropiat.

Trebuie, însă, de menționat că noua gazetă ca și acei cari o conduceau și aceia care se strânseseră în jurul ei, nu se considerau ca o desidență propriu zisă a partidului Național-Liberal, ci niște membrii ai clubului cari căutau să se pună mai în concordanță cu nevoile partidului reclamate de împrejurări, şi de vremurile noi a unui democratism ce nu mai putea fi, nu înlăturat, dar nici macar temporizat.

De aceea apariția «Mişcării», era privită de opinia publică, şi cu drept cuvânt, ca un ziar oficial al partidului liberal, ceea ce nu s'a desmințit nici o clipă, cu toate că la început, în coloanele ei se strecurau, după cum era şi firesc, multe aluziuni cam cu două înțelesuri, ca să ne exprimăm așa, la adresa bătrânilor fruntași liberali. Această atitudine n'a durat mult timp, căci «Mişcarea» devine şi de fapt şi de formă ziarul oficial al partidului Național-Liberal la Iași.

Se facuse împacarea.

«Mişcarea» e condusă direct de Georgel Mârzescu, și zilnic apar în coloanele ei articole

semnate de fruntaşii partidului. Din redacţie fac parte poetul M. Codreanu, Neculai şi Ioan Maxim, C. Săteanu, Ioan Bantaş, precum şi vecinicul cu inima tânără, bătrânul dr. Lebell cari, zilnic la masa din redacţie, căuta să-şi facă datoria de gazetar liberal.

Au mai făcut apoi parte şi scriitorul Al. Gh. Doinaru, dar pentru puţin timp, precum şi mai mulţi tineri, între cari trebuie să menţionăm pe M. Sevastos şi Dim. Hanganu, admirabile elemente gazetăreşti.

Inceputurile gazetei «Mişcarea» înseamnă pentru presa din Iaşi, ceva nou.

Modul cum începuse să fie redactată, formatul ei, colaboratorii, precum şi entuziasmul sincer cu care munceau toţi cei din jurul gazetei, aminteau vremurile de odineoară când «Evenimentul» şi «Opinia» erau la apogeul lor.

Aşa cum se prezentase la început «Mişcarea», era o necesitate şi politică, dar şi pentru opinia publică, cari începuse a se deprinde ca să vadă o presă mai bună, mai modernă.

Entuziasmul celor cari contribuiau la apariţia ei zilnică precum şi a cititorilor a căror număr se mărea pe zi ce trecea, dovedia până la evidenţă că apariţia acestui jurnal, era într'adevăr o necesitate.

Având un format mare, rubrici variate, un re-

portaj excelent, articole scrise de personalităţi marcante a căror nume erau o garanţie, precum şi executarea tecnică a ziarului, îi dădeau dreptul să se numere printre cele mai bune gazete din ţară.

De şi «Mişcarea» era un ziar de partid, cu toate acestea mulţi din acei cari erau adversari politici, nu se se sfiau să trimeată articole semnate chiar, cum au fost frumoasele şi admirabilele articole ale D-lui Ioan Petrovici, distinsul profesor universitar, care în coloanele «Mişcării» a publicat acel excelent studiu filosofico-literar, despre opera dramatică a lui Rostand.

Aceasta dovedea că ziarul «Mişcarea» era apreciat de scriitorii noştri de valoare, din cari unii fiind chiar adversari politici, se încumetau să colaboreze cu toată inima, sub proprie iscălitură, în coloanele literare ale gazetei naţional-liberale. Exemplul D-lui profesor Ioan Petrovici e vădit şi clarifică până la un punct oare care, pe de-o parte modernizarea moravurilor noastre gazetăreşti, iar pe de alta, superioritatea «Mişcării» faţă de celelalte ziare ce apăreau atunci la Iaşi.

Ceea ce a contribuit în largă măsură ca acest ziar să se bucure de atâta influenţă, e şi faptul că în fruntea lui se găsea Georgel Mârzescu, poate cea mai simpatică figură a Iaşului pe acea vreme, el care nu avea duşmani personali ci numai ad-

versari politici, din cari totuși, unii din ei îi erau intimi prieteni.

Succesul «Mişcării» era prin urmare asigurat, din punct de vedere al redactării, cât și din acel al desfacerei căci avea un tiraj ce întrecea cu mult celelalte ziare ce apăreau atunci în Iași.

Acei cari formau redacția «Mișcărei», de și tineri, unii aveau însă o experiență de câți-va ani în gazetărie, și deci mai în măsură oare cum de a-și da seamă ce vrea zică o gazetă bună. Apoi pe lângă această experiență, multă, puţină cât o aveau, mai contribuia încă pe lângă entuziasmul tinereții, și dragostea ce o aveau pentru meseria de ziarist, și încrederea mai mult de cât prietenească în conducătorul gazetei, Georgel Mârzescu.

De și ocupa acum o poziție înaltă în politica Iaşului, fiind fruntaş între membrii partidului liberal, totuși se purta cu cei din redacție mai mult ca un coleg: ca un adevarat prieten devotat, necruţând nici un sacrificiu pentru cei din jurul seu.

Iată misterul care făcea pe toţi cei din redacție ca să se devoteze cu desăvârşire breslei lor, și în deosebi directorului «Mişcării», Georgel Mârzescu.

Am spus mai sus că Mârzescu se ocupa cu tot dinadinsul ca ziarul să meargă bine, din toate punctele de vedere. Mai întâi sacrificiile băneşti îl priveau numai pe el; apoi își da tot interesul, lu-

crând de-a valma cu toţii în redacţie, inspirînd fiecăruia dragostea de muncă.

Scria articole de fond, entrefileuri, informaţii, ba făcea chiar, une ori, și... literatură.

De şi desidenţa din clubul liberal se manifestase cu oare care zgomot, dând prilej presei conservatoare să o comenteze cu mult succes, cu toate aceste, în fond, această desidenţă nu exista. Ea se reducea pur și simplu la o chestiune de persoane, după cum am aratat mai sus. Georgel Mârzescu, de şi era în fruntea celor nemulţumiţi de conducerea bătrânilor din club, totuşi, în chiar primul număr al «Mişcării», a pus pe frontispiciul ei: *«ziar Naţional-Liberal»*, çeea ce însemna că această gazetă este a partidului.

Pentru o lămurire mai deplină a cetitorului, cred nimerit să reproduc primul articol din primul număr al «Mişcării», semnat de însuşi Gh. Gh. Mârzescu şi prin care se clarifică întreaga atitudine a... desidenţei liberale.

Iată acest articol publicat în An. I No. 1 Anul 1909 Sept. $^{1}/_{14}$:

„Mişcarea"

«Linia de conduită a ziarului «Mişcarea» este în de ajuns de indicată prin programul partidului Naţional-Liberal, din care facem parte, şi prin manifestul guvernului liberal de la 12 Martie 1907,

pe baza căruia am dobândit increderea concetăţenilor noştri.

Ziarul «Mişcarea» este — nu va fi niciodată altă ceva, — un organ naţional-liberal. El îşi impune intreita datorie: de a propaga ideile liberale şi democrate, de a urmări intărirea şi desvoltarea partidului naţional-liberal prin concentrarea forţelor democrate in jurul programului lui de reforme, şi de a veghea la satisfacerea intereselor şi nevoilor Iaşului şi spre ai recâtştiga cum se zice in actul constitutiv al grupărei liberale locale — splendoarea de a doua Capitală a României.

Apariţiunea unui ziar de propagare a ideilor şi reformelor liberale, intr'o formă accesibilă tuturora, mai cu seamă aci, in partea de sus a ţării româneşti, saracă in asemenea organe de propagare, ni se pare a fi o necesitate resimţită, — necesitate indiscutabilă — pentru toate spiritile increzătoare in viitorul partidului naţional-liberal. Evenimentele politice din decursul ultimilor doi ani, au putut să ne convingă cu prisosinţă, că reformele cari tind la imbrăţişarea de o potrivă a tuturor intereselor şi nevoilor sociale nu se pot desevârşi, chiar in urma sguduirilor violente, cum au fost răscoalele ţărăneşti, prin coaliţiunea, prin conlucrarea comună a tuturor partidelor politice.

Rezistenţa opusă de partidul conservator — cu toate nuanţele lui, — la opera de impăciuire socială

intreprinsă de partidul național liberal pe temeiul dreptății și nu a carității, după ce intr'o ședință solemnă de expiare a tuturor greșelilor din trecut, s'a recunoscut de toți realitatea suferinților și legitimitatea multor revendicări, ne intărește in convingerea, — ce de alminteri am avut in mod constant, că partidul național-liberal, că democrația n'are a se bizui de cât pe o singură putere, puterea opiniunei publice, singura putere in măsură să infrângă interesele individuale sau interesele de clasă nejustificate și provocătoare.

Făcând dar să apară, in nordul Moldovei, un ziar de propagare al reformelor liberale, bazată pe ideea ridicărei culturale și economice și a participării la o viață politică mai largă a claselor de jos, un ziar legat cu toate centrele de acțiune liberală din această parte a țării, n'avem altă preocupare de cât aceea de a contribui cu munca noastră, cu toată puterea convingerei noastre, cu toată curățenia sufletului nostru, la o acțiune ce credem din cele mai utile in această epocă insemnată pentru luminarea opiniei publice. «Mișcarea» nu inseamnă «resvrătire», nici «agitație», «Mișcarea» este expresiunea ce istoria partidelor politice o opune «rezistenței», expresiunea proprie a partidului liberal, expresiune proprie partidelor progresiste, care evoluiază, care-și determină domeniul acțiunei lor

după necesitățile economice, politice, intelectuale și morale a unui popor.

Aceasta fiind țelul ziarului «Mișcarea», ori cari ar fi comentariile ce se vor face în jurul apariţiunei lui — de altminteri s'au și făcut; ori cari ar fi intenţiunile ascunse ce i s'ar atribui, — cea ce iarăși s'a făcut; ori cât de ascuțite și inveninate ar fi săgețile ce i se vor arunca nu ne vom abate, nici o clipă, de la linia de conduită ce ne-am tras, nu ne vom perde în polemicile meschine, vestigii ale luptelor politice sterpe în idei și bazate în patimi, nu vom jertfi discuțiunile de ordin general, ce nasc din cele mai splendide inclinațiuni și simțiminte sociale, chestiunilor de persoane ce nasc din cele mai urâte patimi omenești.

Evenimentele dureroase din primavara anului 1907 cari au provocat din partea partidelor politice declarațiunea de expiare a greșelilor din trecut, despre cari am vorbit mai sus, cari au determinat preocuparea constantă a tuturor asupra acelui mai însemnat problem social; cari au făcut să se nască în rezolvirea lui cele mai variate și mai contrazicătoare soluțiuni, în alegerea cărora se cere numai conștiința profundă a nevoilor poporului și grija de viitorul neamului nostru, socotesc că trebuie să indrumeze luptele politice spre sinceritate și seriozitate, spre bună credință și muncă hotărâtă, spre un maximum de conștiință și de răspundere.

In această convingere a noastră se găseşte nota discuţiunilor ce va susţine ziarul nostru».

G. G. Mărzescu

Articolul acesta arată că acei cari s'au strâns în jurul «Mişcării», nu sânt disidenţi propii zişi, ci mai mult nişte nemulţumiţi de o conducere momentană a clubului de către câţi-va bătrâni cari acaparaseră totul în mâinile lor, nevoind să lese tineretul ca să se manifesteze. «Mişcarea» susţinea prin urmare, programul partidului naţional-liberal, şi ca atare era ziarul oficial al partidului, de şi nu era recunoscut de conducătorii clubului ieşan.

Nu trecu mult şi tinerimea zisă disidentă, se împacă cu restul membrilor clubului, adecă cu bătrânii, şi astfel ziarul înfiinţat de Gh. Gh. Mârzescu devine nu numai de fapt, dar şi de formă oficiosul clubului naţional-liberal din Iaşi.

Noua atmosferă în care este cuprinsă acum gazeta «Mişcarea» se întinde tot mai mult; elementele tinerimei generoase din jurul d-lui C. Stere, începe a colabora la ziar, dar pentru puţină vreme, şi în deosebi numai pentru perioada electorală.

O corespondenţă interesantă

«Mişcarea» a publicat pe lângă multele articole politice şi literare, şi o importantă corespondenţă dintre bătrânul Gh. Mârzescu şi Mihail Cogălniceanu, corespondenţă plină de interes pentru aceia

care vor să cunoască starea politică de la începutul celei de a doua jumatate a secolului trecut.

Această corespondență a avut loc între anii 1862—1881 și a fost dorința lui Gh. Mărzescu ca ea să fie publicată, după cum reesă din rândurile scrise de el:

«Scrisori de ale lui *Mihail Cogălniceanu*, adresate mie în diferite chestiuni politice, care trebuesc găsite și recetite, căci unele trebuesc publicate». ss. Gh. Mărzescu.

Unele din aceste scrisori se referă la evenimentele însemnate ce au urmat pentru biserica noastră de la 1870 încoace, și în care scrisori se vede în ce mod scrupulos înțelegea Cogălniceanu să eie apararea drepturilor Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Asemenea și Gh. Mârzescu, în scrisorile adresate lui Mihail Cogălniceenu, aduce pe tapet o mulțime de chestiuni politice de o mare însemnătate.

In 1869 Mârzescu era prefect al Județului Iași, și cu ocazia alegerilor, explică singur motivele pentru care a primit prefectura Județului Iași sub Ministerul de Interne a lui Mihai Cogălniceanu, arătând în acelaș timp ce înseamnă «libertatea agenților» și «acțiunea guvernamentală» în regimul electoral de atunci:

«Sub ministerul Dimitrie Ghica, — zice Gh. Mâr-

zescu, — Cogălniceanu fiind ministru de Interne, spre a da dovadă Domnitorului că marele barbat de stat Mihail Cogălniceanu este sprijinit în Moldova de tinerimea dinastică inteligentă, am primit prefectura județului Iași...

«In ziua de alegeri mă preumblam braț la braț cu profesorul meu Neculai Ionescu spre a-l asigura că nu fac nici o ingerință. Neculai Ionescu care știa că'mi am împărțiți alegătorii pe categorii, având fiecare gramaticul special care trebuia să-i scrie biletul, — și pe vremea aceea candidații n'aveau buletine tipărite, — îmi zicea zimbind: *«Am să te atac și'am să te bat la cameră cu biciu de foc».* — I-am respuns iarăși cu surisul pe buze: *«Iubite dascăle! Ți'am fost elev și te mândrești cu mine. Spune-mi te rog macar esordiul discursului ce 'l vei ține în Adunare».* Neculai Ionescu luându-și poza de orator... înfuriat îmi respunde: *«Iar acel prefect, Mărzescu, june plăcut, elegant, cu fața candidă a unei vestale, nu ca a unei virgine din templul Afroditei... Acel prefect, jovial ca Nerone în bețiile lui»...* N'apucă să termine fraza și-l apuc în brațe, îl sărut și-i zic: *«frumos, frumos de tot, scumpe Dascăle. Dacă vei începe așa, reputațiunea mea de mare Elector al Iașului, a doua Capitală a Romăniei, va fi și făcută!»*

«Am triumfat în alegeri pe toată linia. Cogălniceanu ales cu mare majoritate, stăruie la Sulta-

nul, prin colegul seu de la externe, Vasile Boerescu ca să mă decoreze. Padişahul Impeiiului Otoman îmi conferă «Medjidia» în gradul de Comandor. Foarte încântat de această distincţiune merg într'o seară la V. Pogor, unde erau adunaţi tinerii dinastici: Carp, Maiorescu, Neculai Mandrea, N. Culianu, fraţii Leon și Iacob Negruţi, Melik, Mihai Corne, etc., chef, bucurie. De odată Pogor se ridică în două picioare şi 'n ton zeflemist se adresează prefectului zicând: «Ce ai făcut Mârzescule de te-a decorat Maiestatea Sa Sultanul?...

Eu, cu gravitatea lui Caton din Republica Romană, răspund: **„Am calcat un mare principiu de esenţa regimului parlamentar: principiul liberilor alegeri“.**

«Bravo! Bravo! Strigă cu toţi în chor, în frunte cu Carp, căruia de pe atunci nu-i prea plăcea Constituţia».

Cu privire la aceste alegeri, Gh. Mârzescu, în «*Prietenul Poporului*» de la 3 Decembrie 1900, în «*mărturisirile politice*» ce publica atunci, arată că şi Petru Carp solicitase sprijinul prefectului de Iași pentru un scaun de deputat. — Era în tot dreptul seu, zice Mârzescu, «ca dl. Petru Carp să ceară concursul seu în alegere Prefectului, căci pe acea vreme făceau parte din Societatea tinerilor dinastici dimpreună cu Maiorescu, Th. Rosetti, fraţii

Leon și Iacob Negruți, N. Gane, N. Mandrea, Mihai Corne etc., sub preșidenția lui V. Pogor, care purta și numele convențional de «*Miron*».

«Am respuns lui Carp: «Cum crezi că pot să te aleg când pe față ești dușmanul șefului meu de la Interne, Mihai Cogălniceanu. Judecă singur dacă aşi putea face una ca aceasta fără să fiu taxat de trădător». Mai multe telegrame confidențiale în privința acestei candidaturi au fost schimbate între ministrul Cogălniceanu și prefectul Mărzescu»...

Am reprodus rândurile de mai sus pentru că în ele se arată ce mentalitate era pe acea vreme în chestia alegerilor libere, și tot odată faima de *mare elector* de care se bucura încă de pe atunci Gh. Mărzescu, precum și amănuntul interesant că Petru Carp cerea sprijinul prefectului Mărzescu în alegeri pentru un scaun de deputat.

Această corespondență dintre marele Cogălniceanu și Gh. Mărzescu, are o deosebită importanță, căci ea dă la iveală o mulțime de lucruri interesante pentru istoria noastră politică.

Pe lângă partea politică a ziarului, «Mișcarea» dădea o mare extindere reportajului și 'ntr'adevâr, se poate spune cu drept cuvânt că a fost primul ziar în Iași care a luat în serios partea informativă, astăzi, în preșa modernă, cea mai căutată de cetitori.

Asemenea, cum spunem mai sus, și partea literară era pusă la contribuție. Poietul Mihai Co-

dreanu, sub pseudonimul «Harold», a întreţinut multă vreme, zilnic, o rubrică intitulată «*Din sborul vremei*», în care, într'o formă admirabilă, plină de avânt şi poiezie, discuta diferite chestiuni şi impresiuni literare. Dacă am inzistat atât de mult asupra acestei gazete, am făcut-o din două puncte de vedere; mai întăi «Mişcarea» a fost primul ziar din Iaşi care a apărut având un aspect modern, putându-se compara cu cele mai bune ziare din Capitala ţării, apoi «Mişcarea», a avut în politica Iaşului o mare influenţă, căci în coloanele ei s'au dezbătut o serie întreagă de chestiuni cari interesau, în gradul cel mai mare, întreaga viaţă culturală şi socială a neamului, şi care au avut o mare înrâurire asupra opiniei publice.

Dar un merit deosebit al «Mişcării», e şi faptul că în coloanele ei au colaborat cele mai distinse pene ale Iaşului, atât în domeniul politic, economic și sccial cât şi în cel literar.

Din acest punct de vedere ziarul «Mişcarea» a fost, — pacat că n'a ţinut multă vreme, — în fruntea presei nu numai din Iaşi şi din Moldova, dar putea sta alături cu mare cinste cu presa din capitala ţării.

Inceput de declin

Imprejurări de tot felul, unele mai serioase, altele mai puţin, au făcut, ca după câţi-va ani, «Mişcarea» să înceapă a perde din activitatea ei.

adecă să-şi piardă din importanţa ce o avusese şi să devină un ziar ca ori care altul. Aceasta, din cauză că nu mai era acum entuziasmul de la început, şi mai cu seamă că acela care fusese sufletul ei, Georgel Mârzescu, începuse a cam neglija conducerea jurnalului, fiind absorbit cu munca ce i-o impunea calitatea lui de deputat, fiind unul din fruntaşii parlamentului.

Unde mai punem că mulţi din colaboratorii fruntaşi de la început, începuseră şi ei a da mai rar pe la ziar, iar unii chiar se retrăseseră cu totul.

Cu toate aceste Georgel Mârzescu, în marginile posibilităţii, pe cât îi îngăduiau împrejurările, căuta să întreţină moraliceşte «Mişcarea», dându-i tot concursul.

Acum conducerea zilnică o avea Nicu Maxim, un eminent ziarist, cu mult tact şi cu simţul respunderii în gradul cel mai mare. Lui i se datoreşte că «Mişcarea», cu toate enormele greutăţi prin care a trecut, s'a putut menţine înainte.

A fost însă, un moment de mare criză, mai cu seamă în timpul campaniei din Bulgaria la 1913. Nicu Maxim plecase pe front pentru a-şi face datoria. In lipsa lui, «Mişcarea», nu mai avea pe cine să se razime, şi de aceea, din punct de vedere redacţional o ducea foarte greu, cu toate că se făceau sforţări enorme de către aşa zisul «comitet» al ziarului, format din câţi-va fruntaşi po-

litici din clubul național-liberal, fruntași, însă, cari se interesau numai și numai de mijloacele bănești care să asigure apariția regulată a «Mișcării».

Intoarcerea lui Nicu Maxim la ziar, a dat acestuia o nouă viață, dar greutățile erau acum mai mari.

Campania din Bulgaria dădu prilej lui ¡N. Maxim să-și aștearnă impresiile din acest marș în coloanele «Mișcării», impresii scrise într'o limbă frumoasă și literară, conținând multe amănunte interesante.

Conducerea efectivă a ziarului o avea acum N. Maxim care, împreună cu o parte din vechii redactori, se strădănuia să mențină prestigiul gazetei, depunând cu toții o muncă uriașă. Cu toate acestea, «Mișcarea» părea că scade din zi în zi în ce privește partea redacțională. Nu mai erau acum colaboratorii de altă dată; nu mai era entuziasmul de odineoară, căci mai toți care se grupaseră la început în jurul ziarului, dar mai bine zis în jurul lui Georgel Mârzescu, nu-și mai dădeau obolul lor, umplând coloanele gazetei.

Presa și rezboiul mondial

Așa a mers până ce a izbucnit rezboiul mondial. Atunci și «Mișcarea» păru că se mai înviorează. Starea de neutralitate a țării noastre, dădu, poate, un nou avânt întregei prese. Meetingurile cari se țineau mereu pentru îndrumarea noastră spre

Antantă, ştirile pesimiste cari veniau de pe câmpul de luptă din cauza succeselor militare ale germanilor, făcură ca presa românească să eie o nouă întorsătură. Unele ziare susţineau cu înflăcărare intrarea noastră în rezboiu alături de Franţa şi Rusia, iar altele de Puterile centrale. Asemenea și barbaţii politici se împărţiră în două tabere.

Una care susţinea să fim alături de Antantă, căci numai așa puteam să ne realizăm unitatea naţională, cealaltă să dăm ajutor Germaniei şi Austro-Ungariei pentru a putea să scăpăm de o eventuală invazie din partea Rusiei.

Din prima tabără făceau parte politiciani din toate partidele, căci erau înţeleși perfect asupra realizării aceluiași ideal comun, sfânt tuturor românilor.

Cei din tabăra adversă erau foarte puţini la număr, având în frunte pe Petru Carp împreună cu vechea grupare junimistă, și pe D-l C. Stere c'un foarte mic număr de prieteni personali, vechii sei tovarăși şi colaboratori de la revista «Viaţa Românească».

La această tabără s'a afiliat, cum era și firesc, toţi acei cari erau străini de neamul nostru, şi cari vedeau cu ochi rei, înfăptuirea în viitor a idealului românesc.

Dacă un Petru Carp, un Marghiloman sau D-l C. Stere erau convinși într'adevăr că România nu poate să triumfe în revendicările sale, de cât numai

mergînd alături de Puterile Centrale, nu mai puţin adevarat că cei mai mulţi din jurul lor, şi cum spun mai sus, cea mai mare parte dintre străinii de neam românesc, căutau să profite materialiceşte, făcându-se spionii Germanilor şi Austro-Ungarilor.

Astfel şi presa din România se împarte în două.

O parte care iea apararea Puterilor Centrale, şi alta care susţine cu tot avântul şi convingerea, Antanta.

La Iaşi «Evenimentul» şi «Mişcarea», cele două ziare ale partidelor de guvernământ, îşi au nota lor comună în ceea ce priveşte războiul mondial, privind cu simpatie şi susţinând Antanta, pe când «Opinia» condusă de Al. A. Bădăreu şi D-rul Calman Blumenfeld susţin cu multă îndârjire intrarea noastră în rezboiu alături de Puterile Centrale.

Intreaga *opinie publică românească*, însă, e contra Puterilor centrale, şi aceasta se manifesă prin numeroasele .meetinguri ce se ţin şi la cari iea parte o lume imensă, iar oratorii sânt dintre cei mai autorizaţi membri ai partidelor politice, în frunte cu foşti miniştri şi profesori universitari.

O parte din tinerimea generoasă împreună cu D-l Constantin Stere, care era şi şeful clubului liberal, începe a se manifesta sgomotos chiar, pentru intrarea în rezboiu alături de Puterile centrale.

Această atitudine a D-lui Stere îl înstrăinează cu totul de opinia publică românească, şi deci şi

de clubul liberal, și în special de ziarul «Mișcarea», care de și oficiosul liberalilor, simpatiza fățiș pentru Antantă.

«Mișcarea» condusă de Georgel Mârzescu începe a fi ocolită cu totul de tinerimea generoasă, care la Iași se reducea la grupul din jurul revistei «Viața Românească».

De acum începe ca ziarul «Mișcarea» să nu se mai intereseze de șeful clubului, D-l C. Stere, pe care-l considera ca și plecat din partid. Georgel Mârzescu era privit cu drept cuvânt, de fapt, șeful organizației național-liberale din Iași.

De și partidul liberal era la cârma țării, și împrejurările îi dictau să steie în rezervă, România declarându-se la izbucnirea rezboiului, neutră, totuși «Mișcarea», ziar oficios nu se sfia să aibă o atitudine binevoitoare, destul de accentuată, față de Franța, și Rusia chiar, ca una ce era aliata celei dintâi.

Din zi în zi, însă, ne apropiam tot mai mult de intrarea noastră în rezboiu, și din zi în zi și «Mișcarea» devinea tot mai părtinitoare Franței, așa că ziarul condus de Georgel Mârzescu se considera ca un fel de monitor al opiniei publice românești cari voia ca armata noastră să treacă Carpații și să lupte contra Austro-Ungariei, pentru a și revendica drepturile asupra Ardealului, Banatului și Bucovinei.

Intrarea noastră în războiu alături de Antantă,

a fost primită de întreaga suflare românească c'un elan ce nu se poate descrie. «Mişcarea» ca şi «Evenimentul» condus de bunul român D. A. Greceanu, scriu articole entuziaste.

Comunicatele oficiale de pe câmpul de rezboiu cari anunţau trecerea armatei noastre peste Carpaţi şi înaintarea ei în Transilvania, fac ca tirajul «Mişcărei» să se mărească considerabil, precum și a «Evenimentului».

Redacţia «Mişcării» era asaltată toată ziua de o mare mulţime care căuta să afle ştiri de pe câmpul de luptă.

Greutăţile devineau mai mari acum pentru că Puterile Centrale repurtau succese pe toate fronturile, iar armata noastră, în neputinţă să ţină piept pe un front atât de mare, Totuşi, soldatul român s'a luptat eroic ceea ce au recunoscut şi duşmanii.

Imprejurările şi nevoia au făcut ca ziarele să nu mai poată apărea în formatul lor obicinuit în patru pagini, din cauza lipsei de hârtie, în primul rând. De aceea ele îşi reduc apariţia la două pagini, cari se umpleau cu ştiri de pe câmpul de rezboiu şi cu câte-un articol de încurajare, menţinându-se astfel entuziasmul publicului şi încrederea nestrămutată în rezultatul final care nu putea fi de cât înfrângerea definitivă a Puterilor Centrale.

«Mişcarea» dar, ca şi celelalte ziare a fost şi ea nevoită să apară în două pagini, şi în această

formă se menţine, din nenorocire şi astăzi, după zece ani de la rezboiu.

Nicu Maxim care conducea «Mişcarea», fiind numit prefect al oraşului, gazeta continuă să apară fără un director care să aibă răspunderea şi aşa o duce mai multă vreme, căci acei cari se ocupau zilnic de ziar, erau vechii colaboratori de la «Liberalul» şi de la începutul apariţiei «Mişcării», şi prin urmare îndestul de apţi pentru a face să apară gazeta. Totuşi fiind ziar de partid, şi mai ales al unui partid politic de guvernământ, era nevoie neaparat ca să aibă un director numai de cât. Atunci comitetul clubului hotăreşte ca tânărul Victor Iamandi care se manifestase, cu deplin succes în ziaristică, ca şi în viaţa politică, să aibă respunderea conducerei ziarului, care împreună cu C. Săteanu, secretarul de redacţie de atunci, dă un nou imbold «Mişcării».

Victor Iamandi se remarcă imediat prin articole pline de fond, scrise într'un stil clar şi vehement adese ori. «Mişcarea» începe să reînvie par'că, sub noua conducere, ceea ce se se observă uşor, mai cu seamă că Victor Iamandi în articolele sale de polemică era necruţător faţă de adversari, cari nu puteau să-i riposteze aşa uşor. Curajul şi entuziasmul cu care 'şi îndeplinia misiunea de conducător politic al jurnalului, precum şi admirabilile însuşiri gazetăreşti, îl fac să fie recunoscut ca

cel mai bun gazetar din Iași, devenind în acelaş timp un distins membru al presei românești.

Articolele sale au mare răsunet și acei contra cărora își îndrepta el atacurile, îndreptățite de altfel, se recunoștea. ıa urmă învinși.

Singura obiecțiune ce i se poate aduce acestui eminent gazetar, e, că articolele sale sânt uneori prea lungi față de spațiul restrâns al ziarului. Aceasta e mai de grabă o calitate la el, căci trebuie de ştiut că ceea ce scrie dânsul într'un articol mai întins, nu conține nimic de prisos.

Conducerea și colaborarea zilnică a lui Victor Iamandi la «Mişcarea» ține câți-va ani, în care timp acest ziar pare a trăi vremurile de splendoare de la începutul apariției lui când era condus direct de Georgel Mârzescu.

Mai târziu se formează un comitet de redacție compus din Victor Iamandi, Valeriu Bulgaru și C. Săteanu, acesta din urmă remânând de fapt singugurul conducător al gazetei, ceilalți doi fiind absorbiți cu totul în politica zilnică a partidului, așa că nu se mai pot ocupa de loc de jurnal.

Victor Iamandi intrând în parlament iar Valeriu Bulgaru, un distins intelectual, ocupat cu catedra universitară, sânt, dar, nevoiți să părăsească pentru moment, credem, gazetăria.

Un breslaş fanatic

Acela care, însă, a remas neclintit la postul seu, de la «Mişcarea» de la apariţia ei şi până 'n prezent, este **C. Săteanu**, vechiu ziarist de meserie, care-şi înţelege misiunea lui în chip admirabil, fiind în această privinţă un adevarat mucenic. Intr'atâta s'a identificat cu breasla gazetărească, şi în special cu «Mişcarea», în cât nu se poate concepe astăzi ca Săteanu să se lese de jurnalistică şi «Mişcarea» să nu-l mai aibă în redacţia ei.

C. Săteanu e tipul adevaratului gazetar de meserie pentru care ziaristica e cea mai înaltă misiune căruia i s'a sacrificat cu trup şi suflet.

A fi gazetar, astăzi mai cu seamă, nu e mare lucru; dar a fi gazetar cinstit, cu dragoste pentru ziar, şi conştient de marea menire ce o are presa, e ceva foarte greu şi de aceea corpul gazetarilor de rasă este astăzi foarte redus.

Dintre aceştia foarte puţini, face parte şi C. Săteanu, care mai bine de un sfert de veac îşi îndeplineşte meseria c'o perseverenţă îndărătnică, neştiind ce este odihna când e vorba de ziar. Zilnic la postul seu, el mânueşte cu aceiaşi uşurinţă un articol politic sau o cronică de actualitate, ca şi un articol literar, căci Săteanu mai este, pe lângă gazetarul breslaş, şi un bun scriitor în înţelesul literar al cuvântului.

Săteanu nu este un gazetar politic, un doctri-

nar, cum este, de exemplu, Victor Iamandi sau Valeriu Bulgaru. El este înainte de toate gazetarul de vocaţiune, dar gazetar care ştie să se respecte şi să privească breasla din care face parte ca una din cele mai onorabile, din cele mai sfinte, pentru care şi-a sacrificat întreaga lui viaţă până astăzi, şi continuă cu acelaş zel şi cu aceiaşi putere de muncă ca şi în primele începuturi ale carierei sale gazetăreşti.

Am spus mai înainte că Săteanu nu e un gazetar politic, nici un doctrinar.

El nu va scrie nici odată un articol vehement, un articol care să taie în carne vie ; el nu va discuta o doctrină politică căutând să se afirme ca un savant, nici nu va încerca să se afişeze ca un ziarist care să împrăştie ameninţări în dreapta şi'n stânga pentru ca să-şi satisfacă un capriciu sau mai bine zis să urmărească un profit personal.

Ceea ce scrie el la ziar, interesează pe toţi, căci aduce în discuţie totdeauna chestiunele la ordinea zilei şi aşa cum le desbate, nu poate produce nici o jignire nimărui, şi nu păcătueşte nici prin pedantism, nici prin o formă care să inspire o indiferenţă sau desavuare a opiniei publice, cum se întâmplă cu cei mai mulţi ce se cred că sânt gazetari pentru simplul motiv că au la dispoziţie coloanele vre unui ziar oare care.

Săteanu este un muncitor intelectual, fără pre-

tenţii, fără să caute să se impună prin sistemul azi atît de practicat al admiraţiei mutuale a vreunui cenaclu puţin serios.

E un harnic şi destoinic mănuitor al condeiului în care bunul simţ şi sinceritatea ţin locul prim în îndeletnicirile lui intelectuale, şi mai presus de ori ce, credinţa nestrămutată că ceea ce produce în publicistica română, poate servi, cu bună dreptate, credem şi noi, la răspândirea culturei adevarate în masa poporului.

Astfel se prezintă, aproape bătrânul şi cunoscutul publicist ieşan, C. Săteanu, a cărui operă culturală este de-o netăgăduită importanţă, mai ales astăzi când răsar zilnic nenumăraţi pretinşi «scriitori», cu pretenţii cari de cari mai fantastice şi cari cred că prin înşirare de cuvinte plasate fără rost, scrise într'o limbă păsărească pot să imprime în publicistica noastră o epocă care să remarce şi să fie pildă viitorimei.

C. Săteanu nu face parte dintre aceştia şi e firesc să nu facă, ca unul care şi-a făcut educaţia culturală şi sufletească la şcoala inaugurată cu atâta elan de către marele nostru învăţat şi precursorul democraţiei româneşti, dl. Ion Nădejde.

Aparţinând acelei generaţii în care cumpatarea, sinceritatea, bunul simţ şi cultura serioasă, formează crezul său, din primii ani ai mânuirei condeiului în publicistică, el a dovedit că e un admirabil ucenic,

înzestrat cu calităţi ce fac pe un tânăr talentat să progreseze zilnic, având ca ţintă calea dreaptă şi sănătoasă.

Cultivându-se mereu şi luând exemplu de la marii dascăli ai generaţiei de acum trei zeci de ani, C. Săteanu a căutat să nu se înstrăineze de loc din drumul croit de predecesorii sei, şi a luptat voinicește şi luptă încă, cu multe piedici, ce firesc i s'au pus înainte şi le întâmpină, poate şi-acum, în drumul spinos al carierei de publicist, ajungând, totuşi, astăzi, în plină maturitate a vîrstei, să ocupe un loc de cinste în publicistica ieşană, de care şi sufletul şi inima lui sânt legate puternic.

Fanatic în credinţele sale de ordin artistic şi literar, nu s'a lasat influenţat de curentele anarchice care caută să pătrundă cu ori ce chip în literatură și artă.

Dovada stă în faptul că în alcătuirea «Siluetelor literare şi artistice» s'a servit de scriitorul renan Eulenberg, a cărui autoritate literară este indiscutabilă, traducându-l în trei volume în care se vorbește de cei mai mari scriitori şi artişti ai lumei din toate epocile şi până astăzi.

Pe lângă acestea, Săteanu a mai tradus o serie de portrete din scriitorul rus Merejkovschi, precum şi mai multe schiţe şi nuvele, in mai multe volume, din satiricul scriitor Şalom Alechem.

Săteanu, după cum se vede, nu se mărgineşte

numai la îndeplinirea datoriilor sale de gazetar bresIaș, el se îndeletnicește în afară de gazetăria pură, și cu o muncă intelectuală pe tărâmul literaturei, căutând să contribue, pe cât îi îngădue timpul, la propagarea cât mai întinsă a operilor marilor scriitorii străini, muncă pe care o îndeplinește aproape zilnic de un șir de ani.

Dacă am inzistat asupra lui C. Săteanu, lăsând la o parte ori ce spirit de veche și neclintită prietenie și colegialitate, am făcut-o pentru că n'am voit să se treacă sub tăcere munca cinstită și rodnică a unui adevarat ziarist de meserie, care ș'a închinat toată viața, din tinereță, breslei gazetărești.

C. Săteanu, ori ce s'ar spune, va rămâne în jurnalistica din bătrâna capitală a Moldovei, o figură simpatică, cinstită, cu simțul datoriei dus până la sacrificiu, al respunderei pentru tot ceea ce muncește, și mai cu seamă un suflet ales și o inimă bună.

Ar fi de prisos, credem, să mai inzistăm asupra apariției vremelnice a o mulțime de fițuici, unele cu caracter de politică... independentă, altele de literatură, artistic, etc., etc. Acestea n'au putut să aibă nici o influență asupra presei, de cât doar aceea că au mărit numărul ziarelor, fără să lese

în scurta lor durată vre-o urmă macar, care să contribuie câtuşi de puţin la o propagandă oare care pentru folosul opiniei publice.

Numărul acestor fiţuici, din cari unele de-o crasă ignoranţă a conducătorilor lor, se măreşte din zi în zi, dar tot cu aceeaşi repeziciune dispar de pe arena publicistică. De aceea nu ne vom ocupa de ele, neavând nici un merit care să le îndrituiască de a li se cita macar numele.

Cu toate acestea şi acestor fiţuici, zise «gazete», trebue să li se deie oare care atenţiune în timpul cât apar, căutându-se să se atragă luare-aminte a publicului de a nu se lăsa indus în eroare de nişte neisprăviţi intelectualiceşte, certaţi cu morala şi cu bunul simţ, încurajându-i şi susţinându-i în opera lor de distrugere a tot ce este corect, bun şi folositor pentru public.

Aceste tipuri cari-şi fac o meserie rentabilă în a scoate din când în când câte un număr două de gazetă, sânt o adevarată pacoste a opiniei publice.

Dacă opinia publică mai cultă, îşi dă seama de această decadenţă a scrisului, remâne, însă, o parte din public care iea de bună, din nenorocire, asemenea gazetărie şi de multe ori încurajând-o, inconştient, bine 'nţeles.

Asemenea gazete au ca principiu: şantajul, singura sursă de unde-şi pot face un venit, căci de o muncă cinstită, în ori care alt domeniu de activitate, nu sânt capabili.

Mai sânt şi oare care aventurieri cari, fără să aibă nici cea mai mică noţiune de ce vrea să zică presă, scot câte-o gazetă, dar nu într'un oraş, ci, cu apariţia fiecărui număr îşi schimbă şi oraşul.

Aceşti proprietari şi «directori» de gazetă colindă toate oraşele ţării, şi primul gest pe care-l fac când debarcă unde-va, e să se prezinte autotorităţilor, începând cu Prefectul de Judeţ şi de Poliţie şi cerând pe un ton dezgustător de cerşetorie, «concursul» prin facere de abonamente la comercianţii oraşului, precum şi o sumă mai mult sau mai puţin respectabilă din budgetul instituţiei la care se adresează.

Şi să nu se mire nimeni, că mai în tot de-a una şefii acestor autorităţi cad în cursă, fie din cauza slăbiciunei de caracter, sau că se tem să nu fie atacaţi, fie că vor să se vadă trecuţi în coloanele acestor ziare, lăudându-li-se personalitatea, de multe ori prea banală. Astfel se încurajează aceşti mâzgâlitori de hârtie, cari când se întâmplă câte-o dată, rar de tot, nu e vorbă, să fie daţi afară cum li se cuvine şi puşi la punct, încep să strige în toate părţile că nu mai e de trăit în ţara aceasta, că sântem, noi românii, un popor barbar, că nu ştim să apreciem presa şi scriitorii.

Ceea ce-i caracteristic la acest soiu de gazetari, e că sânt în tot de-a una partizanii guvernului, ori care partid ar fi la putere. Sânt, totuşi şi prevă-

zători, căci nu uită să strecoare regulat prin coloanele ziarului și laude la adresa personagiilor marcante din opoziție. O fac aceasta, nu pentru că au respect sau admirație pentru fruntașii opoziționiști, ci fiindcă știu bine că mai curând ori mai târziu vor veni la putere, și vor avea nevoie atunci de dânșii.

Cunosc un apaș al presei, un derbedeu în toată puterea cuvântului, fost băiat într'o băcănie, care când a fost prins de stăpânu-seu, furând, și dat afară, s'a apucat de ziaristică, scoțând pe cont propriu un ziar lunar, o fițuică, pe care a botezat-o «Capitala».

Primul număr l'a scos în Capitală, al doilea la Galați, al treilea la Iași, și tot așa fie care număr îl scoate în câte-o capitală de județ, având aierul că ar fi o gazetă ce apare regulat în orașul în care se tipărește întâmplătcr.

Vreți să știți cum se prezintă acest ziar? N'are absolut nici un criteriu după care să se conducă, nu aparține nici unui partid politic, sau mai bine zis, aparține tuturor partidelor și grupărilor politice. E un ziar eminamente *„independent“*, adecă pentru deplina *libertate a presei,* dar așa cum o înțelege acești apași ai condeiului.

Pe aceeași pagină, puse față 'n față clișeile unui fruntaș guvernamental și al unui fruntaș din opoziție, ambii sânt lăudați de-o potrivă, cu aceleași

fraze aproape, intrebuinţând o sumă de calificative cari se potrivesc ca nuca 'n părete.

Aceasta nu-l împiedică pe proprietarul director al acestui specimen de gazetă, ca în oare care... împrejurări să atace în chip trivial toçmai persoana căreia nu cu mult înainte îi adusese cele mai mari laude. Cauza? O înţelege fie care: refuzul acestei persoane de a da suma ce i s'a cerut pentru a fi... lăudat.

Intr'un asemenea caz, cum remâne oare cu mult trâmbiţata «libertate a presei?» Oare aceşti apaşi ai condeiuiui trebuesc să se bucure de libertatea presei, sau mai bine zis, să li se îngăduie ca să devină deţinătorii unui ziar în care se-şi plaseze toate elucrubaţiunile pentru a şantaja?

Respundă, în conştiinţa lor, toţi acei care cântă pe toate tonurile această libertate a presei, dacă e bine sau nu să se folosească de ea ori ce neisprăvit, ori ce individ fără scrupul care caută să-şi facă un venit sigur din insulte şi ameninţări la adresa tuturor acelora cari nu se pretează de a deschide baierile pungei acestor bandiţi, cari în fond nu sunt de cât nişte bandiţi ordinari?

„Indrumarea"

Intre revistele cari au apărut în Iaşi înainte de războiul cel mare, şi cari a lăsat o amintire destul de frumoasă în lumea cultă, trebuie să menţionăm, în afară de «Viaţa Românească» despre care ne

vom ocupa mai încolo, o admirabilă publicaţiune lunară *«Indrumarea»* sub direcţiunea Domnilor *Sebastian Moruzzi* şi *Dr. P. Zosin.*

Această publicaţiune se intitula *«revistă pentru politică, literatură şi ştiinţă».* In realitate, ea a fost scoasă pentru a pune pe tapet unile chestiuni politice şi sociale, cari nu puteau fi discutate în ziarele partidelor politice din diferite împrejurări.

«Urmărim multe idei comune, zice «Indrumarea» în articolul program, — cu ale multor altora: dar urmărim şi unile cari ni-s proprii cel puţin prin faptul, că credem nimerit a le da în vileag, ceea ce ne deosebeşte fundamental de aceia cari poate le au ca şi noi, dar le ţin ascunse. Această din urmă consideraţie mai cu seamă îndreptăţeşte apariţia revistei noastre, de a expune şi unele idei pe cari nimeni şi nici o altă revistă nu le expune. Alminteri apariţia noastră nu ş'ar fi avut rost, căci am fi putut găsi ori unde oploşire cu ideile ce le avem comune cu ale altora... noi pe lângă literatură şi ştiinţă, *vrem mai ales* să facem politică şi... *pentru cuvântul de a înălţa politica ne manifestăm prin revistă».*

Apoi se face destăinuirea, de altfel ştiută de toţi atunci, că, conducătorii revistei fac parte din partidul conservator-democrat de sub şefia lui Take Ionescu, dar fiindcă marele barbat de Stat în declaraţiunile făcute la 3 Februarie 1918 n'a

atins două chestiuni mai cu seamă, şi anume: «*chestiunea reformei electorale* care după noi, spune «Indreptarea», constitue un pact imediat şi vital de realizat în viaţa politică, și chestiunea convețuirei cu evreii prin introducerea şi absorbirea lor treptată în sânul naţiunei române».

Iar mai departe se spune: «vom lupta pentru cea mai strictă aplicare a legilor şi pentru o sănătoasă îndrumare a moravurilor, convinşi că numai bunele moravuri sunt chezășia bunelor legi și riguroasei lor aplicări».

Din cele citate se vede limpede, că «Indrumarea» a fost o revistă pur politică, iar literatura ce o publica, era numai o distracţie, sau mai bine zis un obiceiu pentru a nu se pierde tradiţia ziarelor politice care rezervă anumite coloane şi producţiunilor literare.

Intre colaboratorii acestei publicaţiuni se pot număra D-nii: Gh. Ghibănescu, Eugen Herovanu, Dr. I. Duscian, Mihai Codreanu, Artur Gorovei, Titus Lapteş, I. Petrovici, August Scriban, Dr. A. Steuerman şi alţi câţi-va scriitori mai mult ori mai puţin cunoscuţi.

De menţionat că această revistă cu caracter politic a fost o adevărată îndrumare cinstită pentru dobândirea reformei electorale, în senzul votului universal, precum şi pentru aplicarea strictă a legilor.

Aceste două chestiuni pe care D-nii Sebastian Moruzzi şi Dr. P. Zosin căutau să le discute în senz cât mai larg, de bună seamă că nu convenia pentru moment conducătorului partidului Conservator-Democrat, Take Ionescu.

Chestiunea reformei electorale a fost desbătută cu multă competinţă de D-nii D-ri Zosin şi Moruzzi precum şi de alţi colaboratori.

Entuziasmul şi sinceritatea cu care aceşti doi intelectuali căutau să convingă opinia publică despre importanţa şi necesitatea reformei electorale, e o dovadă şi mai mult că aceşti doi *membrii ai partidului conservator-democrat*, recunoşteau o asemenea reformă.

In deosebi, D-l *Sebastian Moruzzi*, a cărui obârşie se află în familia foastă domnitoare a Moruzzeştilor, şi prin urmare prinţ de baştină, crescut în atmosfera aristrocratică a oaselor sfinte, rupând cu vechea tradiţie boierească, apare pe terenul politicei ca un destoinic şi convins democrat.

Din tot ceea ce a scris la «Indrumarea», se vede pe de-o parte dragostea nemărginită ce o are pentru poporul cel mult de la ţară, pe care doreşte să-l vadă cu totul emancipat de sub dominaţiunea burgheziei; iar pe de altă parte, adânca convingere că numai prin democratism se poate ajunge la această emancipare.

Cu toate acestea se conturează une ori în fru-

moasele sale articole și câte-o reminiscență nostalgică, vagă, dacă se poate spune, despre vremurile de odineoară când boierimea era a tot puternică.

Entuziast ca un adolescent, dar în acelaș timp de-o severitate reacționară, dă a înțelege că tot ceea ce face, e fructul unei îndelungate chibzuiri, a unei mature cugetări, adică, că totul prepară mai dinainte, și numai după aceea se hotărește. Și așa și este, căci în firea sa se petrece o neîntreruptă luptă între reacționarismul de sânge boieresc și perspectiva reușitei sigure a democrației, căreia îi închină toată puterea sa de muncă, căutând mereu să o servească, fie practic prin manifestarea ce o arată față de pătura țărănească pe care o ajută în diferite împrejurări, fie teoretic prin mijlocul discuțiilor în presă pentru triumful democrației.

Având o cultură generală solidă, caută să se folosească de ea ori de câte ori i se prezintă ocazia. Totuși această cultură ori cât de solidă i-ar fi, nu-l poate face ca să nu să se influențeze de anumite împrejurări, ceea ce pare a avea ca rezultat necontinuitate în ceea ce intreprinde.

Se poate zice că simpaticul dn. Sebastian Moruzzi e un amalgam de reacționarism și democratism, în care acest din urmă iese mai tot de-a una în evidență.

Fiind prefect al Județelor Suceava și Tulcea sub regimul conservator, d-sa s'a comportat admirabil,

dând dovezi netăgăduite de multă pricepere, corectitudine, şi în deosebi căutând să ajute populaţia rurală, căreia, de astfel, în tot de-a una i-a aratat cea mai desevârşită solicitudine.

De și-i un convins şi sincer democrat, e stăpânit cu toate aceste, une ori, de sentimentul a tot puterniciei boerului de altă dată, — probabil reminiscenţă a îndelungatei educaţii boierești a acestei familii.

Ii place să steie la cislă cu ţaranii, să le-asculte păsurile, să-i povăţuească cum e mai bine, să-i lumineze asupra diferitelor chestiuni ce interesează pătura ţărănească, dar în acelaş timp purtând într'un elegant portmoneu cărţile sale de vizită pe care se vede imprimată vechea coroană princiară a Moruzeştilor. Nu-i displace, ba din potrivă, să audă zicându-i-se «Prinţule», titulatură pe care o consideră ca ceva inerent persoanei sale.

Aceasta, însă, nu-l impiedecă, ba chiar are o mare mulţumire, să întindă delicata sa mână princiară săteanului a cărui palme sânt bătătorite de coarnele plugului şi ale sapei.

De aceea nu trebuie să mire pe nimeni că D-l Sebastian Moruzzi, de și adept convins al democraţiei, a fost şi este un statornic *conservator,* de nuanţă democrată, dar un *conservator.*

Entuziasmându-se de mișcarea cretană, a luat parte la rezboiul din Creta, comandând un bata-

lion, când făcu cunoştinţa marelui barbat de stat elen, Venizelos, cu care s'a împrietenit.

Aceste spuse asupra personalităţii D-lui Sebastian Moruzzi, am dori să trecem mai departe, voind să relevăm din admirabila sa revistă câte-va chestiuni asupra cărora ar fi mult de discutat, dar nu aceasta ne interesează pe noi acum, ci voim numai să a- rătăm importanţa acestei reviste din punct vedere gazetăresc.

«Indrumarea» cuprinde o serie de articole doctrinare în care se desbat cele mai importante probleme sociale şi politice care interesează în primul rând opinia publică.

Chestiunea ţărănească ca şi aceea a reformii electorale, ocupă locul de cinste în paginile revistei.

Sânt articole scrise cu multă competinţă, pline de adevăr şi expuse într'o formă pe cât de clară, pe atât şi de bine studiate toate chestiunile ce le discută.

D-l Doctor P. Zosin, scrie cu avântul seu recunoscut articole în care tratează «Politica democrată» şi inzistă asupra «Raţiunei istorice a democratismului în ţara noastră», căutând să releveze că «partidul conservator-democrat trebuie să cuprindă în programul seu de reforme imediate, punctele cele mai principale, — cum e reforma electorală şi chestia ţărănească, în primul rând, — spre a respunde astfel cu drept cuvânt nevoilor şi aşteptări-

lor, şi a face opera cea mai sănătoasă şi cea mai potrivită cu timpul şi cu împrejurările în care trăim».

D-l Sebastian Moruzzi vorbeşte cu o vădită îndurerare amintind multe «din greutăţile vieţii ţărăneşti», arătând cum populaţia rurală este expusă mereu la bunul plac al acelora cari ar trebui tocmai să-i deie ajutorul şi dreptatea, dar de la cari nu le poate capata.

D-l *Gh. Ghibănescu,* bazat pe documente autentice vorbeşte despre «stările sociale din trecut», pe când *Şt. Antim* discută despre «origina trusturilor arendăşeşti».

D-l Sebastian Moruzzi, într'un admirabil articol despre «Democraţie şi Antisemitism», pune şi D-sa vecinica întrebare auzită de nenumărate ori: «dacă evreii se pot asimila».

In afară de probleme politice şi sociale, «Indrumarea» mai publică, cum am aratat mai înainte, o mulţime de bucăţi literare, în care în primul loc, remarcă Mihai Codreanu prin neîntrecutele lui sonete, şi regretatul Dr. A. Steuerman-Rodion, prin frumoase versuri şi schiţe uşoare în proză.

Trebuie de asemenea menţionat D-rul *I. Duscian* care se distinge prin mai multe articole critice, ca şi *Eugen Herovanu,* care publică câte-va observaţiuni asupra «Respunderii mulţimei» şi asupra unei interpelări a lui Nicu Filipescu cu privire la guvernarea partidului naţional-liberal.

Sfârşind acest capitol despre «Indrumarea», vom aminti despre o corespondenţă între dl. Ermacov, simpaticul nostru concetăţean şi fost comerciant şi Lew Tolstoi, patriarhul de la Isnaia-Poliana, cu privire la secta Scopiţilor, corespondenţă asupra căreia inzistă D-rul P. Zosin, în coloanele revistei şi care a fost informat de către finul intelectual, dl. Christea Malhasovici, cunoscutul avocat ieşan.

Spaţiul nu ne permite să inzistăm asupra acestei corespondenţi, în care se văd în toată lumina lor, părerile ce le avea marile scriitor rus asupra sectei scopiţilor, precum şi acelea ale adeptului acestei secte, un om de altfel, de-o cultură foarte distinsă, cu care Tolstoi intrase în corespondenţa despre care pomenim în treacăt.

Cenzura Presei

In timpul neutralităţii noastre, ca şi în perioada rezboiului, au apărut în Iași o sumedenie de gazete cari, cele mai multe din ele nu urmăreau de cât profituri bănești. Toate se întreceau să apară cât mai de vreme, pentru a da publicului ştiri de pe câmpul de luptă, de altfel aceste ştiri ierau acele transmise oficial de Marele Cartier General, tuturor ziarelor.

Ziarul «*Lumea*» îşi menţinea, însă, marele seu tiraj, căci trebuie să recunoaștem că era gazeta ce se vindea într'un număr de exemplare destul de mare. Dar și acest ziar, ca toate celelalte nu

se mărginea să publice de cât ştirile oficiate şi foarte rar câte un articol mai deosebit.

Cenzura presei a fost decretată, după cum era şi firesc, în tot timpul rezboiului şi chiar câtă-va vreme după.

Avea o mare raţiune această cenzură, de şi une ori era făcută fără o apreciere serioasă asupra celor ce se scriau în presă.

Un fapt caracteristic ce s'a petrecut în timpul rezboiului cu privire la presă, e şi următorul.

Aproape zilnic apăreau fiţuici cu pretenţii de ziare umoristice şi satirice. Cele mai multe erau scoase de elevii şcoalelor secundare, cari voiau cu ori ce chip să poseze în gazetari. Aceste ziare fiţuici erau pline de trivialităţi ordinare, ceea ce a făcut ca cenzura să le oprească.

Ieram pe atunci însercinat cu cenzura presei. In fiecare zi trebuia să citesc zeci de ziare, şi să fiu necruţător cu multe din ele, fiindcă voiau să publice lucruri cari nu conveniau din punct de vedere naţional. Mai cu seamă ziarele scoase de partida părtinitoare Puterilor Centrale, de şi nu îndrăzneau să le susţină făţiş, căutau totuşi să strecoare sub diferite forme, aprecieri bine voitoare pentru inamicii cu cari eram în rezboiu. Nu rare ori eram nevoiţi să pronunţăm suspendarea pe timp limitat şi chiar definitiv a unora din aceste jurnale. Sub forma că voiau să atace guvernul în diferite

chestiuni, se încercau cum arăt mai sus, să deie în vileag o mulţime de fapte neadevarate, şi aceasta numai din spirit de rezbunare, că nu puteau să susţină pe faţă interesele duşmanilor noștri.

Cenzura în timpul rezboiului, a fost bine 'nţeles, destul de aspră, căci altfel iera imposibil.

De câte ori nu se iveau conflice între noi cei de la cenzură și diferite personalităţi filogermane, pentru că ne opuneam la publicarea cine știe a ce articole cari nu cadrau de loc cu interesele noastre naţionale.

Ziarele apăreau, din cauza cenzurei cu coloane întregi în alb; era şi natural.

Dar voiu să povestesc un fapt. Primesc pentru cenzurare o gazetă de format mic. De la primele rânduri am văzut că e un ziar cu pretenţii satirice şi umoristice, dar scris așa de dezgustător şi trivial, în cât am remas, pentru o clipă consternat. Nu-mi puteam da seamă cum poate cineva să scrie asemenea năsdrăvănii mai ales în nişte momente atât de dureroase, dar înălţătoare în acelaș timp, pentru că soldaţii noştrii îşi vărsau sângele pentru întregirea neamului.

Chiem pe redactorul respunzător al gazetei. Se prezintă doi elevi de liceu, cu şepcile pe cap şi cărţile în mână.

— Dumniavoastră scoateţi această revistă?

— Noi, respund ei c'un ton foarte arogant.

— Cum se poate să scrieți, voi, elevi de liceu, — erau din clasa a V-a, — asemenea pornografii? Nu vă e rușine?

— Nu, domnule, ripostează unul din ei foarte mândru, noi facem literatură realistă, cum a făcut și Zolla.

Bine 'nțeles că am procedat în consecință, cu acești doi tineri imberbi.

Asemenea purtare a unor elevi de școală arată până la ce grad de decădere morală ajunsese tineritul din școli.

Trebuie, însă, să nu se treacă cu vederea, că asemenea... gazetari nu ierau români.

O spun aceasta nu din spirit de șovinism, dar pentru că mintea unui român, în atari împrejurări tragice, nu se putea preta ca să-și bată joc, publicând un ziar cu conținut pornografic.

Că a fost o copilărie, din partea acestor elevi de școală, nu mă 'ndoiesc, dar ori cum, avea un substrat foarte problematic în ceea ce privește simțul moral și național.

Incheindu-se pacea forțată pentru noi Românii, și la cârma țerii venind un guvern impus de împrejurări, se dădu curs liber tuturor germanofililor ca să-și debiteze prin presă ceea ce până atunci li era interzis de fostul guvern național.

Nu vreau să mai amintesc cele petrecute atunci cu mulţi din pretinşii noştri gazetari, căci ar fi să deschidem o rană prea dureroasă; de aceea trecem peste această tristă perioadă a unei aşa prese care numai cinste n'a făcut breslei gazetăreşti.

In acest timp se petrecea o mare frământare între partidele politice. Un mic număr dintre liberalii cari făceau parte din «tinerimea generoasă», în frunte cu profesorul Mihai Carp, concep ideea infiinţării unui nou partid politic, de nuanţă pur democratică, denumindu-l *Partidul Muncii.* Acest nou partid, avea nevoe de un organ de publicitate şi astfel iea naştere ziarul „*Tribuna*“ în care s'au publicat o serie de articole bine scrise în legătură cu principiile nouii grupări politice.

Acest ziar, însă, n'a putut să aibă viaţă îndelungată, dar câtă vreme a apărut, a fost la înălţime în ceea ce priveşte seriozitatea şi avântul cu care era scris.

Sinceritatea nebănuită de nimeni a grupului restrâns din jurul «Tribunei», entuziasmul cu care păşeau aceşti tineri pentru înjghebarea unui nou partid pur democratic, precum, poate şi nevoia ce se simţea acum de o asemenea grupare, fac ca ea să fie apreciată chiar de către conducătorii autorizaţi ai celor două partide de guvernământ: liberalii şi conservatori.

Dar asupra acestei grupări politice vom vorbi pe larg mai încolo.

In timpul războiului, a mai apărut la Iași ziarul *România* care a fost adevărata publicațiune națională și care ziar cuprinzând articole entuziaste cu privire la viitorul țării, se respândea în tranșee soldaților noștri, pentru a-i încuraja.

La această gazetă scriau fruntașii politici și literați ai neamului nostru, fără osebire de culoare politică.

Trebue să spunem că în aceste vremuri în România nu există decât un singur partid, al Românilor. Conservatorii și Liberalii erau strânși uniți în jurul aceluiași ideal: întregirea neamului. Toate animozitățile dispăruseră, așa că luptele politice duse cu atâta patimă până atunci, încetaseră cu desăvârșire.

Era și firesc ca dragostea de țară să fie mai puternică de cât ori care alta, mai cu seamă acum când în joc era însăși existența noastră ca stat și națiune.

De aceea și la ziarul «România» colaborau scriitori de toate nuanțele politice, căci toți aveau aceeași țintă, toți aveau acelaș program pe care doreau să-l vadă cât mai curând realizat: *unirea tuturor Românilor.*

In asemenea atmosferă de frăție s'a desfășurat colaborarea a tot ce era român de sânge și cu aspirațiune națională.

PARTEA III

Situaţia partidelor politice la începutul sec. al XX-lea

Frământări acute

Am spus că începutul secolului actual a produs în sinul partidelor noastre politice, o nouă orientare, aproape bruscă.

Cele două vechi partide de guvernământ, liberalii şi conservatorii, îşi epuizaseră programele lor şi acum se găseau în situaţia următoare: sau să dispară dacă nu vor să accepte nouile idei democratice, ori să se transforme aproape radical, conformându-se împrejurărilor şi vremei.

Partidele socialist şi cel radical suferiră şi ele o mare schimbare în existenţa lor.

Socialiştii înţeleseră acum că aplicarea manifestului lui Karl Marx şi Engels, în ţara românească, este cu neputinţă şi prin urmare cea mai bună soluţie nu poate fi de cât aceea de a se apropia de

cele două partide burgeze şi chiar a fuziona cu ele, ceea ce s'a și întâmplat în pragul secolului al XX-lea.

Atât partidele burgheze cât și grupările democratice nu mai puteau să o ducă singure, pe propriul lor cont, mai departe.

Poporul dela ţară începuse şi el oarecum a se manifesta mai dârz, cerând să i se îmbunătăţească soarta, în primul rând dându-i-se pământ.

Grupările democratice susţineau cu multă înflăcărate dreptele revedincări ale populaţiei rurale, aşa că, această populaţiune avea și un puternic sprijinitor.

Liberalii şi conservatori, însă, de și nu prea erau dispuși să vadă această manifestare a clasei ţărănești, totuși, în deosebi cei dintâi, se resemnară şi primiră în programul lor reformele imupuse de împrejurări și de vremuri, dar, pentru moment ca un ideal mai mult sau mai puţin îndepărtat.

Această atitudine greoaie a bătrânilor liberali, — căci tinerimea din partid vroia cât mai neîntârziat schimbarea lucrurilor, — făcură pe tineret să ceară cu inzistenţă realizarea reformelor, ameninţând chiar cu o dizidenţă în partid.

Dim. A. Sturdza, şeful partidului era, însă, în felul său un reacţionar tot atât de îndârjit ca şi conservatorii. El se opune făţiş mișcărei tinerimei ameninţând-o mereu. Totuși, văzând că această miş-

care cuprinde tot mai mult partidul și mai cu seamă că Ioan I. C. Brătianu, recunoscut încă de atunci ca viitor șef al partidului Național-Liberal, se pusese în fruntea tinerimei, bătrânul Dim. A. Sturdza se vede nevoit, după cum am spus, să recunoască dreptele revendicări democratice pe care le primește să se înscrie în programul partidului.

Pe de altă parte radicalii cari fuzionaseră cu partidul conservator, cu toată opunerea băștinașilor din partid de a se admite revendicările democratice, continuau totuși lupta lor aprigă.

In partidul conservator pur, însă, spiritul reacționar copleșise atât de mult pe bătrânii conducători, încât aceștia doreau mai de grabă ca partidul să dispară, decât să-l vadă îndrumat spre democrație.

Că ierau, chiar printre acești bătrâni unii în număr infim de mic, cari priveau cu simpatie revendicările democratice, e de netăgăduit. Dar această neînsemnată minoritate nu putea face nimic față de grosul partidului.

Lupta însă dintre elementul băștinaș și tinerimea radicală și partizanii personali ai lui Take Ionescu, devinea prin urmare mai acută, până ce la un moment dat se ajunge la o adevărată ruptură.

Gh. Panu, după cum am mai spus și altă dată, a fost nevoit să părăsească împreună cu foarte pu-

ţini prieteni personali, partidul conservator, rămânând pentru cât-va vreme izolat în politică.

In acest timp Panu îşi îndrepta paşii tot mai mult spre liberali, căci la aceştia, cu tot reacţionarismul lor, totuşi găseşte un câmp prielnic pentru aşi semana ideile democratice, fiind sigur de altfel, că vor prinde rădăcini, întocmai ca şi cu unele puncte socialiste, după cum s'a şi întâmplat.

In clubul conservator

Ceea ce se petrecea la Centru, adecă acolo unde se frământa întreaga politcă a ţerii, se petrecea în mic, bine 'nţeles, şi la Iaşi, ca şi în multe alte oraşe.

Am mai spus în partea I-a că în clubul conservator din Iaşi, tinerimea radicală reprezentată prin Al. A. Bădăreu, Gr. Buţureanu, Gh. Ghibănescu, V. I. Radu, C. Chirilă şi alţii, duceau o luptă îndârjită contra bătrânilor conservatori, dar pe care totuşi, nu îndrăzneau să-i lovească până 'ntr'atâta, în cât să provoace o ruptură în partid.

Dar şi bătrânii conservatori de atunci, Gr. Cogălniceanu, Vasile Vlădoianu, Dim. A. Greceanu, — acesta tânăr, dar conservator de baştină, — precum şi alţi mulţi azi dispăruţi, priveau cu ochi rei acest tineret care voia să le eie locul în conducerea partidului.

In deosebi Al. A. Bădăreu, era o energie de fier, o minte ascuţită şi c'un curaj într'adevăr uimitor, dar în acelaş timp şi om prevăzător şi de bun simţ, căci cu tot avântul seu democratic, ştia în anumite împrejurări să facă faţă lucrurilor, nelăsându-se stăpânit de o ambiţie deşartă, — cu toate că era foarte ambiţios, — până 'ntr'atâta în cât să se vadă dezavuat pe faţă de bătrânii partidului.

Al. A. Bădăreu, după cum se ştie, îşi avea bisericuţa lui formată din vechii radicali. Se poate spune, şi cam aşa era, că dânşii îşi aveau clubul a parte, căci se întruneau între ei şi puneau la cale tactica ce trebuiau s'o aibă faţă de amicii lor politici, vechii conservatori.

In acelaş timp, însă, Al. A. Bădăreu avea acel dar de a se infige tot mai mult în partid, şi sub aparenţa de soldat devotat şi disciplinat, reuşea să-şi atragă şi simpatia, dar şi respectul tuturor, mai cu seamă că era gata în orice moment să-şi pună la dispoziţia membrilor din club întreaga lui influenţă, îndatorind pe fiecare.

Asemenea purtare îl face foarte popular în Iaşi, ajungând unul din barbaţii politici ai Iaşilor care să se impună în primul rând.

O latură caracteristică a acestui mare fiu al Capitalei Moldovei în special, şi al ţării în general, a fost că el a căutat să populeze clubul cu cât mai mulţi partizani, neţinând seamă de calitatea lor, ci

numai ca numărul să fie cât mai mare și să sporească zilnic. Astfel ajunge în scurtă vreme ca organizația partidului conservator din Iași să cuprindă cel mai mare număr de membri.

Intre aceștia, cei mai mulți erau partizani personali ai lui Bădăreu, căci dânsul știa cum să-i atragă, dar mai ales să-i păstreze pe lângă el.

Pentru aceasta întrebuința toate mijloacele, și cu binele și cu reul. Pe unii îi atrăgea prin fel de fel de făgădueli, și se ținea de cuvânt când făgăduia; pe alții prin amenințări, mai cu seamă în perioada electorală.

Nu că ar fi fost reu la inimă, dar știa să profite de împrejurări pentru ași atrage voturile şi profita de orice mijloc, după cum spun, numai ca să ajungă acolo unde vroia.

Nu-i vorbă, și alți politiciani se serveau de aceleași mijloace, dar foarte rar dacă reușeau. Bădăreu, însă, avea un dar deosebit de a-și apropia prietenii și ai face devotați.

Din această cauză se ducea o luptă în surdină de către bătrânii conservatori, conducătorii oficiali ai clubului, contra lui Al. A. Bădăreu, căci dânșii vedeau cum zilnic se mărea popularitatea fostului radical. Se temeau că se va ajunge într'o zi când clubul conservator va fi cu totul la dispoziția lui Bădăreu, tocmai de ceea ce n'au scăpat mai târziu.

La această luptă în surdină, dar la care toată

lumea asista, se mai adaogă încă și cele două gazete conservatoare ce apăreau la Iași: «Evenimentul» și «Opinia» despre care am vorbit pe larg la timp. Ele își păstrau oare cum independența lor. «Evenimentul» reprezenta nuanța reacționară iar «Opinia» pe cea democratică, de și ambele se intitulau ziare «conservatoare».

Nu de puține ori în coloanele lor se strecurau atacuri reciproce, cu caracter violent.

Nu mai era, prin urmare pentru nimeni un secret că în partidul conservator din Iași izbucniseră certurile.

Am arătat mai sus că Al. A. Bădăreu de și devenise aproape stăpân pe club, totuși nu căuta să restoarne zgomotos starea de lucruri. Recunoște președinția lui Gr. Cogălniceanu, iar după moartea acestuia, când i-ar fi fost ușor să se proclame șef, pe aceea a lui Vasile Vlădoianu.

Aceasta era o simplă tactică. Bădăreu, dacă de formă nu era decât vice-președinte al clubului, de fapt, însă, avea toată puterea, căci la centru cuvântul seu era ascultat și luat în seamă, fiindcă Take Ionescu îl avea ca pe cel mai de aproape, și grație lui, Bădăreu devine în scurtă vreme un factor preponderent în partidul Conservator de sub șefia lui Georges Gr. Cantacuzino.

Nu-i vorbă că și la centru lupta între nuanța democratică și cea reacționară din sânul partidului

conservator, era destul de aprigă tot pentru acelaş motiv.

Junimiştii

Pe lângă partidul conservator, însă, trebue să mai adăogim şi gruparea *junimistă* sau *constituţională*, cum i se mai zicea.

Cu toate că această grupare prin numărul membrilor ei foarte restrâns, nu avea cine ştie ce înrăurire asupra masei celei mari de alegători, de şi membrii ei nu se catadicseau să se coboare între cetăţeni căutând să-i servească, cum făceau bunăoară fruntaşii celorlalte două partide de guvernământ; cu toate acestea, şi liberalii şi conservatorii recunoşteau junimiştilor până la un punct oare care, o preponderenţă intelectuală, căci gruparea junimistă era mai mult o calitate de cât o cantitate de persoane.

Vechea societate literară «Junimea», se transformase în cursul anilor îndelungaţi într'o grupare politică, păstrând mereu tradiţia că membrii ei sunt superiori ori cărei alte grupări politice. Această credinţă, însă, nu-i îndrituia să fie cu adevărat superiori tuturor celorlaţi barbaţi politici din celelalte partide.

Că Junimiştii formau o elită intelectuală, e prea cunoscut de toată lumea de la noi, dar că erau şi elita politică, aceasta par'că nu prea corespunde adevărului.

Erau, însă, Junimiștii, superiori intr'o privință și anume: dânșii repudiau cu desăvârșire moravurilor electorale așa cum se prezentau, și se prezintă și astăzi. Nu concepeau ca alegătorul să fie un simplu instrument al celor ce conduc țara, cu toate că și dânșii se foloseau în alegeri de aceleași mijloace ca și celelalte partide politice.

Păreau să aibă alte păreri în această privință, căci, când era vorba de discuție, atunci tunau și fulgerau contra liberalilor și conservatorilor cari se serveau de mijloace destul de cunoscute pentru a căpăta voturile alegătorilor.

Și după cum spun mai sus, Junimiștii făceau mai mult paradă de vorbă.

Că erau oameni subțiri culți, și cu idei înaintate despre unile chestiuni, e de necontestat. Dar că erau politiciani în adevăratul înțeles al cuvântului, nu.

Erau prea idealiști, prea trăiau din visuri, prea priveau lumea de sus, prea își băteau joc de toți și de toate. Se credeau superiori tuturor, de aceea erau îngâmfați.

De altfel, oameni cum se cade.

N'aveau un program hotărât în politică. Criticau, însă pe toți, criticau organizația socială, criticau modul de guvernare al celor două partide cari se perindau la cârma statului, fără, însă, să deie vre-o soluție practică.

In așa situație se prezentă Junimiștii în arena politică.

Pe vremuri de alegeri, cele mai de multe ori erau miluiții guvernului, și 'n deosebi a celui liberal pe vremea regimului de 12 ani a lui Ioan C. Brătianu.

In Iași Junimiștii erau priviți ca o grupare dizidentă a partidului conservator.

Tot de-auna gata a întinde mâna oricărui partid numai ca să se poată alege în parlament câțiva din ei; dar în acelaș timp gata a duce cea mai drastică campanie contra adversarilor, cari nu cu mult înainte le fusese tovarăși în alte alegeri.

De aceea vedem pe Junimiști, aliați când cu liberalii, când cu conservatorii, când cu radicalii și chiar cu socialiștii; dacă ar fi fost pe acea vreme comuniștii de astăzi, de bună seamă, că în anumite împrejurări, s'ar fi aliat și cu ei.

Cum se vede, dânșii erau oameni practici.

In fond erau de un reacționarism, feroce chiar. Pentru ei, poporul nu însemna nimic. Nu trebuia să i se deie drepturi mai largi; poporul era considerat de junimiști ca niște robi, destinați să rămână în întuneric, să nu li se deie nimic din ceea ce ar putea să-i lumineze pentru ca să trăească mai bine.

Cu astfel de principii reacționare, nu e de mirat că n'au putut niciodată să parvină a forma un partid de guvernământ.

Erau, cu adevărat, între ei, personalităţi superioare pe toate tărâmurile. Un P. Carp, un Maiorescu, C. Arion, P. Misir, V. Pogor, Theodor şi Dimitrie Rosetti, Meisner şi alţii câţi-va, formau o elită serioasă a intelectualităţii româneşti. Atâta şi nimic mai mult. Nu erau oameni cu vederi largi care să vadă în viitor, cari să poată guverna o ţară, prin propriile lor mijloace de partid politic.

Dacă un Maiorescu sau un P. Carp s'au distins în timpul ministeriatelor lor, aceasta e o excepţie.

Junimiştii nu s'au bazat nici o dată pe realităţi, nu voiau să ţină seamă nici de evoluţia naturală la care e supusă lumea, nici nu vroiau să se conformeze mediului, tradiţiilor şi obiceiurilor poporului în mijlocul cărora trăiau.

Dânşii priveau lumea de sus. Ei sunt totul şi totul e pentru dânşii. Aceasta e concepţia junimistă, şi tocmai această concepţie i-a făcut să dispară încetul cu încetul de pe arena politică, ca partid, rămânând doar câte-va personalităţi distinse, din care unele s'au contopit în partidele de guvernământ, iar altele cum a fost un Carp, să rămână un izolat, cum l'a cuprins şi moartea.

Am arătat în partea întâia a acestei lucrări cum se comportau junimiştii în perioada electorală şi cum priveau pe alegători în timpul şi după alegeri.

Să vedem acum ce au făcut dânşii ca grupare politică după 1900 şi până astăzi.

Mai întăi, trebue să spunem că junimiştii au rămas în tot de-auna aceeaşi, în concepţiile lor despre guvernare.

In acest restimp au căutat să formeze şi ei un mare partid de guvernământ, dar neputând au găsit de cuviinţă, sau să fuzioneze cu partidul conservator în cât să poată şi ei ajunge acolo unde ajunseseră atâţia, cu mult mai puţine merite de cât ei, din cele două mari partide de guvernământ; sau, fuzionând să învârtească aşa fel lucrurile, ca P. Carp să fie proclamat şeful partidului conservator şi astfel să dispună cum ar vroi Junimiştii de partid.

S'au întâmplat şi una şi alta, insă numai vremelnic.

Fuziunea făcută, imediat au început intrigile fel de fel.

Se vedea cât colo că această fuziune nu poate să aibă viabilitate, de oare ce erau prea deosebite gândurile unora de ale celorlalţi.

Junimişti voiau pe de o parte să acapareze ei totul în partid, adecă dânşii să dicteze, elementul conservator pur cât şi cel democratic din partid, reprezentat prin Take Jonescu şi Al. A. Bădăreu, îşi dădeau seama de intenţiile junimiştilor şi de aceea căutau să-i ţină pe loc, fie prin intrigi, adecă tragerea sforilor în culise, cum s'ar spune în limbajul politic, fie prin oare care ademeniri pentru a

se desface bisericuţa junimistă, căci trebue de ştiut că de şi fuzionaseră, cu toate acestea îşi menţineau vechile legături dintre ei în aşa fel, că ori cine vedea şi înţelegea că o asemenea fuziune, de şi făcută cu toată solemnitatea oficialităţii, nu era de loc sinceră.

Rezultatul s'a văzut nu după multă vreme.

La Iaşi Junimiştii, în acest timp, nu se prea bucurau de cine ştie ce prestigiu, de oare ce fruntaşii de odineoară, unii dispăruseră, alţii îşi strămutară domiciliul la Bucureşii. Nu remăsese la Iaşi de cât foarte puţini junimişti, şi încă aceştia de mâna a doua, neînsemnând în viaţa politică altă ceva de cât ca ori cari alţi simpli alegători dar mai răsăriţi ceva.

De aceea lupta la Iaşi între Junimişti şi conservatori, în timpul cât a ţinut fuziunea, n'a avut aproape nici o influenţă asupra unora sau altora.

Intre conservatori şi radicali

După cum se ştie, fuziunea a fost mai trainică şi mai sinceră între conservatori şi radicali. Aceştia din urmă, fuzionaţi odată, au căutat să se identifice în totul cu partidul conservator, păstrându-şi însă, până la un punct, independenţa de cugetare, şi silindu-se a introduce în conducerea partidului spiritul democratic al vremei, lucru ce a reuşit în mare parte.

In bătrâna Capitală a Moldovei, cel mai autorizat membru al partidului conservator pur, a fost, pe atunci mult regretatul și bunul român Dim. A. Greceanu, de și ocupa, după cât îmi aduc aminte, demnitatea de vice președinte numai, al clubului.

In realitate dânsul era acela care avea de luptat cu junimiștii pe de-o parte și cu radicalii pe de alta.

Al. A. Bădăreu, spirit practic și prevăzător, căuta prin popularitatea ce și-o făcea între alegători, să se impună în partid și în club, ceea ce a și reușit, având, însă, cum e și firesc, enorme greutăți de întimpinat.

A fost ajutat în aceasta și de unele elemente pur conservatoare, între care trebuie să menționăm în primul rând pe dl. *Nicu Cananău*, cari, de și băștinaș conservator, descendent al unei familii cu vechi tradiții boierești, a îmbrățișat cu suflet și inimă lupta pentru revendicarea reformelor democratice.

Această atitudine a d-lui Nicu Cananău dovedește și mai mult spiritul seu nerefractar față de noile cerinți ale vremurilor. D-sa iși dădu seamă prin urmare, că în țara aceasta, ori cât am căuta să ne menținem în vechile noastre tradiții, nu se poate împotrivi nimeni, cu succes, contra mersului progresiv, contra democrației raționale.

Din acest punct de vedere dl. Cananău, de și n'a avut o activitate politică sgomotoasă, totuși prin

modul seu de a privi lucrurile, prin admirabilul seu bun simț, cât și prin o prevedere clară a viitorului, a avut o mare influență asupra clubului conservator din Iași. De altfel înaltele demnități pe care le-a ocupat cu cinste în Capitala Moldovei, i-au atras simpatiile tuturor, chiar și a adversarilor politici.

In afară de foștii radicali, putem spune că numai dl. Cananău dintre conservatorii puri, a fost cel mai apropiat de Al. A. Bădăreu, pe care l'a urmat în revendicările sale democratice.

Partidul conservator, însă, după cum se știe, n'a putut să reziste multă vreme, de oare ce nu reprezenta acum un partid unitar, c'un program bine deslușit. Fruntașii puri conservatori, în capul cărora se găsea Nicu Filipescu, marele patriot, repudiau ori ce tendință democratică, aceasta pentru că ei considerau partidul conservator ca o clasă socială aparte care trebue să domnească peste toate celelalte clase.

Ori ce tendință spre democratism era considerată ca o distrugere a vechiului nostru așezământ. Boierimea, conservatoare din fire, nu putea concepe ca să vadă alături de ea pe mojicul de la țară mai cu seamă, bucurându-se de aceleași drepturi.

De aceea votul universal era combătut cu în-

verşunare ca şi reforma agrară, ca şi ori ce altă reformă democratică.

Reacţionarismul în cel mai larg senz al cuvântului, formà crezul politic şi social al partidului conservator.

Iată adevarata cauză a prăbuşirei acestui partid. Iată de ce la Iaşi — pentru că de Iaşi ne ocupăm în special, — elementul radical din partidul conservator prepondera asupra bătrânilor, pe cari de altfel îi onora prin aceea că li recunoştea dreptul, — de formă bine 'nţeles, — la preşedinţia clubului.

Astfel nu e de mirare că vedem pe un *Grigore Cogălniceanu* şi pe un *Vasile Vlădoianu* ocupând înalta demnitate de şefi ai partidului conservator din capitala Moldovei.

Din punct de vedere politic aceste două persoane, foarte respectabile de altfel, nu au însemnat aproape nimic, căci nu s'au distins, nici prin activitate politică, nici prin altă activitate din vre-un domeniu oare care.

Singurul lor merit a fost că erau oameni bogaţi, cu întinse relaţii în societatea înaltă, cinstiţi, simpatici şi respectaţi de toată lumea.

Erau reprezentanţii clasici ai vechii noastre clase boiereşti. Poate că ei au fost şi cei din urmă în Iaşi.

Consequenţi în susţinerea programului reacţionar, ei n'au şovăit nici odată în această privinţă. De

aici şi morga cu care aceşti doi boieri priveau cu dispreţ spre aceia ce luptau din resputeri pentru apropierea claselor sociale. Ei, ca reprezentanţi ai clasei boereşti, nu înţelegeau sub nici un cuvînt ca mujicul de la ţară să voteze alături cu ei, boeri a tot puternici, nu înţelegeau că şi ţaranul ori micul burghez de la oraş să se poată bucura de aceleaşi drepturi cu descendenţii oaselor sfinte.

Din această luptă, însă, aceia cari au eşit învingători, au fost democraţii, indiferent dacă ei se găseau în partidul conservator sau în cel liberal.

Cu ocazia resboiului pentru întregirea neamului partidul conservator cu toate nuanţele lui s'a prăbuşit pentru totdeauna.

Această prăbuşire se datoreşte, după cum se vede, faptului că partidul conservator era refractar ori cărei tendinţe spre democratizare.

Astăzi, nu mai există nici urmă din acest partid.

Odată cu moartea lui Nicu Filipescu, P. Carp, Al. Marghiloman, reprezentanţii cei mai clasici, ca să zicem aşa, ai conservatorismului pur, şi ne mai fiind alte personalităţi ilustre cari să li eie locul, s'a prăbuşit pentru totdeauna bătrânul partid conservator, cari a avut în ţara noastră un rol mare, contribuind de multe ori, în anumite împrejurări, la menţinerea statului român precum şi la întregirea neamului.

Nu trebue de uitat niciodată rolul covârşitor

jucat de marele patriot Nicu Filipescu, cu ocazia resboiului ultim.

Ceea ce s'a petrecut la București cu partidul conservator, s'a petrecu și la Iași: partidul conservator a fost desființat pentru totdeauna.

Al. A. Bădăreu cu puținii devotați ce i-au rămas când s'a declarat războiul nostru cu Puterile Centrale, precum și cei câți-va junimiști, partizani ai Germanilor, ne mai putând să-și găsească locul undeva, într'un partid, au stat rezleți, așteptând, de sigur, vremuri mai bune, dar ele n'au mai venit, vremuri cum le înțelegeau acești adversari ai intrării noastre în rezboiu alături cu Antanta, și nici vor mai veni

Astăzi foștii conservatori de altă dată, masa cea mare a acestui partid, s'a risipit, apucând care'ncotro au putut; unii trecând la Liberali, alții la Averescani și alții la dl. Maniu șeful noului partid politic Național-țărănesc.

Poate că dacă ar fi trăit un Nicu Filipescu, partidul conservator n'ar fi dispărut așa repede; poate că acest mare român s'ar fi convins la urmă, după rezboiu, că trebue de făcut concesiuni și democrației, și s'ar fi înțeles cu Take Jonescu care a fost în totdeauna un sincer și convins democrat pe cât îl ajutau împrejurările ca membru al partidului conservator, dacă n'ar fi murit.

Numai acești doi mari patrioți români ar fi putut

face ca să menţină partidul conservator, care de sigur că s'ar fi adaptat nouilor cerinţi democratice, după cum s'a petrecut cu partidul Naţional-liberal.

Intre liberali

In partidul Naţional-Liberal curentul democratic prindea tot mai mult rădăcini. Elementul socialist, în primul rând, în frunte cu d-nul Ioan Nădejde şi cu regretatul Vasile Gh. Morţun, schimbaseră cu totul mentalitatea în mare parte a membrilor partidului liberal şi în deosebi a tineritului, la care începuseră a se alia şi mulţi din vechii liberali, aceia cari treceau până atunci drept reacţionari.

Ceea ce, însă, a grăbit realizarea reformelor, e şi faptul că în fruntea acestei mişcări spre democratizare, se pusese tânărul Ioan I. C. Brătianu, considerat încă de pe atunci, ca viitorul şef al marelui partid Naţional-Liberal.

Iaşului i-a fost dat şi de rândul acesta ca să fie adevăratul îndrumător al partidului spre reformele ce vremurile şi împrejurările le reclamau.

Am arătat altă dată, cum tot din bătrâna capitală a Moldovei a luat naştere, pentru 'ntâia oară curentul democratic, inaugurat de socialişti şi continuat mai târziu de radicali şi transmis apoi celor două vechi partide de guvernământ, liberal şi conservator şi în deosebi cu mai multă putere celui dintâi.

La Iaşi mişcarea democratică era considerată ca semnalul care să trezească opinia publică din ţară.
Intr'adevăr, după fuziunea socialiştilor români cu partidul Naţional-liberal, a venit, nu după multă vreme, o nouă împrejurare, prin care democraţia iea un şi mai puternic avânt.

Tineritul din partidul Naţional-liberal, făcea o propagandă foarte întinsă pentru reforme. Bătrânii, însă, de şi nu se opuneau formal, totuşi căutau să înfrâneze cât mai mult entuziasmul tinerimei, nu reuşeau, însă. Mai mult încă. Un nou curent democratic începe să pătrundă în public, acel al poporanismului, în fruntea căruia se pusese atunci dl. C. Stere.

Incunjurat de câţi-va tineri socialişti cari pe vremuri urmaseră cu inimă şi suflet pe dl. Ioan Nădejde şi pe reposatul V. G. Morţun, începe să propage cu mulţi sorţi de izbândă noul curent.

Apropierea din zi în zi tot mai mult a d-lui C. Stere şi a prietinilor sei de partidul Naţional-liberal, precum şi dorinţa nestrămutată a tinerimei din partid de a vedea cât mai curând înfăptuite reformele, fac ca ziua succesului să se apropie.

Elementul bătrânesc liberal, ofta dureros văzând cum atot puternicia lor din partid începe să decadă. De şi nu erau cu totul refractari curentului democratic, de şi se supuneau, mai mult de nevoie, tot aveau speranţa că aceste reforme se vor realiza într'un viitor cât mai îndepărtat.

Ei nu se mulţumeau numai cu conducerea de fapt a partidului, voiau prin urmare să-şi impună, în chip deghizat, bine'nţeles, voinţa şi a tot puternicia cu cari erau deprinşi până atunci.

De aici începe să se producă oare care fricţiune între bătrânii şi tinerii din partid, aceştia din urmă fiind încurajaţi de elementele democratice nou venite în organizaţie.

Lupta aceasta în surdină la început, se accentuiază pe zi ce trece, până ce devine de notorietate publică. Bătrânul Petru Poni care era preşedintele organizaţiei naţional-liberale la Iaşi, încunjurat de un stat major format din personalităţi marcante cum erau Nicu Gane, Const. Climescu, Pandele Zamfirescu, C. B. Penescu, Ath. Ath. Gheorghiu, Gh. Săndulescu etc. căutase pe cât i-a fost în putinţă să menţină echilibrul, dar n'a putut reuşi.

Cauza e că tinerimea capata tot mai multă influenţă în club. Georgel Mârzescu începuse să se manifeste, dacă nu sgomotos, dar cel puţin, cu destul curaj pentru ca să-şi atragă simpatia tuturor, mai cu seamă că era încurajat de dl. C. Stere, cari de pe atunci încă nutrea dorinţa ca să ajungă în fruntea liberalilor ieşeni.

La aceasta se mai adaogă şi intrigele ţesute de unii din aceia cari încunjurau de aproape pe Petre Poni, şi cari doriau să-l vadă înlocuit.

Se lasase acum la o parte ori ce mișcare pentru democrație, se dădea lupta pentru resturnarea bătrânilor din conducerea clubului.

Intrigi de tot felul se puneau la cale și lucrurile ajunseseră atât de departe, în cât erau rupte aproape chiar și relațiile personale între bătrâni și elementele tinere.

Rolul cel mai important în această situație, îl avea, în fond, dl. C. Stere.

Acesta doria din resputeri să-l vadă pe Poni resturnat, dar nu-i convenia de loc ca el să-i deie pe față și cavalerește, lovitura. De aceea a găsit mijiocul foarte practic, de altfel, în asemenea împrejurări.

Se servea pe de-o parte de tinerime, pe care o încuraja mereu în luptă, iar pe de altă parte stând la dreapta lui Poni, îi sugera mereu ca să nu cedeze cu nici un chip elementului tânăr.

Dl. Stere, ca formă, părea a fi mai mult un arbitru între cele două tabere liberale.

Această tactică i-a priit până la urmă, căci a ajuns aceea ce doria: președintele organizației național-liberale din Capitala Moldovei. Acel, însă, care lupta din convingere și cu toată sinceritatea, având credința fermă că îndeplinește o datorie de bun liberal când cerea să se facă oare care primenire în conducerea organizației ieșene, a fost, fără 'ndoială, Georgel Mârzescu.

Că a fost și el, une ori, indus în eroare, e lucru vădit și trebuie de spus aceasta ori cât s'ar găsi unii, cari se simt cu musca pe căciulă, și ar voi să protesteze.

Petru Poni împreună cu bătrânii din club ar fi voit să cadă la o împacare cu tinerii, dar lucrurile avansaseră atât de departe, în cât ori ce încercare de reconciliare, era peste putință.

Prea mare era ambiția acelora cari voiau să-l vadă pe dl. C. Stere în fruntea organizației național liberale, dar nici ambiția acestuia nu era mai pre jos.

Partizanii și în special restrânsul grup de intelectuali cu cari dl. Stere se sfătuia în secret, căutau prin toate mijloacele ca să nu se ajungă la nici o înțelegere cu bătrânii.

Frământările ajungând din ce în ce mai acute, clubul liberal din Iași părea un câmp unde se desfășura cea mai cumplită luptă.

Taberile adverse se lovesc zilnic și cu patimă și se așteaptă din moment în moment rezultatul luptei, care nu întârzie.

Intr'o ședință a clubului prezidată de bătrînul Petru Poni, ședință la care a luat parte un foarte mare număr de membri clubiști, și în care a avut loc o discuție din cele mai aprinse, se pune la vot secret o chestiune de-o importanță ridicolă.

In urma încercării bătrânilor de a se face îm-

pacarea, şi în urma apelului lui Poni de a nu se ajunge la o ruptură în partid, tineritul, în frunte cu Georgel Mârzescu găseşte nimerit acum să deie lovitura cu ori ce chip. Poni declară, înainte de a se pune la vot propunerea, că dacă *un singur vot* va fi contra, atunci nu-i rămâne de cât să se retragă din şefie.

Rezultatul votului a fost că Poni a întrunit o foarte mare majoritate, cu toată lupta dusă de tineri, şi prin urmare s'ar fi putut împaca lucrurile. Poni, însă, spune că el nu poate de cât să fie consequent cu cele ce a declarat mai înainte şi anume, că un singur vot dacă ar fi contra, el nu mai poate conduce clubul în actuala lui formaţiune, şi prin urmare, se vede nevoit a disolva organizaţia naţional liberală de la Iaşi, remânând fie-cărui membru libertatea de acţiune pentru viitor.

Nimeni nu se aştepta la acest rezultat cu atât mai puţin tinerimea. Singur dl. C. Stere, care de sigur nu era de loc străin de cele ce trebuia să se petreacă cum s'a petrecut, sta în rezervă, având aierul faţă de bătrâni că mustră tineretul, dar în acelaş timp îl şi felicita pentru atitudinea dârză şi pentru cele întâmplate.

De şi dizolvat clubul, totuşi foştii membri veniau regulat acolo ca şi mai înainte, aşa că părea că nu se întâmplase nimic. Marea majoritate a membrilor se considerau clubişti, şi ei nu puteau

concepe ca să nu existe un partid şi mai cu seamă un club liberal.

In acest timp de criză Georgel Mârzescu face să apară ziarul «Mişcarea» despre care s'a vorbit mai înainte.

Dacă organizaţia naţional-liberală fusese dizolvată oficial, în realitate însă partidul liberal din Iaşi continua să existe de fapt. Nici adversarii lor, conservatorii, nu luaseră în serios disolvarea clubului liberal.

Petru Poni împreună cu fruntaşii liberali, ca Nicu Gane, Const. Climescu, P. Fântănaru, P. Zamfirescu, Ath. Ath. Gheorghiu etc., după mai multe conciliabule şi cu asentimentul lui Dim. A. Sturdza şeful partidului, hotăresc înfiinţarea unui nou club, dar de data aceasta nu sunt primiţi de cât numai aceia cari au dat totdeauna dovadă de disciplină.

Astfel după câte-va luni, — trebue să amintim că dizolvarea clubului s'a făcut la începtul vacanţei de vară, — în toamnă, iea fiinţă noul club naţional-liberal, tot în localul vechi. Acum, mulţi din acei cari făcuseră parte din mişcarea tinerilor, revenirā şi cerură inscrierea în club.

In o nouă atmosferă pare a se cuprinde de data aceasta organizaţia liberală din capitala Moldovei.

Ziarul «Mişcarea», apare ca organ liberal-naţional, aşa că partidul la Iaşi, pare a nu fi suferit nimic.

Cu toate acestea, în sinul partidului, frământările și intrigile urmau mai departe și poate chiar cu mai multă pasiune.

Steriștii, de și pe față nu aprobau purtarea tineritului liberal, de și dl. Stere nu se despărțise o clipă de bătrânul Poni, căruia i se arăta devotat, cu toate acestea încuraja pe sub ascuns mișcarea lui Georgel Mârzescu, cu credința fermă că tot se va ajunge la demiterea definitivă a lui Poni din președenție și prin urmare dânsul, dl. Stere îi va lua locul.

Faptul s'a întâmplat așa cum îl prevăzuse fostul șef al Poporaniștilor.

Petru Poni hărțuit mereu, este nevoit să lese președenția și astfel dl. Constantin Stere deveni șeful organizației Național-liberale ieșene.

De acum începe o nouă fază pentru liberali. Dl. Stere, care o viață întreagă a luptat pentru democrație, care a suferit rigorile regimului țarist, fiind deportat în ghețurile Siberiei, se arată, odată ajuns șef, ca un adevărat satrap, nedând aproape absolut nici o atenție membrilor din club, din cari unii erau personalități distinse, foști miniștri și cari munciră ani îndelungați contribuind la mărirea și prestigiul partidului.

Membrii erau considerați ca niște cantități neglijabile.

Singuri cari se bucurau de-o deosebită atențiune

din partea d-lui C. Stere, erau cei câţi-va tineri intelectuali care-l secondau de câţi-va ani şi cu cari a pus bazele eminentei reviste «Viaţa Românească».

Aceştia formau statul major şi toate hotărârile ce trebuiau să se eie despre orice chestiune privitoare la clubul liberal, se luau de acest cenaclu şi dl. Stere nu făcea alta de cât aceea a impunerii voinţei sale.

Din această cauză se produsese o mare nemulţumire între vechii membri ai clubului, mai cu seamă că dl. Stere nu vroia să asculte pe nimeni, iar dacă uneori consulta pe vre unul din membri mai de seamă, o făcea numai de formă.

Nemulţumirile creşteau zilnic, dar nimeni nu îndrăznea să riposteze, nimeni n'avea curajul să se opuie celor ce hotărea comitetul secret format din cei câţi-va intelectuali ai «Vieţii Româneşti».

Starea aceasta a dăinuit până la intrarea noastră în rezboiu, când dl. Stere nutrind cu totul alte păreri în ceea ce privea atitudinea opiniei publice româneşti faţă de Puterile Centrale, este nevoit să părăsească partidul Naţional-liberal, dându-se cu totul de partida germanofililor.

In restimpul de când devenise preşedintele organizaţiei naţional-liberale din Iaşi şi până în momentul plecării d-sale din partid, s'au petrecut o serie de fapte de-o importanţă colosală pentru ţară şi pentru partidul Naţional-liberal.

In acest timp are loc la Iaşi marea întrunire a partidului liberal când se pune definiv baza programului de reforme ce trebuiau să se înfăptuiască foarte curând.

Răscoalele din 1907

Activitatea desfăşurată de dl. C. Stere, pentru înfăptuirea marelor reforme, e uimitoare.

Dar, înainte de a vorbi de această activitate, e nevoie să amintim despre răscoalele din 1907, în urma cărora numai, liberalii şi mai ales conservatorii au înţeles că nu se mai putea mergė înainte fără a se da pământ sătenilor şi a se schimba sistemul electoral al celor trei colegii.

De mult încă, elementul democratic din partidele noastre de guvernământ atrăsese atenţiunea conducătorilor, că e o imperioasă necesitate de a se da pământ sătenilor, cari erau speculaţi în chipul cel mai neomenos, mai cu seamă de arendaşi. Aceştia în cea mai mare parte fiind străini, n'aveau absolut nici o tragere de inimă pentru săteni. Ţaranii erau consideraţi ca nişte robi, munca aproape nici nu li se plătea, pe când arendaşul de obiceiu căuta să profite cât mai mult.

Dar şi ţaranii începuseră aşi da seamă acum de starea lor.

Tinerimea democrată râsipită în cele două vechi şi puternice partide, a ajutat foarte mult prin pro-

paganda ce o făcea la sate pentru capatarea pământului. Nu era o propagandă revoluţionară în senzul de a se desfăşura o luptă sângeroasă, dar săteanul fiind prea din cale afară de obijduit, nu mai putea să îndure chinurile şi atunci, ajungându-i la un moment dat, cum s'ar zice, cuţitul la os, râdică nu numai glasul ca să protesteze, dar porneşte dela un capăt la altul al ţerii într'un marş revoluţionar, devastând tot ce 'ntîlnea în cale.

S'au petrecut orori înspăimântătoare.

Nimeni nu-i mai putea opri în cale. Cu deosebire în Muntenia şi Oltenia ţăranii au comis grozăvii.

Era la începutul primăverii anului 1907, prin Martie când a izbucnit răscoala. La putere erau conservatorii, prim ministru fiind reposatul George Gr. Cantacuzino-Nababul, care nu voia să creadă ceeace se petrece în ţară.

Singur elementul democratic din partidul conservator, cu Take Ionescu şi Bădăreu îşi dădeau seamă de marele pericol.

Când focul răscoalei se lăţise prea mult, cuprinzând întreaga ţară şi nu mai iera nici un chip pentru a-l stinge, când Take Ionescu după sforţări uriaşe în sinul partidului reuşeşte să convingă pe şeful conservatorilor că nu e alt mijioc de a pune capăt prăpădului, de cât venirea la cârma statului a partidului Naţional-liberal, singurul în stare de

a stânge acest foc, atunci abia bătrânii conservatori cari se găseau în fruntea partidului, sunt învinşi, dar nu convinşi şi trec puterea liberalilor.

Take Ionescu, şi 'n această ocazie a dovedit marea lui înţelepciune şi nemărginitul patriotism. Fiind un factor preponderent, dar cel mai preponderent în acest moment, în partidul conservator, — căci bătrânii conservatori par'că intraseră în pământ, — face măreţul şi patrioticul gest, de a pune la dispoziţia guvernului lui Dim. A. Sturdza, parlamentul conservator care să voteze fără nici o împotrivire nouile legi absolut necesare în aceste groaznice împrejurări.

Şi 'ntr'adevăr, energia guvernului liberal care a fost nevoit, — şi altfel era imposibil, — să întrebuinţeze ultimul mijloc pentru potolirea răscoalelor, pune capăt imediat prăpădului. Nu inzistăm de loc asupra modului cum s'au potolit urgia aceasta ; necesitatea momentului a cerut-o şi era peste putinţă de a se întrebuinţa atunci alte mijloace de cât cele cari s'au întrebuinţat. Să uităm dar ororile petrecute şi dintr'o parte şi din alta.

Guvernul liberal a propus atunci parlamentului care era conservator, anumite legi pentru a fi votate. Mulţumită marelui patriot Take Ionescu, ele au fost votate fără murmur, şi aşa numai a scăpat ţara de cea mai mare nenorocire ce se abătuse vre-o dată asupra ei.

S'au găsit și unii oameni politici cari cereau să se intervină la armatele străine pentru a veni în țara noastră și a reprima rescoala țărănească.

In județul Iași rescoala a avut un caracter mai puțin tragic decât în restul țerii. Aceasta datorită măsurilor înțelepte luate atunci de autoritățile liberale, prefect de județ fiind numit dl. C. Stere, iar director al prefecturei mult regretatul Georgel Mârzescu.

Energia acestor doi barbați, măsurile înțelepte cari le-au luat, împrăștiind în tot județul elemente tinere din partid cari stăteau zi și noapte în mijlocul sătenilor povățuindu-i cum e mai bine, fac ca rescoala să nu aibă caracterul cel sângeros care l'a avut în celelalte părți ale regatului.

Astfel, mulțumită D-lui C. Stere și Georgel Mârzescu, județul Iași a fost scapat până la un punct de urmările tragice ale răscoalelor.

Imediat după potolirea lor, partidul și guvernul național liberal se pun serios pe lucru pentru înfăptuirea cu adevărat a marilor reforme.

Se pune capăt trusturilor arendășești cari în Moldova mai cu seamă ajunseseră ceva înspăimântător, așa că în foarte scurtă vreme starea țăranului începe a se mai ameliora puțin câte puțin, mulțumită măsurilor luate cu atâta energie. Nu inzist mai mult asupra perioadei răscoalelor, ele intrând cu totul în alt cadru decât acela al cărții aceștia.

10

Mişcarea pentru reforme la Iaşi.

Mişcarea pentru înfăptuirea reformelor celor mari iea o dezvoltare care începe să pună pe grijă partidul conservator, căci vedea cum i să năruie întreaga situaţie de partid boieresc.

Marii proprietari nu vedeau nici ei cu ochi buni reformele, şi când zicem «marii proprietari», înţelegem din oricare partid ar fi fost.

In deosebi, însă, marii proprietari conservatori îşi puseseră întreaga lor influenţă şi stăruinţele cele mai inzistente pentru a se temporiza macar reforma agrară care-i interesa în primul rând.

In Iaşi, rămăseseră foarte puţini mari proprietari rurali, luptau şi ei contra reformelor dar erau cu totul anihilaţi, de oare ce curentul democratic în cele două partide de guvernământ era prea puternic. Prin ziarul «Evenimentul» doar, de se mai ducea campania contra reformelor, acest ziar, reprezentând elementul vechiu conservator şi prin urmare reacţiunea.

Campania ziarului n'avea nici o influenţă asupra opiniei publice, această campanie fiind foarte slab susţinută pentru că nu era nimeni în partidul conservator care să poată ţinea piept cu succes curentului democratic. Celor câţi-va proprietari mari, li era peste putinţă să susţină prin presă un contra curent, pentru simplul motiv că nu aveau cunoştinţele necesare într'o asemenea chestiune, mărgi-

nindu-se numai la o propagandă mai mult verbală, fără să aibă vre-o influență practică. Nimeni nu-i lua în serios. Toată lumea era acum convinsă că reformele trebuesc înfăptuite.

In clubul național-liberal din Iași se formează un comitet care să se ocupe cu propaganda cât mai întinsă a reformelor.

Dl. C. Stere, entuziasmat și energic, luptă din răsputeri căutând să strângă în jurul său cât mai mulți partizani ai reformelor. Și'ntr'adevăr munca d-sale nu e zadarnică.

Membrii clubului liberal toți sunt acum uniți în jurul șefului și cu toții caută a face o propagandă cât mai întinsă.

Ședințele la club se țin mai des. Dl. Stere explică și în ședinți și prin presă, și în particular, importanța acestor mari reforme. Ziarul «Mișcarea» zilnic publică articole scrise cu multă competință de elita intelectuală care forma cenaclul dela «Viața Romînească», precum și de mulți membri distinși ai partidului liberal.

Din inițiativa d-lui C. Stere se formează chiar o *ligă a reformelor*, din care făceau parte de drept, mai întâi toți membrii clubului național-liberal, precum și orice alt cetățean care socotea că țara are nevoe de aceste reforme.

Inițiativa aceasta are mare răsunet nu numai în Iași, dar în toată țara. După exemplul dela Iași,

încep a se forma şi în alte oraşe asemenea ligi.

Toată politica cealaltă era lăsată la o parte şi toţi nu se ocupau acum decât de reuşita cât mai repede a reformelor.

Clubul liberal uitase pentru moment satrapismul d-lui Stere şi acelor câţiva devotaţi personali cu care d-sa se consulta întotdeauna.

Toţi erau preocupaţi acum cu propaganda pentru reforme. Şedinţele la club aveau loc mai des; se întruneau cei câţi-va corifei cari se interesau mai de aproape de ligă, lucrând aproape în permanenţă la alcătuirea diferitelor proiecte de legi. Tocmai când munca era mai în toiul ei, când puţin timp mai despărţia până să devină reformele fapt împlinit, isbucneşte marele conflict între Serbia şi Austro-Ungaria care după câte-va zile se transformă în groaznicul războiu mondial.

Deşi România nu iea la început parte în acest războiu, rămânând în neutralitate, totuşi partidele politice, liberalii şi conservatorii se interesează mai mult de mersul războiului, aşteptându-se din zi în zi ca şi ţara noastră să intervie; astfel că mişcarea începută cu atâta elan pentru înfăptuirea reformelor pare a nu mai avea importanţa dela început. In realitate, însă, factorii răspunzători ai celor două partide de guvernământ, cugetau serios, căci intrarea noastră în războiu depindea în mare parte şi de realizarea reformelor, şi în special a reformei agrare.

Ţaranului i se făgăduise solemn pământ, şi trebuia să i se deie numai de cât.

Cuvântul Marelui Rege Ferdinand I-iu a fost hotărâtor pentru împroprietărirea sătenilor.

Asupra acestei chestiuni vom vorbi mai târziu.

PARTEA VI-a

Mişcarea studenţimei

Cu ce se ocupa odinioară studenţimea?

Rolul pe care studenţimea universitară trebuie să-l aibă într'o ţară, e din cele mai importante, tot pe atât de important aşi putea zice, ca şi al conducătorilor de fapt ai statului.

In ţările cu civilizaţie bătrână, cum e Franţa sau Germania, studenţimea universitară s'a bucurat în toate timpurile de un mare prestigiu.

Intr'adevăr, acolo studenţii pe lângă partea pur culturală se mai îndeletnicesc şi cu alte chestiuni în afară de carte. Ei contribuie în mare parte la luminarea poporului prin o propagandă din cele mai serioase, luând parte, de multe ori alături cu poporul la diferite manifestaţiuni, care au ca rezultat îndreptarea unei stări de lucruri de care foloseşte în primul rând ţara.

La noi, tot studenţimea a fost aceia care în anu-

mite împrejurări s'a manifestat cu tot avântul tinereții entuziaste când a fost vorba de mari și vitale interese pentru patrie. La 1848 se știe ce rol mare a jucat studenții noștri mai cu seamă, pentru câștigarea atâtor drepturi pentru poporul nostru. Un Mihai Cogălniceanu, un Ion C. Brătianu, V. Alexandri, Ion Ghica, N. Bălcescu, Alexandru I. Cuza Vodă, C. A. Rosetti etc. etc., au fost aceia cari au pus bazele României de mai târziu, prin neîntrerupta lor propagandă în mijlocul poporului, căruia-i explica, prin graiu și prin scris drepturile ce le avea la o viață demnă de un popor ce aspiră să devină un stat independent, respectat în lăuntru și în afară.

Astfel tinerimei studențești i se datorește și mai târziu multe din revendicările democrației, revendicări cari astăzi sunt în cea mai mare parte înfăptuite.

In ultimul sfert al secolului trecut, studențimea a avut un rol covârșitor pentru îndrumarea poporului pe calea cea dreaptă a culturei și a întăririi naționalității noastre.

Diferitele societăți studențești cari s'au perindat în cursul anilor, aveau ca țintă, în primul rând educarea poporului prin cimentarea sentimentului naționalist.

Această propagandă însă, n'a îndepărtat pe student dela îndatoririle lui de școală. Din contra, l-a

făcut mai harnic, mai dârz ca să zicem așa, în a studia cât mai mult și a'și pune la contribuţie pentru binele obştesc, întreaga lui putere de muncă și inteligenţă.

Intre multele societăţi studenţești ale Universităţii din Iași, trebue să menţionăm în primul rând, **Societatea Zorile**, a cărei înfiinţare se datorește tânărului și inimosului student de atunci — era în Aprilie 1902, — *Constantin Gh. Toma*, actualul vice președinte al Senatului și unul dintre fruntașii ieșeni de astăzi.

«Această societate studenţească, inspirată, cum zice marele istoric A. D. Xenopol, de aceleași principii de care fusese condusă și *Societatea Universitară Română*, înființată de mine la universitatea din Iași pe timpul rectoratului meu dar care s'a desfiinţat prin eșirea mea din conducerea Universităţii — se îndrumează pe o nouă cale sănătoasă și plină de cele mai îmbucurătoare speranţe activitatea tinerimei universitare.

«Intr'adevăr, urmează ilustrul istoric, studenţii nu se pot mărgini numai în ocupaţiile lor școlare. Ca tineri le rămâne un prisos de putere, care trebue să-l cheltuiască în alte direcţiuni. Şi înţelege ori cine că acest prisos de energie trebuie să fie abătut spre binele neamului, iar nu în frământări sterpe sau idei greșite, care pot numai să dăuneze desvoltarea noastră în loc de a-i fi de folos».

Societatea «Zorile» nu s'a mărginit numai la o propagandă verbală, ea a căutat să pătrundă mai adânc în inima și sufletul poporului, prin scoaterea și răspândirea unei reviste care să se împrăștie, în primul rând poporului celui mult dela țară.

Astfel, la 1 Aprilie 1902 apare primul număr al revistei *«Zorile», «organ al Societății Stud. Universitari «Zorile» din Iași».*

Pentru ca să se vadă și mai clar dragostea nemărginită pe care membrii acestei societăți studențești o avea pentru țăranul român, vom reproduce aici, scurtul dar bogatul în cugetare Apel:

«Țaranul nostru, inima poporului românesc, pârghia istorică a susținerei noastre naționale, se găsește astăzi într'o stare foarte îngrijitoare. Sub povara istovitoare a sărăciei, sub coasa nemiloasă a alcoolismului, pelagrei, malariei și sifilisului, tăria de granit a neamului nostru se fărămițește și se ruinează de istov.

«Imprejurările neîntrecut de grele prin care a trecut poporul nostru, i-a înpăinjenit mintea și simțirea în vălul cernit al ignoranței, de nu-și mai vede nici decăderea, nici speranța îndreptării. Iar în golul ce-l lasă în urmă, se ridică amenințător un element străin, otrăvitor, disolvant, cotropitor și al bogăției și al individualității noastre etnice.

«In fața acestor grozave stări de lucruri fiii de țăran, ajunși pe băncile Universității, au râdicat

steagul unei mişcări sfinte, sincere, pentru trezirea simţului naţional, pentru dezvoltarea şi întărirea economică a ţărănimei.

«Cârma entuziasmului şi energiei, de care este însufleţită Societatea noastră, e experienţa şi oţelirea în lupte a însuşi profesorilor universitari.

«Pentru realizarea măcar în parte a gândurilor noastre, se impune o acţiune comună şi mare cu toţi bunii români, iubitori de neam şi ţară.

«Facem deci un apel călduros la ei toţi şi în special la voi învăţători şi preoţi, luminători ai satelor, martiri ai ideei salvatoare, să veniţi cu toţii în focul luptei, căci mare vă este menirea şi sfântă datoria.

«Strâns uniţi, călăuziţi de aceeaşi idee, încălziţi de acelaş ideal, vorba şi fapta noastră să ţintească numai *prosperarea şi întărirea* **poporului român»**.

Aceste n'au fost numai vorbe goale, vorbe care să stârnească pentru moment entuziasmul. E un fapt izvorât din adâncă convingere, din adâncă pătrundere a nevoilor ţărănimei.

In primul rând tânăra societate studenţească «Zorile» şi-a îndreptat privirile asupra păturei noastre rurale. Acolo, e nevoia mai mare, acolo se plămădeşte viitorul ţării, acolo, prin urmare e menirea studentului român conştient de rolul său, să se îndrepte şi să muncească pentru a scoate din

întunerec pe aceia pe care se reazămă în orice împrejurare Statul nostru: *ţaranii.*

Preşedintele acestei societăţi C. Gh. Toma, care orice s'ar spune a fost factorul principal în această mişcare studenţească de atunci, a întocmit o serie de întrebări privitoare la starea poporaţiei rurale.

«Unul din studiile principale, spune tânărul şi entuziastul student de pe acea vreme, C. Gh. Toma, pe care Soc. «Zorile» îl întreprinde, e fără'ndoială, studiarea condiţiilor de trai ale populaţiei rurale prin mijlocul unor anchete agricole parţiale. Aceste anchete luate în totalitatea lor, vor forma un studiu de-o importanţă extraordinară din toate punctele de vedere, deoarece va reprezenta reala şi credincioasa stare a poporaţiei rurale».

De aceea în vederea de a înlesni întocmirea acestor anchete, s'a tipărit o broşură care conţinea: *«Intrebări privitoare la starea poporaţiei rurale»*.

Aceste întrebări merită să fie cunoscute şi acum, căci ele sunt totdeauna de actualitate, mai cu seamă astăzi, după ce ţara s'a mărit şi poporul românesc de pretutindeni aproape, unit într'un singur stat mare şi puternic.

Aceste întrebări sunt împărţite în patru capitole principale: 1) *Comùna şi administraţia ei;* 2) *Locuitorii şi averea lor;* 3) *Starea fizică şi morală a locuitorilor;* 4) *Dorinţele şi părerile locuitorilor.*

Vom reproduce dar din fiecare capitol, întrebările

cele mai interesante, ele fiind chiar astăzi, cum spun mai sus, de-o actualitate vădită.

Cap. I.—Comuna și administrația ei: Care este situația satului, departe sau aproape de târg? Câți locuitori are comuna? cum se împart după vârstă. Care este natalitatea pe ultimii trei ani? Câți și ce fel de streini trăesc în comună? Câte vite se află în comună? De cine se agricultează pământul, de proprietar sau arendaș? Care este starea morală și materială a preotului, învățătorului, primarului, notarului? Se țin predici și cuvântări morale? Sunt buni gospodari? Cum se poartă cu sătenii? etc. Sunt comercianți și meșteri în comună? Câți români și câți străini? Există vre-o fabrică și care sunt relațiile locuitorilor cu dânsa? Există vre-o casă de economie? De ce nu se înființează? Există vre-o societate de lectură sau altă asociație culturală? In ce stare e biserica? In ce stare e școala? In ce stare e cimitirul? In ce stare sunt drumurile? Sunt plantații comunale? Care e budgetul comunei și cum se întrebuințează? Câte cârciume sunt în comună? Se face contrabandă? Se respectă legea repaosului Duminical?

Cap. II.—Locuitorii și averea lor: Câți locuitori au pământ și câte hectare au fruntașii, mijlocașii, codașii? Câți locuitori sunt lipsiți de pământ? Cât se plătește ca chirie anuală? Cum se împart locuitorii după numărul vitelor? Câți au zălogit

vitele lor la Credit? Care este starea locuinţelor? Care este starea gospodăriei? Ce mobile se găsesc în casă? Există icoane româneşti sau străine? Există în casă portretele suveranilor noştri sau alte chipuri de suverani străini? Care e budgetul unui fruntaş şi a unui codaş? Cât cheltueşte fiecare? Care este origina venitului bănesc a săteanului şi din ce? din munca câmpului, cărăuşie etc? Femeia contribue şi ea la crearea acestui venit altfel decât muncind de-avalma cu bărbatul? Face pânză sau scorţuri etc? Există vre-o industrie casnică în localitate? Care este felul sămănăturilor şi al culturilor făcute de săteni? Care este preţul cu care se vând productele şi vitele? Care e preţul zilei de muncă în timpul lucrului şi care e cel plătit de cu iarnă? Se introduc lucrători străini în comună şi care este înrâurirea lor asupra stării muncitorilor din comună? Câte zile lucrătoare stau degeaba locuitorii în cursul unui an? Care este numărul sărbătorilor cari le prăznuesc, în afară de cele impuse de lege şi cum se numesc? Câţi locuitori sunt datori cu birul, cu munca sau alte datorii? In ce condiţii s'au făcut tocmelile agricole?

Cap. III.—Starea fizică şi morală a locuitorilor: Care este înfăţişarea locuitorilor? Care sunt boalele cele mai răspândite printre locuitori? Care e cauza şi cum se vindecă? Care este hrana locuitorilor? Ce fel de porumb se consumă? Care este

îmbrăcămintea? Se cumpără din târg sau se face în casă? Femeile mai poartă costumul național? Merg locuitorii la biserică? In ce mod înțeleg locuitorii datoriile lor religioase? Câți știutori de carte sunt în comună? Ce se citește? De ce nu se citește? Câți trăesc necununați și pentru ce nu se cunună? Câți sunt despărțiți? Care este moralitatea generală? Sunt mulți alcoolici recunoscuți? Care este starea lor fizică? Beau și femeile? copiii beau?

Cap. IV. – Dorințele și părerile locuitorilor. Care sunt îmbunătățirile cele mai urgente și mai obștește cerute de locuitori și cum cred ei că s'ar putea realiza? Ce zic sătenii despre dările ce le plătesc? Cari sunt părerile preotului, învățătorului, primarului, proprietarului și arendașului cu privire la îmbunătățirile ce s'ar putea face? Ce cred sătenii despre alcool? Ce ar zice dacă statul ar lua vânzarea rachiului în mâinile lui? Care este părerea preotului, primarului, învățătorului și proprietarului cu privire la alcoolism? Cum privesc sătenii pe acei care trăesc necununați, pe acei bețivi, pe acei cari nu merg la biserică, pe cei osândiți pentru fapte grave? Ce cugetă sătenii despre preot, învățător, primar, proprietar, arendaș, subprefect? Ce respect au față de dânșii? Ce părere au sătenii despre folosul învățăturei și despre cărturari? Ce ideie au sătenii de patrie, de naționalitate, de țara

şi origina lor, de stăpânirea sub care trăim? Ce ştiu ei despre fraţii noştri din celelalte ţări şi ce gândesc despre ei, despre Ruşi? Cum privesc sătenii armata? Ce cred despre traiul din armată?»

Iată o serie întreagă de întrebări puse ţaranului, şi cărora studentul român de atunci căuta să le afle răspunsul. Nu erau nişte simple întrebări puse pe hârtie. Studenţii luau în serios rolul lor şi lucrau fiecare după puteri pentru ca să aducă la îndeplinire cele ce-şi propuseseră să facă.

Astfel în toată luna se adunau în şedinţi unde fiecare îşi dădea seamă de activitatea desfăşurată. Se citeau şi se discutau anchetele agricole. Intre multele şi folositoarele anchete ce s'au făcut de către studenţi, învăţători, preoţi etc, s'ar putea cita unele ca având o importanţă deosebită prin modul cum au fost înţelese ca să se facă.

Activitatea aceasta a studenţimei ieşene în perioada de vreme despre care vorbim, a fost una din cele mai strălucite. Roadele au fost frumoase. S'au înfiinţat cu ajutorul studenţilor ieşeni, mai multe cooperative, bănci populare şi case pentru cetit.

Cum se vede, pe atunci, alta era mentalitatea studentului nostru. Pe lângă datoria lui de student în universitate, el nu-şi risipea plusul de energie

decât într'o activitate care să aducă un folos real pentru obștie.

Societatea «Zorile» e cel mai strălucit exemplu ce se poate aduce studențimei de astăzi, care din nenorocire nu corespunde aproape de loc menirei ei.

A umbla îmbracat în ițari cu cămașa țărănească peste ei, a purta ghete de lac, mănuși și pălărie cu cordică tricoloră, încins c'un brâu iarăși tricolor, nu e de ajuns să dovedești că ești student naționalist. Am fi curioși să ni se arăte ce operă pozitivă au făcut și fac în calitatea lor de studenți, ori cu ce au contribuit și contribuie la propășirea culturei în pătura dela țară, astăzi mai cu seamă când e atâta nevoie de o asemenea propagandă?

Din nenorocire cu nimic. Rezultatele activității marei majorități studențești de astăzi se reduc la cele știute de toată lumea: discreditul studențimei prin o activitate care neagă un rezultat satisfăcător care să folosească obștei.

Opera studențimei de odinioară a avut o enormă înrâurire asupra populațiunei rurale.

Idealul tinerimei universitare române trebue să fie acela a ori cărui bun român: dragostea de țară în primul rând; dragostea pentru poporul cel mult dela sate.

Voiu mai cita un pasaj admirabil din conferința ținută la societatea «Zorile» în cursul anului 1902

de către studentul de atunci D. Stoicescu, cu privire la idealul tinerimei universitare.

După ce vorbește de starea și nevoile populației rurale, tânărul student încheie cu următoarele cuvinte prin care arată rolul ce trebue să-l aibă studentul român:

«Dacă secolul trecut a fost secolul redeșteptării naționale, secolul acesta trebue să fie pentru noi, cari suntem tineri, săditorul în inimile noastre a idealului național: consolidarea poporului, stabilirea legăturei sufletești dintre clasele sociale, purificarea națiunei de elementele străine, parazite şi turburătoare, punerea în vedere și valoare a noi mijloace de producție națională, care să alimenteze viața neamului și să deschidă perspective fericite generațiilor viitoare.

«Dacă germenii unei melancolii trândave, unui scepticism ușuratic au încolțit în sufletul nostru și a început a umbri, a întuneca perspectiva lumei ideilor noastre, să smulgem această plantă veninoasă şi să deschidem porțile spiritului să lumineze acolo făclia idealului național. Să luam seama să nu se înscrie în paginile istoriei noastre vre-o faptă nedemnă, căci nu trebue patată istoria unui popor, care și-a iubit țara și pe sine însuși, care a iubit libertatea și lupta. Care popor putea să aibă o iubire mai mare de țară decât poporul român? Țara lui? Un tezaur de lucruri frumoase, un muzeu de

priveliști fermecătoare, un izvor de bogăție, care naște din duioasa tovărășie a cerului cu pământul. Frumuseți și bogății, cari i-au pus în suflet iubirea pentru țară, iubirea de moșie și a dat pieptului său tăria aramei ca să reziste potopului de năvălitori, aventurieri, cari nu căutau patrie ci pradă. Să ne ascultăm inima în care vom auzi răsunând strigătul de bărbăție și de luptă al generațiilor trecute, cari au murit mușcând țărâna cu mâna pe arme, apărând pământul sfânt al țării și mândria numelui de Român. Să ne plecăm urechea la voacea cronicarilor, la pământul pe care-l călcăm nepăsători rumegând cine știe ce gând bolnav și vom auzi povestirea faptelor multor eroi. Avem datoria de a ne arăta vrednici de dânșii și a lupta cu armele pe care viața modernă ni le pune în mână de a duce mai departe, de-alungul anilor renumele poporului din care facem parte.

«Zori mărețe strălucesc pentru inimile tinere și izbucnitoare de căldură, pentru spiritele drepte și libere, cari și-au păstrat încă dragostea lor de țară, strălucesc pentru aceia cari sunt mândri că există și luptă, să îndeplinească lucruri de cari să fie mult mai mândri cei ce vor veni.

Sunt zorile mărețe ale viitorului națiunei noastre!»

Dacă am reprodus acest pasaj e că în el se oglindește cât se poate de bine întregul suflet curat și cinstit al studentului român de altă dată.

Dragostea nemărginită pentru neam și țară o arăta studențimea noastră prin munca ce o depunea pentru luminarea poporului dela țară, căutând să-l îndrume tot mai mult pe calea cea dreaptă și să-l facă a trăi o viață mai omenească.

Munca desfășurată de studențime a dat roade din cele mai frumoase.

Intr'adevăr, la întrebările privitoare la starea poporației rurale și pe care le-am reprodus mai sus, au răspuns cu succes o mulțime de învățători și preoți precum și alte persoane cari se interesau de soarta săteanului.

S'au făcut mai multe monografii a comunelor, unele din ele fiind foarte importante prin amănuntele ce cuprind cât și prin comentariile pline de învățăminte ce le fac autorii lor.

Dar propaganda studențimei ieșene nu se mărginea numai la țară printre învățători, preoți, primari și săteni. Ea se întindea și la orașe și cu deosebire între elevii Seminarului și ai Școalei Normale de învățători, factorii principali de propagandă în viitor.

In aula Universității noastre aveau adesea ori întruniri cu elevii ultimului an ai Școalei Normale și Seminarului, cari erau puși în curent cu întreaga mișcare culturală inaugurată de studenți.

Profesorii universitari pe atunci ca A. D. Xenopol și dl. A. C. Cuza, îmbrățoșară cu entuziasm mișcarea

studenţească, dând tot concursul lor, studenţimei.

Prelegerile pe care o seamă de profesori universitari și secundari le ţineau regulat în aula Universităţii noastre, tratând subiecte ce interesau cu deosebire populaţia rurală, au avut un mare răsunet și au adus un imens folos.

Toate chestiunile mari şi cari aveau legătură cu nevoile obşteşti erau cercetate şi studiate cu competenţă de către profesori şi studenţi.

Pe atunci studenţii nu-şi perdeau vremea cu agitaţii sarbede, fără folos real. Ceea ce-i interesa, în primul rând, era ca să muncească serios, să-şi cheltuiască energia tinereţii într'o continuă activitate pe terenul cultural şi naţional, fără a se lăsa copleşiţi de idei subversive, sau a se deda unei agitaţii sterpe cari să atragă desconsiderarea din partea oamenilor cuminţi și cinstiţi.

Pe atunci studentul român ducea o luptă îndârjită contra elementelor dizolvante ce căutau să provoace perturbare în sânul studenţimei, și lupta aceasta a fost încoronată cu succes, căci la provocările acestor elemente turbulente și nepatriotice, studenţimea serioasă răspundea cu fapte reale: propaganda cea mai întinsă în sânul populaţiunei rurale, învăţând-o cum să-și cucerească drepturile încălcate de toţi, și să trăiască o viaţă omenească.

Această studenţime a avut un mare merit, acela că primul ei gând a fost la ţaran, la acela care

duce tot greul și pe munca căruia se razămă întregul edificiu al Statului.

E de ajuns să pomenim că studențimei se datoresc multe bănci populare din județul Iași, aceea dela Mânzătești, a luat ființă din inițiativa și munca depusă de tânărul student de atunci, C. Gh. Toma. Tot lui i se datoresc înființarea și a altor asemenea instituții precum și a câte-va case de cetit împrăștiate în diferite comuni din județ.

Alți studenți cari s'au manifestat cu toată sinceritatea și dragostea pentru poporul dela țară au fost P. Costin cari se ocupa cu conducerea revistei «Zorile» Vasile Bogrea, Toma Lazăr, C. Brumă, Al. Batist, I. Popescu, N. Tiron, etc. toți tineri plini de avânt cu o nețărmurită iubire pentru pătura rurală.

Ceeace a ușurat mult munca studențimei în desfășurarea activității pe terenul cultural și economic, a fost concursul necondiționat al multora din învățători și preoți dela țară.

Aceștia au lucrat cu toată râvna alături de studenți, căutând să-i ajute în greaua și spinoasa lor muncă. Căci nu era ușor lucru această muncă. Au avut multe neajunsuri de întâmpinat, dar datorită perseverenței lor, au trecut peste toate greutățile.

Nu putem trece cu vederea peste numele învățătorilor, d-nii: Ion Dodon. M. Ignat, Gh. Gaspar,

M. Lăzărescu, Gh. Brașovanu și alți mulți cari dându-și seama de nevoia ce era de a se lumina cât mai urgent pătura țărănească, au mers mână în mână cu studențimea.

Activitatea studenților români ai Universității nu s'a mărginit numai în județul nostru. Ea căuta să se întindă și în restul țării, studenții ieșeni intrând în legături cu mulți din învățătorii și preoții din celelalte județe; asemenea au avut legături și cu alte persoane dornice de a contribui la răspândirea cât mai mult a propagandei la sate pentru rădicarea săteanului din punct de vedere moral și cultural.

Unul dintre aceia care s'a distins mai mult în această privință, e Dl. *Andrei Rădulescu*, actual membru al Academiei Române și Consilier la Inalta Curte de Casație. Dl. Andrei Rădulescu a făcut una din cele mai splendide anchete economice, alcătuind o monografie a Comunei Chiojdeanca, în care D-sa cu o răbdare și conștiinciositate mai presus de orice laudă, pune în evidență, pe de-o parte lipsurile de care suferă țăranul român din cauza tratamentului la care este supus de clasa conducătoare, precum și marile calități de care a dat întotdeauna dovadă. In primul an al înființării societății «Zorile», s'au făcut numai de către studenți peste treizeci de anchete la țară, precum și multe altele făcute de învățători și preoți.

Aceste anchete au o importanță colosală, căci

în ele se oglindeşte întreaga stare a poporaţiei rurale.

Apoi mulţi studenţi dela Universitatea din Bucureşti şi dela Şcoala de Agricultură dela Herestrău s'au alipit cu căldură şi entuziasm la mişcarea studenţimei ieşene.

Cea mai veche societate studenţească din Iaşi a fost «*Solidaritatea*». Ea a avut o mare influenţă asupra studenţimei noastre, căci înainte de toate a fost o societate pur studenţească, ocupându-se în primul rând numai de chestiuni care interesează studenţimea din punct de vedere cultural şi naţional, politica de partid neavând absolut de loc nici o înrâurire asupra ei.

Congresele studenţeşti anuale la care societatea «Solidaritatea» lua parte cu tot avântul tinereţei studenţimei, se ocupau cu multă însufleţire de diferite chestiuni ce interesau pe studenţi.

Se ţineau conferinţi cu subiecte sociale şi se tindea la înfrăţirea studenţilor celor două Universităţi din Iaşi şi Bucureşti.

Apoi societatea «Solidaritatea» a avut una din cele mai frumoase biblioteci, cuprinzând cărţi de mare valoare şi care era pusă la dispoziţia tuturor studenţilor.

Mai târziu această societate ş'a întins activitatea în pătura ţărănească, prin ţinerea de conferinţi cu subiecte ce interesau pe săteni, din punct de ve-

dere, mai cu seamă național și cultural.

Societatea se bucura de un mare prestigiu la început, dar după mulți ani de existență, ea începe să decadă până ce la urmă devine mai mult o societate în care politica zilei o acaparase cu totul.

Nu studenții erau de vină, ci, politicianii noștri cari căutau să-și facă un instrument din studenți pentru scopuri politice.

Incetul cu încetul «Solidaritatea» devenise când liberală, când conservatoare, după cum erau unii sau alții la putere.

Oamenii noștri politici au dar pe conștiință că a făcut din student un instrument de care se foloseau și se folosesc chiar și astăzi.

Naționalismul așa cum se înțelege acuma de cea mai mare parte a studențimei și conducătorii ei, nu poate folosi la nimic, de oarece totul se reduce la satisfacerea unor simple ambițiuni personale și nimic mai mult.

In ultimii ani ai existenței sale, «Solidaritatea» a căutat să se salveze din ghiarele politicianismului, dar a fost în zadar. Prea se înrădăcinase politica între studenți. Chiar dacă erau unii care-și dădeau seamă de pericolul ce amenința studențimea, totuși nu puteau să reziste, deoarece numărul acelora dintre studenți cari se lăsau influențați de politiciani, forma o mare majoritate.

A fost o serie de studenți din ultimii ani ai

«Solidarității», cari devotați cauzei studențimei adevărate, au încercat să o salveze. A fost peste putință.

Intre aceia cari s'au distins prin încercările de a da bătrânei societăți studențești, aoreola de odinioară, se pot menționa tinerii studenți de atunci, Nemțanu, Ionescu-Darzeu, Gh. Măcărescu, Ed. Lăzărescu și încă vre-o câți-va. A fost o imposibilitate, cu toată râvna lor de a vedea pusă societatea lor pe calea cea bună.

Această serie de studenți căutau să pătrundă la țară prin ținerea de conferinți folositoare săteanului. Intr'adevăr, activitatea lor pe acest teren a avut oarecare influență binefăcătoare, dar din nenorocire, dânșii plecând din Universitate, întreaga lor muncă s'a risipit și astfel «Solidaritatea», societate care se bucurase de un mare renume, dispare și în locul ei apar diferite societăți, cari însă, nu au viață.

A mai fost *«Datoria»*, iarăși o societate studențească care deși fusese înființată de un mănunchiu de tineri plini de dor de muncă serioasă, ocupându-se nu numai de chestiuni pur studențești, dar și de propagarea culturală la sate, n'a putut însă trăi decât foarte puțin.

Cu vechea «Solidaritate», «Zorile», și «Datoria», au dispărut adevăratele societăți studențești din Iași

care se poate zice, că odinioară fusese un Heidelberg românesc.

Așa cum sunt astăzi organizate societățile studențești nu mai prezintă acea garanție serioasă care pe vremuri făcuseră din ele adevărate focare de cultură și de propagandă națională, aducând țării un folos de cea mai mare importanță.

Astăzi deși există o studențime numeroasă, deși are la dispoziție mijloace imense pentru a putea rezista nevoilor zilnice, căci Statul a înfiinţat căminuri în care studentul capătă gratis casă și masă, totuși, cu cea mai mare părere de rău trebue s'o spunem, că studențimea nu corespunde aproape de loc menirei ei.

Sub masca unui naționalism rău înțeles, studențimea se ocupă mai mult de mișcări de acelea care-i micșorează prestigiul, care o fac să-și piardă orice simpatie din partea și a autorităților și a bunilor români.

Nu vom intra în amănuntele mișcării studențești de astăzi. Ele se cunosc de toată lumea.

Ceeace, însă, e dureros din cale-afară, e că se găsesc chiar printre profesorii universitari unii cari aprobă asemenea mișcări dăunătoare tinerimei universitare în special și țării în general.

Nu e de ajuns, cum arăt mai sus puțin, pentru ca să fii student, să te mărginești a te îmbrăca în port național, să ții întruniri sgomotoase contra au-

torităţilor statului, să provoci greve, să insulţi şi să loveşti pe studenţii de altă religie şi să nu-i laşi să intre la cursuri.

Apoi, nu e de ajuns numai să-ţi pui tricolorul la butonieră, sfidând lumea de prin prejur, pe când urmarea regulată la cursuri şi trecerea examenelor le socoteşti ca ceva fără importanţă.

Viaţa de student, dar de student adevărat, aşa cum s'a înţeles odinioară, formează cele mai frumoase şi mai plăcute clipe din viaţa omului cult.

Inainte de orice, studentul este dator să-şi facă datoria lui de a învăţa carte, şi apoi, prisosul de energie să-l întrebuinţeze în opere folositoare cum ar fi de pildă, propagarea culturei la sate, prin conferinţi şi şezători şi diferite serbări cu caracter naţional şi cultural.

Astăzi studentul îşi pierde energia întreagă în mişcări incompatibile cu viaţa de student.

La ţară când se duc, nu se mai ocupă cu chestiuni de acele care să lumineze mintea săteanului, vorbindu-i despre lucruri folositoare.

Astăzi li se vorbeşte numai politică de partid căutând să le întunece mintea, să-i provoace la dezordini, să-i sustragă dela adevărata îndeletnicire cu care e deprins ţăranul nostru: munca şi dragostea de neam şi ţară.

Totuşi să sperăm că acest vânt năprasnic care

s'a abătut de o vreme încoace asupra studenţimei noastre, va înceta, şi studentul român îşi va veni în fire şi va căuta să fie ceeace trebue să fie: student serios, cu adevărată dragoste de ţară şi de popor.

PARTEA V.

Viața politică după războiu

Inainte de a vorbi despre viața politică de după războiul pentru întregirea neamului, să ne aruncăm puțin privirea asupra celor petrecute și să vedem ce s'au săvârșit în capitala Moldovei, din punct de vedere politic.

Regimul censitar începuse să apună și din zi în zi se aștepta introducerea votului universal.

Era o luptă aprigă între vechii politiciani și elementul democratic care prinsese adânci rădăcini în sânul celor două mari partide de guvernământ.

Partidul liberal-național, însă, a fost mai puternic influențat de democrație și aceasta se vede prin faptul că se și începuse chiar pregătirea proectelor de legi pentru reformele agrară și electorală.

La Iași această mișcare pentru reforme cuprinsese

întregul partid liberal, mulţumită, în primul rând D-lui Constantin Stere şi Georgel Mârzescu cari nu cruţau nimic pentru reuşita reformelor.

Se dădeau acum ultimile lupte şi se făceau ultimile alegeri după regimul censitar.

Deşi toată lumea era de acord pentru introducerea votului universal, totuşi ultimile rânduri de alegeri de sub vechiul imperiu electoral nu s'au deosebit prin nimic în ceeace priveşte modul cum erau făcute în trecut.

Aceleaşi ingerinţi sălbatice, aceleaşi făgădueli şi ameninţări de tot felul, aceleaşi sisteme scandaloase în a conrupe pe alegător.

Banii se împărţeau fără cruţare şi dintr'o parte şi din alta a celor două partide. Alegătorul era torturat ca şi mai înainte deşi eram pe pragul de a trece la votul universal.

Poporul cel mult, adică ţărănimea, auzise de mulţi ani vorbindu-se mereu despre votul universal, însă de priceput tot nu-l pricepea şi aceasta, şi trebue s'o spunem fără rezerve, pentru că nu i s'a făcut o educaţiune cum trebue, adică nu s'a ocupat nimeni care să explice în mod serios ce va să zică votul universal şi care vor fi roadele lui.

Toţi propagatorii votului universal la ţară se mulţumeau a ţinea discursuri înflăcărate, a spune ţăranilor că nu mai poate merge aşa înainte, că ciocoiul trebue strivit şi toţi la un loc, târgovăţ

şi sătean să fie o apă, să aibă drepturi egale, să voteze laolaltă şi cel bogat şi cel sărac, şi cel care ştie carte şi cel care nu ştie. Propaganda aceasta era de un demagogism fără pereche. O spun aceasta fără înconjur, căci spun purul adevăr. Acei care au luat parte la această propagandă mai cu seamă la ţară, trebue să recunoască că aşa este, dacă vor să-şi scruteze puţin conştiinţa.

Intrunirile pe la sate nu mai sfârşeau, urmate bine'nţeles de mese la cari se tuasta într'una pentru succesul reformelor.

Ceeace, însă, lipsea cu desăvârşire în această propagandă, era mai întâi faptul că foarte mulţi din aceia cari propagau nu-şi dădeau nici ei singuri seamă ce înseamnă votul universal. De aici şi demagogismul care se propaga şi ca rezultat o zăpăceală complectă între săteni.

La ultimile alegeri cari s'au făcut după vechiul regim censitar, tocmai când propaganda pentru votul universal şi libertatea alegerilor, era în toată splendoarea ei, tocmai atunci s'au întrebuinţat cele mai scandaloase ingerinţi, după cum am spus mai înainte.

Guvernul, nu importă care partid a fost la putere, a uzat de sechestrări de alegători, de ingerinţi, făgădueli, ameninţări, ba poate chiar şi de oarecare argumente mai drastice pe spinarea celor... recalcitranţi.

Inchipuiască-şi cineva ce gândeau ţăranii când pe de-o parte li se vorbea de vot universal şi libertatea alegerilor, iar pe de altă parte erau supuşi aceloraşi metode electorale ca totdeauna.

De aceea zic, că votul universal deşi a fost primit cu oare care satisfacţie de sătean, dar în fond nu l-a convins de loc că sub noul regim este mai bine ca înainte.

Astăzi chiar, când trăim sub regimul votului universal, la ţară ca şi la oraşe se petrec aceleaşi fapte, în timpul alegerilor ca şi sub regimul censitar.

S'a schimbat prin urmare numai sistemul electoral, de a vota cu toţii laolaltă într'un singur colegiu, dar nu s'a schimbat de loc sistemul vechilor obiceiuri.

Nenorocirea, cum am mai spus-o, stă în faptul că nici la oraşe nici la sate nu se face adevărata educaţie cetăţenească.

A fi şef de sector, nu e de ajuns. Nu prin oarecare îndatoriri, — mai mult făgădueli — cari se fac săteanului, se poate ajunge la un rezultat fericit. Nu prin vorbe goale, se poate convinge cineva. Trebue muncă serioasă, cinstită şi acel care cu adevărat vrea să fie prietenul sincer al ţăranului, trebue mai întâi de toate să aibă el singur conştiinţă de rolul ce vrea să-l îndeplinească. El singur trebue să înţeleagă rostul reformelor celor mari.

Propaganda trebue să se facă mereu la ţară, mereu să fii între săteni, mereu să cauţi a le explica legile ţării şi datoria ce o au ei faţă de autorităţi, faţă de toţi acei cu care se află în contact.

Nu zic că nu se găsesc şi oameni de bună credinţă cari cu tot sufletul şi cu toată inima caută să scoată pe sătean din întunerecul în care se află.

Aceştia, însă, sunt foarte puţini. Marea majoritate din aşa zişii luminători ai poporului, nu sunt decât nişte politiciani ordinari cari nu fac alta de cât să profite din toate punctele de vedere.

Aroganţi faţă de cei mici, linguşitori faţă de superiorii lor, îndrăzneţi peste măsură, apar înaintea ţăranilor ca singurii salvatori, îndrugîndu-le tot felul de năzdrăvănii, fără a fi în stare, însă, să le poată explica cum trebue o chestiune care ar interesa pe sătean.

Toată această propagandă se reduce în a insulta pe adversarii politici, în a face gesturi largi, a se bate cu pumnul în piept, a lăcrima şi a cere cu glas plângător voturile sătenilor.

Adversarii politici sunt pentru un asemenea propagandist, singurul cal de bătaie.

In judeţul Iaşi se face o propagandă politică din cele mai deşanţate. Sătenii sunt adunaţi la cârciumă sau la vre unul din ei, şi acolo li se vorbeşte de

toate cele de pe lume, dar numai de adevăratele lor interese nu li se spune nimic. Vezi câte un orator, adesea cu glasul plângător, combătând până în pânzele albe pe adversari, fără, însă, să pomenească un singur cuvânt despre nevoile obștești. Dacă li se vorbește, din întâmplare despre vre-o chestiune care ar putea să-i intereseze, atunci oratorul, cu părul vâlvoiu, bătându-se cu pumnii în piept, cu lacrimile în ochi și cu glasul răgușit, în loc să explice cum se cuvine chestiunea, el se mărginește să acuze pe adversarii politici, spunând, că țara e pe margina prăpastiei, și pentru a scăpa este nevoie chiar de revoluție.

Așa se face educația politică de către unii politiciani, a căror demagogism întrece orice închipuire.

Nu zic, sunt și unii politiciani care-și dau seamă de importanța ce o are propaganda politică la țară, și caută cu bună credință să facă pe țăran ca să înțeleagă rostul atâtor reforme noi cu care este înzestrată țara.

Dacă legile s'au schimbat, dacă reforme binefăcătoare s'au făcut, nu s'a făcut, și nici nu se face cum trebue, educația cetățenească. De aceea nici rezultatele nu sunt acum satisfăcătoare.

Totuși a început oarecare mișcare serioasă, pe terenul cultural, despre care vom vorbi mai târziu într'un capitol aparte.

Astăzi, orice opoziție se reduce în a da jos gu-

vernul fără să motiveze într'adevăr dacă e vinovat sau nu. Orice lege, orice măsură bună ar face și ar lua guvernul, sunt combătute de adversari cu cea mai înflăcărată înverșunare.

La sate, în deosebi, opoziția, mai cu seamă după războiu, e de-o destrăbălare nemai auzită. Tot ce a făcut partidul advers e rău, e dezastruos pentru țară.

Alegerile cari s'au făcut dela 1918 încoace, deși trăim sub regimul votului universal, nu corespund de loc speranței ce fiecare ș'o pusese în reforma electorală. Aceasta nu înseamnă că votul universal nu ar fi o reformă salutară.

Tabloul alegerilor sub acest regim electoral, e din cele mai triste.

Cu toate că partidele noastre politice s'au organizat admirabil în ceeace privește propaganda, cu toate că în aparență suntem cu mult superiori vechii propagande electorale, totuși, în realitate suntem enorm de departe de ceeace vrea să zică adevărata viață politică.

Să ne închipuim acum că suntem în perioada alegerilor, sub acest regim al votului universal. Ce vedem oare?

Mai întâiu propaganda. Toate partidele se întrec prin noi sisteme de a-și atrage popularitatea mai cu seamă a sătenilor și a elementului evreesc de la orașe.

Administraţia, ca şi mai înainte, e pusă la dispoziţia partidului care e la putere. Candidaţii guvernamentali şi opoziţionişti se întrec cari mai de cari în a convinge pe alegător, de a li da voturile, făgăduindu-le marea şi sarea. Bine'nţeles, că guvernamentalii au întotdeauna succes mai mare, şi aceasta nu e de mirat, de oarece au la dispoziţie tot aparatul poliţienesc şi administrativ. Dar şi candidaţii opoziţiei nu se lasă mai pre jos. In locul aparatului poliţienesc şi administrativ cari, fireşte, le lipseşte, ei întrebuinţează un demagogism extraordinar.

Guvernamentalii adună pe săteni, fie la primărie sau la şcoala din comună şi li vorbeşte de binefacerile reformelor, le arată apoi uneltirile ce le încearcă opoziţia pentru a înşela pe alegători, le făgădueşte că se vor face noi legi şi noi reforme care să încoroneze guvernarea partidului.

Trebue, însă de recunoscut un fapt foarte important, şi anume, că întotdeauna candidaţii guvernului, pe lângă multele şi enormele făgădueli ce le fac, mai încearcă să explice sătenilor legile în vigoare, avantagiile ce rezultă din reforme, povăţuindu-i în acelaş timp să se supună legilor ţării, şi dându-li sfaturile cele mai bune.

Acest fel de propagandă, chiar dacă nu e sinceră, — şi trebue de ştiut că mulţi dintre candidaţi o fac, servindu-se de ea numai ca un mijloc pentru

a'și atrage voturile alegătorilor, — totuși are un succes oarecare, căci ori câtă nesinceritate ar fi în această propagandă, alegătorului tot îi rămâne ceva în inimă, tot i se face mai mult ori mai puţin o educaţie cetăţenească, dar i se face.

Din acest punct de vedere candidaţii guvernamentali sunt mult superiori opoziţiei.

Candidaţii opoziţionişti întrebuinţează în propaganda lor, pe de-o parte demagogia, făgăduind lucruri ce nu se pot nici odată realiza, iar pe de altă parte propagând ura cea mai înverșunată contra guvernului, oricât de bun ar fi acesta.

Ceeace e mai trist e că aceşti candidaţi ai opoziţiei, nu se sfiesc să îndemne pe sătean la nesupunerea legilor ţării, căutând să-l revolte contra autorităţilor de multe ori. Săteanul, însă, din fericire, și pentru cinstea lui, nu prea iea în serios asemenea îndemnuri, pe care le socoate, şi cu drept cuvânt, în contra firei lui.

De aici nu vreau să trag concluzia că propaganda guvernamentală ar fi ideală, din punct de vedere al educaţiei cetăţenești. Candidaţii guvernamentali, după cum am spus mai sus, au la dispoziţie aparatul poliţienesc și administrativ.

Sunt mulţi alegători la ţară, cari susţin candidaţii opoziţiei, mai cu seamă când aceștia au talentul de a juca rolul demagogului, sau mai bine zis a şarlatanului politic.

Cluburile politice înfiinţate la ţară, deşi sunt un progres politiceşte vorbind, nu dau tocmai roadele la cari ar trebui de aşteptat.

Aceste cluburi, au însă, o mare însemnătate, şi cu timpul importanţa lor va deveni din ce în ce mai mare.

Oricum, cluburile politice dela ţară fac să se strângă oamenii mai des între ei și să se discute, — cu ajutorul bine'nţeles al corifeilor dela oraș, — diferite chestiuni mai mult ori mai puţin de actualitate, să se debiteze mai multă ori mai puţină demagogie, dar, ori cum, e un pas înainte spre progresul politic.

Aceasta nu înseamnă că jandarmul în primul rând, apoi primarul și notarul să nu-și facă și ei datoria de agenţi guvernamentali, îndeplinind cu o deosebită punctualitate și străşnicie ordinile ce li se dau, ba de multe ori făcând mai mult decât li se cere.

Iată o întrunire guvernamentală la ţară, în timpul campaniei electorale.

Pretorul plășii, primarul, notarul, preotul, învăţătorul, — dacă aceşti doi din urmă sunt de-ai partidului dela guvern, — sunt cei dintâi în sală, — de obicei la şcoală, — unde se ţine întrunirea. Ţăranii sosiţi în număr mare, cu voia sau fără voia lor, aşteaptă aproape nepăsători pe candidaţi cari să-i lumineze asupra «importanţei acestor alegeri».

Oficialităţile, în frunte cu pretorul, până la so-

sirea oratorilor, dau diferite sfaturi sătenilor şi anume, în primul rând să primească cu urale și aplauze pe corifeii cari vin dela oraş ca să le vorbească.

Ordine din cele mai strașnice se dau jandarmilor pentru a împiedeca pe alegătorii opoziţiei să facă scandal la întrunire.

Se operează, ca de obiceiu câte-va arestări, se sechestrează în casă acei dintre sătenii alegători opoziţioniști mai zurbagii, în sfârșit se ieau toate «măsurile necesare» în «asemenea împrejurări» pentru ca întrunirea să aibă un succes desăvârșit.

Şi'ntr'adevăr că'l are.

Candidaţii însoţiţi de un numeros stat major de la oraș, între cari se găsesc inevitabilii agenţi electorali, sunt primiţi încă dela margina comunei de numeroși săteni îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, cu drapele și cu muzica în frunte, şi sunt conduși astfel, în urale, până la sala unde urmează să aibă loc întrunirea.

Candidatul sau candidaţii ocupă locul de onoare, şeful politic al sectorului, de obicei, prezidează și dă cuvântul oratorilor.

Gravi, impunători, candidaţii desfășură înaintea auditorilor, un întreg program de ce au să facă dacă vor fi aleși în parlament.

Li se făgăduesc de multe ori lucruri irealizabile. Li explică apoi marile binefaceri ce rezultă din a-

plicarea reformelor, îi povăţueşte cum să asculte de ordinele ce le dă guvernul prin subalternii săi, îi îndeamnă să se supună legilor şi să nu se încreadă în spusele adversarilor politici cari «caută să-i înşele».

Auzindu-i vorbind astfel, ai impresia că într'adevăr sunt nişte oameni ideali, că vor face să se reverse pe pământ miere şi lapte, că în sfârşit, dacă li se vor da voturile şi vor intra în parlament, atunci se va pogorî raiul pe pământ. Ţăranii aplaudă, strigă ura, făgăduind cu toţii că sunt pentru guvern.

Mai ia cuvântul şi câte un sătean, partizan al partidului guvernamental, cari într'o cuvântare energică şi de multe ori presurată cu mult spirit şi plină de bun simţ, îndeamnă pe tovarăşii săi să voteze pentru candidaţii guvernului. Oratorul ţaran e cald apoi felicitat de corifeii dela oraş, îmbrăţişat chiar.

Dar, în această atmosferă caldă de entuziasm general, se ridică şi câte un glas răsleţ al vreunui sătean partizan al opoziţiei, sau chiar din propriul său îndemn, punând nişte întrebări oratorilor cari s'au perindat, încât aceştia nu ştiu ei singuri cum să răspundă, căci acele întrebări au mult tâlc şi încurcă mult pe candidaţi.

Dacă nu se poate da un răspuns imediat satisfăcător, se întâmplă ca «opozantul» să fie pur şi

simplu scos din sală, producându-se oarecare zgomot și chiar uneori învălmășeală.

Atunci intervine și rolul autorităților din comună care iau măsuri energice ca liniștea să nu mai fie tulburată.

Se știe de fiecare de ce natură sunt acele măsuri luate.

Totuși întrunirea a avut succes enorm și aceasta se poate vedea din dările de seamă făcute în ziarele oficioase ale partidului dela guvern.

După întrunire, candidații țin cu orice preț să petreacă un ceas două la o masă comună, unde toasturile se perindează des, făcându-se fel de fel de glume, mai cu seamă la adresa adversarilor.

Sătenii par foarte mulțumiți de cinstea ce li se face de a sta «boierul» la masă cu dânșii.

Totuși săteanul, sub această aparență de *mulțumit* cu cele ce i se cântase la întrunire și la masă, își rezervă o apreciare care nu corespunde aproape de loc cu aceea ce și-o fac *boierii.*

Săteanul ascultă, ascultă mereu, te face să crezi că l'ai convins, dar el are alte gânduri despre tine, surtucar dela oraș.

Și această neîncredere a țăranului se explică prin aceea că întotdeauna i s'a făgăduit marea și sarea, și foarte de puține ori a fost satisfăcut în dreptele lui cereri.

Chiar atunci când i se vorbește din inimă, când

i se făgăduesc lucruri realizabile, când în sfârşit i se dă satisfacţie, el, par'că tot se îndoieşte, având grija ca nu cumva să i se iee ceeace i s'a dat.

Aceasta provine din cauză, cum spun mai sus, că a fost înşelat totdeauna.

Să vedem acum ce se petrece cu o întrunire a opoziţiei în aceeaş perioadă electorală.

Şeful sectorului politic al opoziţiei, are grija mai întâi să acapareze pe un fruntaş doi din comună, cu care stă în legătură mereu, Aceşti fruntaşi au trecere pe lângă ceilalţi săteni şi se întâmplă nu de puţine ori să-i convingă şi astfel să se formeze o opoziţie destul de serioasă care să deie mult de lucru guvernamentalilor.

Vine momentul acum ca şi opoziţia să convoace o întrunire. Agenţii sunt trimişi cu multe zile înainte prin comună, căutând să îndemne pe săteni ca să vină la întrunire.

Pe de altă parte, autorităţile şi în special jandarmul care are rolul cel mai principal, în urma ordinelor severe primite dela Prefectură, prin pretor de obiceiu, întrebuinţează toate mijloacele de a se zădărnici întrunirea opoziţiei. Şi se reuşeşte. Sătenii sunt opriţi de a participa sub diferite ameninţări.

Totuşi întrunirea se ţine, numărul celor cari iau parte e puţin numeros: fruntaşii opoziţiei cari au venit să vorbească şi să «lumineze» pe alegători,

sunt foarte revoltaţi de măsurile «barbare» luate de administraţie.

Preşedintele adunărei, e ca şi la ceilalţi, şeful politic al sectorului.

Acesta într'o vehementă cuvântare, infierează aşa cum trebue pe guvernamentali, arătând cum sunt opriţi alegătorii să vină la întrunire, cum Prefectul şi cu tot aparatul administrativ şi poliţienesc ce-i stau la dispoziţie, întrebuinţează «cele mai neauzite mijloace», pentru ca să nu se poată alege candidaţii opoziţiei.

Toate legile făcute de guvern sunt rele, ţara e pe margina prapastiei, falimentul bate la uşă şi dacă nu se dărâmă acest guvern, atunci ţara e în primejdie, dacă guvernul nu vrea să plece de bună voie, nu rămâne alta decât revoluţia.

Şi tot aşa pe rând, cei care urmează la tribună, atacă guvernul în chipul cel mai vehement posibil, încât auzindu-i vorbind astfel ai crede că miniştrii sunt nişte criminali ordinari, prefecţii nişte bandiţi, că în sfârşit singurii oameni cinstiţi şi cu durere de ţară nu sunt decât cei din opoziţie.

Nimic nu li se spune sătenilor de adevăratele lor dureri. Şi chiar dacă li se vorbeşte ceva, atunci demagogismul cel mai deşanţat este pus la contribuţie de către cuvântători.

Săteanul, însă, şi de data aceasta ascultă, as-

cultă, dar chibzueşte în sinea lui. După cum nu dă crezare la toate cele spuse de oratorii guvernamentali, tot aşa nici pe cei ai opoziţiei nu-i iea în serios.

Cu toate că în ziua de alegeri, guvernul are cele mai multe voturi, aceasta nu înseamnă că alegătorii săteni ar fi numai decât pentru candidaţii guvernului.

Săteanul chiar dacă nu ar voi să voteze lista guvernamentală, totuşi intimidat prin ameninţările autorităţilor, este nevoit să o voteze. El nu-şi dă, încă, bine seama de drepturile ce le are. El trăieşte încă sub frică, căci, după cum se ştie, autorităţile îşi ţin cuvântul când e vorba să năpăstuiască pe un alegător care se arată mai independent, şi mai cu seamă când acest alegător e ţaran.

Ceeace am arătat mai sus se petrece nu numai în judeţul nostru, dar în toată ţara.

Apoi nu voim să aducem vre-o învinuire numai şi numai unui singur partid pentru modul cum se procedează în alegeri sub noul regim al votului universal. Aceste fapte s'au petrecut şi se petrec sub toate guvernele şi sub toate opoziţiile.

Poate că cu timpul se va pune capăt acestei metode conruptibile şi barbare de a se face alegerile. Până atunci, însă, e nevoie de a se face educaţia cetăţenească, căci fără această educaţiune,

nu se poate schimba situaţia în care se găseşte alegătorul de astăzi.

Iaşul, în manifestările sale politice, a dat exemplu, când de-o cumpătare politică invidiată de multe alte oraşe, când de-o destrăbălare de neînchipuit.

Astăzi, vechea capitală a Moldovei se găseşte în perioada cumpătării politice, adică vreau să spun că politica care se face acuma, deși nu corespunde idealului, totuși e departe de a se compara cu politica făcută înainte de războiu.

Singur partidul Naţional-liberal a rămas în vechea lui alcătuire, formând acelaş puternic partid ca și altă dată și menţinându-se în fruntea tuturor celorlalte.

Aceasta se datorește, cum arătam și altă dată, unui program serios care corespunde vremurilor şi căutând mereu să se pună în concordanţă cu nevoile zilnice ale poporului, și ţinând seamă în acelaş timp şi de spiritul democratic care se întinde din zi în zi mai mult.

In Iași mai cu seamă democratismul s'a manifestat mai puternic, mai intens decât în oricare alt oraş.

Prin democratism nu înţelegem însă acea mişcare anarhică pe care încearcă o seamă de inconştienţi să o provoace în populaţiune sub firma umanita-

rismului, făcând zilnic apologia comunismului prin diferite rubrici a unor ziare zise independente.

Iaşul n'a scăpat nici el de această buruiană otrăvitoare pe care caută cu orice chip să o răsădească pe pământul românesc acei streini de neam şi lege cari cred că pot să ne îndrumeze pe calea rătăcirei pentru a ne perde ca stat independent și ca popor.

Incercările acestor venetici nu prind rădăcini la noi, poporul român e destul de conștient, își iubește prea mult ţara pentru ca să se lase influenţat de o propagandă anarhică care să-l ducă la peire.

Adevărata democraţie, așa cum se înţelege de toată lumea conștientă și de bun simţ, democraţie care să contribuie cu rost la progresul omenirei, e înţeleasă numai de spiritele cumpătate, cari nu uită, înainte de orice, decât să-şi facă datoria şi să îndeplinească o misiune de pe urma căreia să folosească cu toţii.

Răscoalele din 1907 au dovedit şi mai mult, că e nevoe de o democratizare reală, iar nu fictivă, numai pe hârtie, ori o propagandă prin care să se facă făgădueli de acelea care nu se pot realiza și cari nici nu sunt compatibile cu nevoile poporului.

Partidul naţional-liberal a înţeles perfect rolul ce trebue să-l aibă o democraţie serioasă în conducerea statului. De aceea a căutat să îndeplinească reformele imperios cerute mai cu seamă de popu-

lațiunea rurală care fusese despuiată de toate bunurile și drepturile sale.

Propaganda pe care a făcut-o național-liberalii din Iași, în frunte cu Dl. C. Stere, a avut un mare răsunet în țara întreagă.

La alegerile care au urmat răscoalelor din 1907 s'a dovedit în de ajuns că partidul național-liberal și cel conservator, erau convinși pe deplin că nu se mai poate merge înainte dacă nu se fac oarecare reforme prin care să se vină în primul rând, în ajutorul sătenilor.

De aceea s'a văzut atunci că ambele partide de guvernământ, recunoscură dreptele și legitimile cereri ale democrației, de a se face o radicală schimbare în ceeace privește chestiunea agrară în primul loc, și cea electorală, prin cea dintâi dându-se pământ țăranului, iar prin a doua schimbându-se regimul electoral cenzitar în votul universal.

Candidații și dintr'o tabără și din alta, se întreceau acum în a face cele mai sincere făgăduieli de a aduce la înfăptuire marile reforme. Bine'nțeles că partidul conservator făcea oarecare rezerve din cauza elementului băștinaș conservator căruia după cum am spus și altă dată, nu-i convenea să-și piardă situația ce și-o creiase în baza reacționarismului pe care-și clădise întregul program de guvernare.

Elementul democratic din partidul conservator,

însă, reușise să învingă iar nu să convingă pe bătrânii partidului, și astfel, pășirea spre realizarea marilor reforme se face mai cu grăbire.

In Iași, lupta dintre vechii conservatori și elementele democratice a fost destul de aprigă, dar au fost învinși cei dintâi.

Dl. C. Stere care a fost sufletul luptei pentru triumful democrației, a căutat, chiar contra voinței partidului liberal, să întreţină cele mai cordiale relaţii cu elementele democratice din clubul conservator ieșan, și în special cu regretatul Al. A. Badareu.

Din această cauză, între membrii clubului naţional-liberal, se auzeau murmure de nemulţumire, şi poate că aveau oarecare dreptate, căci Dl. Stere, de multe ori trecea chiar peste multe din interesele clubiștilor, căutând să satisfacă pe unii partizani din jurul lui Al. A. Badareu.

Această atitudine a D-lui C. Stere, avea de sigur o importanţă deosebită din punct de vedere politic, pentru partidul liberal, dacă se lasă la o parte interesele personale ale clubiştilor.

Deși Dl. C. Stere a fost acuzat de această atitudine, totuşi D-sa nu s'a intimidat nici odată, şi prin satrapismul său ajunse să stăpânească clubul şi să-și impună voinţa.

Numai că autoritarismul său, mergea unė ori prea departe, cum a fost cazul, menţionat în vo-

lumul I-iu, când la o alegere parţială, D-sa impune «cheie» membrilor clubului liberal, să voteze pe Al. A. Badareu.

Disciplina, forţată dealtfel, a triumfat, căci abia doi sau trei membri ai clubului au protestat contra satrapismului D-lui Stere, care a găsit de cuviinţă atunci ca să-şi pună în evidenţă şi mai mult autocratismul inerent firei sale, prin o serie de măsuri... disciplinare faţă de mulţi din membrii clubului.

Dar trecând peste toate aceste nimicuri în realitate, fondul atitudinei D-sale avea un scop mai înalt, acela de a servi cât mai mult democraţia.

Din acest punct de vedere dar, trebue să se privească satrapismul D-lui C. Stere.

Totuşi nu trebue de uitat că şi D-sa, în perioada electorală, mergea cu demagogismul până a irita, ca să nu spunem revolta, pe orice om de bun simţ.

Cine nu-şi aduce aminte de făgăduelile ce le făcea alegătorilor, făgădueli din care unele erau irealizabile, şi aceasta numai pentru a căpăta voturile. Placarde cu tot felul de făgăduinţi, apoi cuvântările de pe la întrunirile de prin măhălăli, măsurile cele mai samavolnice luate la ţară, în sfârşit întregul sistem întrebuinţat de partidele «oligarhice», în perioada electorală erau luate pentru reuşita candidaţilor partidului.

Alegerea D-lui N. Iorga

La alegerile acestea, din 1907, candida pentru prima oară la Iaşi şi Dl. Neculai Iorga, când a şi fost ales contra unui candidat liberal.

Alegerea ca deputat a D-lui Iorga se datoreşte, în afară de meritele sale indiscutabile din punct de vedere cărturăresc, fiind socotit, şi cu drept cuvânt, una din cele mai frumoase podoabe ale culturei neamului românesc, dar mai cu seamă acelei inimoase propagande făcută de tineretul universitar român pe chestia naţională, Dl. Iorga trecând atunci, ca şeful suprem al naţionaliştilor.

Tinerimea universitară română din Iaşi, în entuziasmul şi sinceritatea ei, cutriera sat cu sat, căutând să explice sătenilor marele avantaj ce va avea ţara dacă Dl. Iorga va fi ales deputat.

Această propagandă studenţească, deşi în fond era de un demagogism clasic, totuşi, în împrejurările în care se găsea atunci ţara, de pe urma groaznicelor răscoale, părea a fi o propagandă serioasă. Şi poate că n'a adus nici un rău, ba poate din potrivă.

Iată dar că Iaşii se poate mândri şi de data aceasta că el a trimes pentru întăiaşi dată în parlament pe marele învăţat Dl. Neculai Iorga.

Alegerile acestea nu s'au deosebit de loc de alte alegeri în ceeace priveşte mijloacele guvernului cât şi ale opoziţiei, întrebuinţate în agitata campanie electorală.

Un gest al D-lui C. Stere

Naţionaliştii duceau o campanie din cele mai energice contra liberalilor cari se găseau atunci la putere, şi în special contra D-lui C. Stere. Studenţii dela Facultatea de Drept unde Dl. Stere era profesor, nu se sfiiră de loc de a lupta pe faţă şi în chip poate necivilizat contra profesorului lor. Profesorul Stere a fost atacat mai mult decât vehement de către studenţi, cari tocmai atunci se găseau în perioada... examenelor.

Un gest mai mult decât măreţ a fost acela când Dl. Stere, în ziua de examen, declară că nu va examina pe nimeni, dar că dă drumul la toţi candidaţii care se prezintă.

Gestul acesta a fost comentat în diferite chipuri.

In fond, însă, Dl. C. Stere n'a procedat decât cum trebuia să procedeze în asemenea împrejurare, orice om serios, şi mai cu seamă un profesor care se găseşte în luptă... electorală cu proprii lui studenţi.

S'au găsit, bine'nţeles şi câţi-va studenţi, foarte puţini la număr care să protesteze contra unei asemenea procedări, ne voind să primească nota de trecere fără să fie examinaţi.

Unii, de sigur au protestat că nu se mulţumesc cu nota minimă ce o acordase dl. Stere, susţinând că ei «ştiu carte», şi prin urmare merită o notă mai mare. Alţii din convingere că ar fi ruşinos lucru ca să primească o notă de trecere fără a fi examinaţi.

Şi unora şi altora, Dl. Stere le-a satisfăcut dorinţa: i-a examinat fără nici un pic de răzbunare, ca şi cum nu s'ar fi petrecut absolut nimic între profesorul Stere candidat şi studenţii alegători cari luptau făţiş contra sa.

Această întâmplare pune în evidenţă destul de clar, agitaţia ce era atunci în toate spiritele, şi mai cu seamă, urmările demagogiei cu care fusese hrănită masa electorală fără osebire de clasă.

Starea actuală a politicei ieşene

După războiul pentru întregirea neamului, starea spiritelor devine din ce în ce mai aprinsă, dând loc la noi manifestări de o exuberanţă într'adevăr îngrijitoare.

Vechile partide de guvernământ sufăr schimbări enorme in existenţa lor.

Partidul conservator, cu toate nuanţele lui, dispare, rămânând în picioare singur partidul naţional-liberal, unitar şi disciplinat, cum a fost întotdeauna.

Pe ruinile bătrânului partid conservator s'au ridicat mai multe grupări politice, formate din câţiva transfugi liberali precum şi din rămăşiţele vechilor conservatori.

Se mai adaugă apoi şi încercarea ce au făcut-o şi o fac şi astăzi câteva spirite bolnăvicioase de a introduce un nou curent, acel al comunismului.

Din fericire pentru ţara noastră acest curent nu prinde, căci românul din firea lui nu este şi n'a fost nici odată revoluţionar, decât atunci când i-au fost prea mult încălcate drepturile, speculat fiind de o clasă domnitoare care nu urmărea altă ceva decât să se susţină din munca poporului celui mult de la ţară.

Comunismul susţinut numai şi numai de străinii de neamul şi legea noastră, nu are sorţi de izbândă.

Cu toate că presa zisă «independentă» încearcă să susţină acest curent prin pana câtorva indivizi, din cari unii certaţi cu justiţia, alţii simpli agenţi plătiţi ai comuniştilor din Rusia, nu pot să convingă pe nimeni decât numai pe acele spirite cu totul străine de neamul şi legea noastră şi cari sunt duşmanii noştri.

Poporul român, o repet, nu se influenţează de loc de propaganda ce o fac comuniştii şi toţi acei cari caută să-l inducă în eroare.

In Iaşi s'au încercat acum câţiva ani să se introducă acest curent bolnăvicios, dar n'a reuşit.

Populaţia muncitoare dela oraş, deşi pentru moment părea că e influenţată de acest curent, a reacţionat, însă, imediat ce a văzut că acei cari se găseau în fruntea mişcării, propagă idei anarhice. Mulţi din muncitori erau de bună credinţă, mulţi credeau că li se vor schimba soarta în una mai bună, dar când au văzut că aceşti propagandişti sunt

nişte simpli şarlatani, duşmani neîmpăcaţi ai ţării, salariaţii inamicilor noştri de peste hotare, şi în deosebi ai bolcevismului rusesc, pentru a provoca perturbare în spirite, atunci muncitorimea românească conştientă, a părăsit pe aceşti îndrumători spre anarhie, iar autorităţile în drept au luat măsuri în consecinţă.

Presa, însă, acea bine'nţeles pusă în slujba străinilor, a început să protesteze că se atacă libertatea individuală, căutând să susţie că orice propagandă trebue permisă. Şi astăzi chiar, în unele ziare, se face apologia bolcevismului de către nişte improvizaţi ziarişti, cari cred că atăcând tot ce avem mai sfânt în ţara noastră, vor reuşi să-şi ajungă scopul lor criminal. Aceşti indivizi se cred în drept să ponegrească în chipul cel mai scandalos pe marii conducători ai neamului nostru.

In rubrici cărora le dă diferite denumiri, sub pretext că expun «păreri personale» asupra tuturor chestiunilor şi întâmplărilor zilnice, nu se sfiesc absolut de loc să arunce cele mai grosolane insulte asupra stării noastre sociale, asupra tuturor bărbaţilor politici cari au guvernat, guvernează sau vor guverna mâine această ţară.

Obrăznicia acestor indivizi întrece orice margine. Vezi câte un tip din aceştia, cari până mai ieri mătura cine ştie ce prăvălioară de prin mahala, erijându-se de odată în «intelectual», dând sfa-

turi tuturor şi susţinând cu o îndărătnicie maladivă, pe toţi criminalii şi borfaşii pe cari autorităţile îi prind chiar asupra faptului.

Pentru asemenea specimene de gazetari «independenţi», aceşti criminali şi borfaşi ordinari sunt victimile Siguranţei statului !

Dacă vrea cineva să se convingă de adevărul celor relatate de noi, n'are decât să citească anumite rubrici fie din unele ziare din Iaşi fie din Bucureşti, şi va vedea imediat cu câtă neruşinare susţin anarhia pe care vor să o introducă în populaţiunea românească.

E trist că autorităţile în drept nu dau destulă atenţie pentru a se pune capăt acestor improvizaţi «intelectuali», care sunt o ruşine şi o nenorocire pentru presă, prin spionajul ce-l fac în favoarea duşmanilor ţării, cât şi prin atitudinea revoltătoare faţă de legile ce ne guvernează.

Aceşti pretinşi ziarişti pentru a putea să aducă cât mai uşor la îndeplinire programul anarhic, caută să se apropie cât mai mult pe lângă bărbaţii politici mai cu vază, cărora încearcă să le sugereze unele idei aşa zise mai democratice, mai umanitariste, pe când în realitate ei nu caută decât să-i inducă în eroare.

Vedem asemenea specimene de gazetari întronaţi în redacţiile ziarelor partidelor politice, în rubricile cărora strecoară de multe ori, cu fineţă, nu-i vorbă,

articole cari în loc să susţină programul partidului căruia-i aparţine ziarul, provoacă o nedumerire între cetitori. Totuşi, ei sunt toleraţi, ba chiar susţinuţi de corifeii politici căci aceştia nu dau atenţiune de loc celor ce se strecoară zilnic prin ziare, în dauna însăşi a partidului căruia aparţin.

Mai mult încă, nu de puţine ori zişii gazetari, scriu aşa fel articolele, încât sunt o armă admirabilă pentru adversari. Lucrul acesta se observă foarte adesea în coloanele ziarelor de partide, dar nu i se dă nici o atenţie de cei în drept.

Atât ştiu de bine să se insinueze secta aceasta de gazetari pe lângă marii politiciani, încât aceştia, par'că înadins caută să şi-i apropie cât mai mult şi discută cu dânşii chestiuni politice intime, încredinţându-le multe secrete ce interesează în de aproape partidul.

Această toleranţă din partea politicianilor îşi are o explicaţie, prin aceea că dânşii caută să se folosească de orice mijloc pentru a lovi în adversari şi chiar în unii din propriul lor partid pentru a'şi satisface un simplu capriciu, sau o ambiţiune personală.

De aceea nu e de mirare când vedem politiciani de frunte, miniştri chiar, care se înconjoară de asemenea gazetari, unii din ei redactori la ziarele adversare sau aşa zise «independente». Fruntaşul politician strecoară prin intermediul prietenului său

gazetar, diferite notiţi contra cutărui sau cutărui amic de partid, ducându-se chiar, de multe ori, campanii înverşunate.

Asemenea mijloc pentru a'şi satisface o ambiţiune personală, are întotdeauna urmări foarte neplăcute cari se resfrâng asupra partidului.

De aici încep a lua naştere aşa zisele bisericuţi în sânul organizaţiei.

Vedem bunăoară, într'un partid mare, de guvernământ, cum membrii sunt împărţiţi, fiecare fruntaş, avându-şi partizanii sei, şi formând o grupare prin care caută să preponderezе asupra celorlalţi fruntaşi din acelaş partid.

Aceşti fruntaşi în loc să se intereseze în de-aproape de presa partidului lor, o neglijează cu desăvârşire, lăsând-o pe mâna tuturor analfabeţilor şi şantajiştilor, care-şi fac, înainte de toate, un mijloc de speculă, profitând de toleranţa ce le-o acordă aceia cari au de drept răspunderea ziarului.

Nu e nevoe să cităm exemple. Lumea le cunoaşte şi le detestă, dar nu protestează.

Politicianii noştri de astăzi, cu foarte mici excepţiuni, se interesează în primul rând de situaţia lor personală ca să şi-o facă cât mai comodă, să profite cât mai mult şi abia în al doilea rând au în vedere interesele partidului.

Foarte mulţi din corifeii politici, întreţin în sânul

chiar al partidului din care fac parte, o atmosferă foarte îngrijitoare pentru însăşi existenţa partidului.

Acest fapt nu poate decât să aducă dăunare organizaţiei politice ceeace se observă de altfel aproape zilnic.

După cele spuse mai sus, se vede destul de clar că o organizaţie politică, oricât ar fi ea de puternică şi populară prin tradiţie, nu va putea rezista multă vreme dacă conducătorii ei nu vor lua măsurile cuvenite de a se pune capăt unei atare stări de lucruri, adică de a lăsa la o parte animozităţile dintre ei, de a da atenţiune adevăratelor interese ale partidului, pentru a putea rezista duşmanilor şi adversarilor cari nu aşteaptă decât să-i vadă cât mai repede distruşi.

Pilde avem în trecutul istoriei noastre politice, când partide vechi, cu adânci tradiţii, partide care au jucat un rol preponderent în ţară, au dispărut numai din cauza neînţelegerilor membrilor lor, cari puseseră interesele personale, — devenind astfel sclavii unor ambiţiuni deşarte, — mai pre sus de interesele vitale ale organizaţiei lor politice şi ale ţării chiar.

Asemenea lucruri se petrec şi astăzi, din nenorocire, în unele organizaţiuni politice. Vedem bună oară pe cutare fruntaş din cutare partid, străduindu-se să strângă în jurul său cât mai mulţi devotaţi personali, pentru ca să parvie mai uşor şi să-şi întemeeze astfel o preponderenţă faţă de alţi fruntaşi

ai aceluiaşi partid. Şi tot aşa fac şi ceilalţi fruntaşi, încât se ajunge să vedem un partid politic, în sânul căruia nu se mai găseşte acea unitate de vederi, acea disciplină şi acelaş avânt, pentru întărirea prestigiului partidului.

Din o asemenea atitudine nu poate rezulta de cât un pericol cu atât mai dăunător, cu cât şi fruntaşii sunt mai robiţi ambiţiunilor lor pătimaşe. Acest fapt se observă de o bucată de vreme, mai cu seamă dela războiu încoace.

Deşi democratismul pare a fi cuprins întreaga manifestare politică, deşi în toate ocaziile fruntaşii şi nefruntaşii politici spumegă cântând osanale poporului, deşi se vorbeşte mereu numai despre binefacerile democraţiei, totuşi, nu e decât o simplă farsă, totul reducându-se, în realitate, la satisfacerea intereselor personale.

Politicianul de azi

Nu rare ori întâlneşti pe demagogul şiret, pe adevăratul şarlatan, şi cu toate acestea să pozeze în faţa lumei ca o personalitate distinsă, să ocupe situaţii pe care neam de neamul lui nu le-a visat, şi în acelaş timp să sfideze cu o obrăznicie ne mai pomenită pe omul cinstit, muncitor, care caută să-şi facă datoria în toată conştiinţa.

Uitaţi-vă de pildă la Dl. X mare politician, îmbrăcat după ultimul jurnal de modă, cu aier sfidător, făcând pe urmaşul unor oase sfinte, când

obârșia lui e într'o căsuță dărăpănată din cine știe ce fund de mahala, când părinții lui, Dumnezeu știe cum s'au chinuit muncind ca vai de dânșii, pentru a'și crește odrasla și a-i da învățătură ca să ajungă om în lume. Și acest Dn. X azi personaj însemnat, jucând rol de frunte în politică, ca primă recunoștință față de aceia cari i-au dat viața, crescut și învățat, le întoarce spatele, lăsându-i în mizerie, ori dacă le aruncă din când în când câte ceva. Ii este rușine să deie ochii cu ei, dânșii niște bieți bătrâni săraci, pe când el «boierul» ce se lăfăește în venituri mai mult sau mai puțin cinstite, te privește de sus, sfidător, cași cum s'ar fi coborât cu hârzobul din cer. Dar Dl. X mai e și... democrat, și încă ce democrat! Intotdeauna îți vorbește cu multă aprindere că a fost, încă de pe băncile școalei, socialist convins, că «a luptat pentru drepturile încălcate ale celor mulți și obijduiți», că în sfârșit s'a sacrificat anii cei mai frumoși din viață căutând să facă poporul fericit.

Cu toate acestea n'a fost nici odată socialist. Ca student se zice că a fost chiar agent la Siguranță, ba, nu de puține ori a dat și dă dovezi de un reacționarism vădit. Aceasta nu-l împiedecă a trâmbița că e democrat și luptă pentru democrație, că iubește poporul dela țară și pe muncitorul dela oraș, — pe cari dealtfel îi speculează în chip revoltător când îi cad în mână, — căci Dl. X e și avocat,

şi'n această calitate îşi dă aiere de mare jurisconsult, căutând să imiteze, — la exterior bine'nţeles, — pe vestiţii avocaţi. Nu de puţine ori îl auzi zicând: «Noi avocaţii cei mari. Eu nu-mi bat capul cu toate fleacurile de procese, nu pledez decât în procese mari şi numai în faţa instanţelor superioare, dacă uneori mă cobor la judecătorie, o fac pentru ca să nu se spună că nu vreau să ajut şi să mă interesez de cei săraci, căci eu, trebue să ştii, sunt democrat, socialist chiar şi astăzi».

Dealtfel marele avocat foarte rar dacă apare la tribunal sau la curte, şi atunci nimeni nu-l întrece în aierele cari şi le dă de savant jurist şi pledant, deşi nu deschide gura, lăsând pe alţi colegi să susţină procesul, dânsul mulţumindu-se să aziste numai.

Trece apoi de om corect, şi aceasta o spune el însuşi în orice moment. «Eu sunt om cinstit, nu-mi place să râvnesc la bunul altuia. Am dat probe întotdeauna când am ocupat demnităţi. Nimeni nu poate să mă arăte cu degetul».

Da, e om cinstit dar aceasta nu-l împiedecă să iee procese şi încă gras plătite, contra instituţiilor în fruntea cărora fusese mai înainte. Nu-l împiedică iarăşi să se folosească de orice venit cari i-ar cădea în mână, în orice împrejurări şi sub orice formă, numai atâta ca să nu dee prilej codului.

penal să se amestece. Şi cine poate spune că Dl. X nu e om cinstit! E om prevăzător!

Ii place să aibă o bibliotecă frumoasă, sculptată cu multă artă, dar de umplut o umple cu cărţi de Drept şi cu codurile în vigoare. Am zis că în bibliotecă D-l X are cărţi de Drept. Da, aşa e, are mai întâi operile complecte ale marelui nostru jurist Dim. Alexandresco, căci se zice că i-a fost profesor, apoi codurile Hamangiu, câteva reviste juridice ce apar în capitală, precum şi rezumatele cursurilor universitare, după care a pregătit şi trecut examenele la facultate. Apoi foarte multe romane în fascicole, romane senzaţionale, asemenea şi multe alte volume de literatură mediocră, română şi franceză, cu toate că franţuzeşte nu obişnueşte să discute cu nimeni, pentru simplul motiv, că i-ar veni greu să caute cuvintele în dicţionar şi mai apoi s'ar face şi de râs, şi iarăşi, să umble cu dicţionarul în buzunar!

Dealtfel ştie, la anumite ocazii, să îndruge câteva fraze scurte, pe care le plasează şi cu rost şi fără rost.

Pe stradă când merge, ţine în mână totdeauna ziare franţuzeşti, nemţeşti şi chiar englezeşti; ziarelor româneşti nu le dă nici o atenţiune, pentru că, spune dânsul, «noi românii nu avem o presă care să merite a fi cetită de oameni culţi».

Aşteaptă ca toată lumea să-l salute şi dacă se

întâmplă ca cineva să-l oprească în drum, caută să se eschiveze cât mai repede, căci el «omul zilei» deputat și avocat ori doctor sau inginer sau ori ce ar fi, nu poate să-și piardă vremea cu toți acei cari-l plictisesc.

Ii place și pretinde chiar să i să zică «Cucoane... ică, — căci numele lui, ca diminutiv se termină în ică»; unii ar zice că-l chiamă Ion, alții Vasile ori Constantin, indiferent cum îl chiamă, principalul e ca să i se spună «Coane... ică».

Mai are pretenția că poate scrie și la gazetă, da, scrie uneori, când e rugat, și trebue să fie mult rugat pentru ca să se hotărască a da un articol, pe care-l iscălește, și dă ordin la administrația ziarului ca să se tragă un număr mai mare de exemplare, — că nu trebue de uitat că Dl. X este unul din fruntașii partidului căruia îi aparține și deci poate avea ori când gazeta la dispoziție, pe care de altfel o și reprezintă ca unul din conducători. Articolul apărut, Conu... ică, umblă cel puțin o săptămână cu ziarul în mână, și cu câți se întâlnește, fie la palatul justiției, fie pe stradă sau la berărie, nu uită să le atragă atenția asupra articolului pe care l-a scris în gazeta partidului. După Dl. X, numai ziarul în care scrie dânsul din când în când, merită să fie cetit, și mai ales atunci numai, când publică articolul de fond pe care-l iscălește cu litere mai mașcate pentru ca să se poată atrage atenția cetitorului.

E veșnic aferat, veșnic plictisit, veșnic gata de a plasa o mojicie, pentru că Dl. X nu poațe suferi să stee de vorbă cu «ori-cine».

Intotdeauna își dă aiere de protector. Nu admite sub nici un cuvânt să fie contrazis. Tot ce spune el, trebue să se execute. Vai de cei mai naivi cari au nevoe de dânsul; îi umilește și face așa fel ca altă dată să nu-l mai «plictisească». Dealtfel vrea să-și dee aierul că ar voi să te îndatorească.

Ştie foarte bine să-și facă afacerile și sub masca omului cinstit, nu se dă în lături să comită o nedreptate, să săvârşească chiar o nelegiuire, numai să-i iasă lui, bine treburile.

Fanfaron fară pereche. Dacă se întâmplă să fie la o masă cu cineva, în berărie sau cafenea, ori la vre-un chef, atunci dânsul se arată darnic plătind cea mai mare parte din consumație, dacă nu chiar toată, căutând par'că să sfideze pe toţi ceilalţi.

Am spus că Dl. X se îmbracă totdeauna după ultima modă. Că-i stă bine sau nu îmbracămintea, lui puțin îi pasă; totul e că-i îmbrăcat la modă. Dealtfel se îmbracă bine; ștofa hainelor e din cele mai fine, cravata deasemenea, ca și pălăria și ghetele.

Cineva îl întreabă într'o zi cât a dat pe cravată, — o cravată care atrăgea atenția, — dânsul răspunde c'un aier foarte natural: «opt sute de lei».

— E prea scumpă Coane...ică.

— De loc, e prea ieftină față de fineța ei; eu.

nu port crăvăţi mai ieftine decât 600 lei. Nu-mi place să fiu alături de toţi parveniţii.

Şi aceste zicând, îşi aranjează acul din cravată uitându-se într'o oglindă de buzunar.

Când e pe stradă, se opreşte foarte des pe la ferestrele prăvăliilor, nu doară ca să privească mărfurile din galantare, ci ca să-şi vadă faţa în reflectarea geamului, acolo unde se întâmplă ca să se găsească o oglindă cum e la «Fraţii Pogor» din piaţa Unirei sau la «Smirnov» de pe Lăpuşneanu, Conu...ică se opreşte mai mult, ca şi cum ar căuta să citească reclama de pe oglindă, pe când în realitate se priveşte ca să-şi admire mutra-i simandicoasă, pe care o crede irezistibilă în faţa sexului frumos. E şi bărbat frumos. Mustăcioara lui blondă, şi o mică bărbuţă aranjată admirabil, îl fac să-şi atragă privirile cucoanelor şi a domnişoarelor, mai cu seamă când îşi ia poză de irezistibil, aruncând şi câte-o privire seducătoare.

E serios întotdeauna şi faţă cu ori-cine. Pentru această seriozitate pe care caută să şi-o imprime cu orice preţ, se studiază în fiecare zi câte un ceas două în oglindă, aşa că, a ajuns astăzi la maximul seriozităţii artificiale.

Am mai spus că Conu...ică e fruntaş între politiciani şi ca atare, când partidul e la putere, el

își are *locul* bine determinat, având să-și aleagă demnitatea pe care i-o reclamă interesele. De obiceiu își alege o demnitate care să-i poată renta un venit cât mai mare, fie direct, fie chiar și indirect, dar căutând totdeauna, după cum s'a zis mai înainte, să apară ca un om perfect cinstit.

De obiceiu se alege deputat sau senator, primar ori prefect, căci nimeni din partid nu-i contestă drepturile... de vechime și de statornic clubist.

Să zicem că e deputat. In atare calitate, Conu ....ică, pare și mai grav când îl întâlnești: mai nu te lasă ca să-i vorbești, să-ți spui păsurile, tu, biet cetățean alegător... Conu...ică e mai aferat, îți spune îndată ca să nu-l plictisești, căci e prea ocupat din cale-afară, încât nu-și mai vede capul de atâtea treburi ce are. Acasă dacă-i vin alegătorii cu diferite nevoi, nu-i primește, ori dacă-i primește, atunci îi expediază cât mai repede, dându-și aiere de omul cel mai ocupat și mai aferat. Primește, însă, cu o deosebită mulțumire clienții care au nevoe de serviciile sale de avocat, și mai ales când aceștia îi dau și onorarul ce i se cuvine unei asemenea persoane sus puse, bine'nțeles onorarii respectabile. Pentru aceștia are totdeauna vreme.

In cameră vrea să treacă drept un caracter independent, criticând, când pe un ministru, când pe altul, dar numai în surdină și față de adversari, cu care caută să stee totdeauna «bine». Cere de

multe ori cuvântul în diferite chestiuni la ordinea zilei, dar renunţă imediat ce preşedintele i-l acordă.

Aceasta nu-l împiedică să anunţe prin ziare că D-sa, adecă Conu...ică va lua cuvântul în cutare chestiune arzătoare la ordinea zilei, când va face nişte revelaţiuni de cea mai mare importanţă, care vor stârni o adevarată furtună în sânul opoziţiei şi chiar a guvernului.

Ziua anunţării acestei revelaţiuni soseşte. Conu... ică e absent de la Cameră. Preşedintele primeşte atunci o telegramă extra urgentă prin care deputatul Conu...ică se scuză că nu poate fi faţă la şedinţă pentru a lua cuvântul, cauza e: «grav bolnav».

Aceasta se întâmplă ori de câte ori anunţă o interpelare la care renunţă apoi pur şi simplu, ori se scuză telegrafic că nu poate veni ca să-şi facă datoria de reprezentant al naţiunei.

Dar Conu...ică, înainte de toate, e bărbat politic, şi încă politician cu multă trecere, nu pe lângă alegători, — pe cari de altfel îi tratează de sus, — nici pe lângă corifeii cei mari din capitala ţării, în faţa cărora nu îndrăzneşte să spună o vorbă, ci trecerea sa cea mare se mărgineşte pe lângă comitetul executiv al clubului din care face parte. In comitet, dânsul, are o îndrăzneală ne mai pomenită. Vrea cu ori ce chip să se arăte intransigent în toate chestiunile, voind ca părerea sa să predomine

asupra tuturor. Aierul ce şi-l iea de fruntaş între fruntaşii clubului, îl fac ridicol, căci în realitate nu posedă nici o calitate care să-l poată determina ca să se bucure de prestigiul ce-l râvneşte. Cu toate acestea, prin şiretenia lui, — care mai degrabă se poate numi obrăznicie, — prin aroganţa ce şi-o manifestă în tot de-auna, a parvenit să se impună şi să brutalizeze prin îndrăzneală pe mulţi din membri partidului, pe cari-i consideră ca pe nişte simple instrumente pentru a profita de pe urma lor.

De altfel, cu tot tupeul seu scandalos, cu toată aroganţa, e de-o laşitate proverbială. Imediat ce se simte puţin încolţit, când cineva nu voieşte să-l eie în serios şi-i dă pe faţă impotenţa intelectuală şi ripostează aşa cum se cuvine la mojicia lui ciocoiască, Dl...ică îndată se schimbă şi unde mai înainte te privea din înălţime, acuma devine cel mai blând şi nu ştie cum să te îmbuneze.

Asemenea camelionizare te surprinde în primul moment, dar nu e de mirare.

Tipuri de acestea se întâlnesc în toate părţile, parvin să ocupe chiar situaţii înalte, să treacă în ochii multora ca cine ştie ce personalităţi marcante, pe când dacă-i scuturi puţin, nu sunt în realitate de cât nişte patente nulităţi cari nu lasă pe urma lor în multe cazuri, de cât doar o avere mai mult sau mai puţin câştigată cu muncă cinstită.

Schițând acest portret, nu avem în vedere o anumită persoană, pe Dl. X sau Y. In tipul aratat de noi, am căutat să punem înaintea cetitorilor de astăzi și mai cu seamă a celor cari vor veni după noi, figura caracteristică a parvenitului politic din zilele noastre, concentrând în el, calitățile ce se cer pentru a putea să parvii și să te menții în societatea de astăzi, calități în opunere cu acelia cari fac patrimoniul omului serios și cinstit, a omului cult și înzestrat cu bun simț.

Dacă vre unul din prieteni sau din cunoscuți se va simți jignit prin rândurile de mai sus, nu va putea de cât să ne convingă că am putut caracteriza până la un oare care punct personalitatea, scoțându-le în evidență, pe cât ne-a fost în putință, însușirile și aptitudinile unor indivizi de asemenea natură ce se numără din nenorocire între conducătorii de azi.

N'am avut în vedere, după cum spun mai sus, un individ din cutare ori cutare partid politic. Asemenea indivizi sunt una din caracteristicele tuturor partidelor, căci ei se găsesc pretutindeni, în toate organizațiunile politice, mai cu seamă astăzi, când parvenitismul a ajuns o adevarată dogmă, după cari numai, pot să ajungă ceva.

*

Astăzi, situaţia politică la Iaşi se reduce la o aprigă frământare în sânul partidelor.

Fiecare din ele se încearcă să-şi facă mai mulţi partizani pentru ca să poată predomina.

Noile şi tinerile partide politice cari au luat fiinţă după războiu, încearcă să ocupe locul de frunte, căutând, mai cu seamă să înfrângă tăria şi popularitatea vechiului partid de guvernământ, naţional-liberal.

Partidul Poporului, în fruntea căruia se găseşte generalul Alexandru Averescu, nu e un partid care să aibă la bază un program bine stabilit, serios şi care program să fie reclamat de vremurile noui şi de împrejurări. E un partid izvorât din o nevoie momentană, atunci, când după războiu, bătrânul partid conservator se distrusese din cauza vecinicilor neînţelegeri din sânul seu.

Nici partidul Poporului nu prezintă, pentru timpul de faţă o garanţie că ar putea să devină un partid puternic în viitor, care să fie o rezervă pentru vremuri grele, un partid care să înlocuiască cu vrednicie şi autoritate, pe singurul azi partid de guvernământ, naţional-liberal.

Partidul Poporului, aşa cum se prezintă, e mai mult o grupare personală cu veleităţi de guvernare serioasă, a bravului ostaş Dl. general Averescu.

Până 'n prezent, însă, viitorul acestui partid nu

apare de loc fericit. Poate, — ceea ce ar fi mult de dorit, va deveni cu vremea, — dacă se va conforma unor oare care atitudini reclamate de adevaratele interese ale țării, — o organizație politică care să precumpănească atotputernicia partidului național-liberal.

Ceea ce însă, îngrijorează, e faptul că în partidul Poporului nu se găsește nimeni, — ori cât s'ar încerca cineva să dezmintă, — care să eie succesiunea generalului. Nu zicem că în această grupare nu s'ar găsi elemente, unele admirabile, cari fac cinste partidului, dar un succesor al generalului Averescu, un succesor care să întrunească toate calitățile ce se cer unui conducător de organizație politică, nu se vede până acum. Că se găsesc unii fruntași ai acestui partid cari se cred în drept de a lua, la un moment dat, conducerea, nu se îndoiește nimeni. Omul, însă, adevarat, care să facă față unei situațiuni de așa natură, e greu, foarte greu de precizat, mai cu seamă că nu se vede nimeni care să se bucure de autoritatea indiscutabilă a D-lui general Averescu.

Totuși, nu se știe dacă nu se va ivi și acest om. Ar fi de dorit și ar fi și o fericire pentru țară.

In Iași partidul Poporului nu formează o grupare concentrată în jurul unui șef a cărui autoritate să fie indiscutabilă. Neînțelegeri de ordin personal

pare a frământa această grupare, încă de când ş'a luat fiinţă.

Cauza nu e greu de gicit. Nu se află o unitate de vederi, nu se află disciplină, şi mai presus de ori ce, — o spunem aceasta cu riscul de a fi aspru dezminţiţi de cei interesaţi în cauză, — lipseşte programul în numele căruia să se fi grupat temeinic organizaţia partidului poporului. Adevărul e acesta și dezminţirea ce ni s'ar da e de prisos, de oare ce ori cine, dacă voieşte numai, vede lucrurile în realitatea lor netăgăduită.

In asemenea situaţie se găseşte partidul Poporului în alcătuirea lui, încă de la început.

Neînţelegeri serioase în organizaţia averescană din Iaşi ca şi în cea de la Centru, a făcut pe unii din membri fruntași chiar, să se resvrătească și la un moment dat să părăsească organizaţiunea, înscriindu-se în celelalte partide, și în deosebi în partidul Naţional-Liberal.

Acest fapt, dovedește până la evidenţă, pe de-o parte lipsa unui program iar pe de altă parte ca o consecinţă, indisciplina care se manifestă de altfel în ori ce ocaziune.

Totuşi organizaţia averescană din Iaşi, își păstrează până la un punct dat, oare care aparenţă de afinitate în club, ca o condescendenţă faţă de înalta personalitate a D-lui Constantin Meisner,

unul din puţinii bătrâni ce au mai ramas din frumoasa pleiadă de odineoară a politicianilor de rasă.

Ori cât s'ar părea că nu am fi destul de obiectivi faţă de unele grupări politice, noi ne simţim nevinovaţi; de sigur că fără voia noastră sântem nevoiţi să accentuăm mai tare, une ori, asupra diferitelor chestiuni, asupra cărora trebue poate, să fim, nu indulgenţi, ci mai cu sânge rece. E o greşală, pe care, fără 'ndoială, nu o putem evita, ori cât am încerca, de oare ce firea omenească are atâtea şi atâtea aspecte peste care nu putem fi stăpâni cu desevârşire.

Dar să urmăm firul mai departe şi să vedem cum se prezintă noua grupare naţional-ţărănistă, a cărei fiinţă se datoreşte împrejurărilor isvorite de pe urma războiului.

Am aratat în volumul întâi, cum a luat naştere această organizaţie politică, care, în Iaşi, se prezintă, ori ce s'ar spune, într'o aoreolă destul de simpatică pentru mulţi din aceia cari nu ş'au perdut încă încrederea în idealismul visător de altă dată. O parte din vechii conservatori, după ce istoricul lor partid s'a dizolvat, rămânând fără nici o orientare, s'au alipit pe lângă partidul liberal, alţii pe lângă cel al Poporului, iar cei mai mulţi au fuzionat cu naţionalii din jurul D-lui Maniu, formând astfel partidul naţional-ţărănist, la cari s'a

alăturat și Dl. C. Stere împreună cu puținii săi prieteni personali.

La Iași partidul național-țărănist se bucură de oare care simpatie și chiar popularitate. Aceasta se datorește, în primul rând, influenței pe care a avut-o pe vremuri asupra masei cetățenilor, idealismul celor câțiva din foștii generoși în frunte cu Dl. Stere, precum și a popularității de care se bucurau bătrânii conservatori.

Dar această fuziune formată din cele trei nuanțe atât de deosebite între ele, ori cât s'ar părea că alcătuește un tot cu desevârșire închegat, nu se poate admite de oare ce prea sânt opuse între ele, în ceea ce privește concepția despre programul de guvernământ, fiind în contrazicere unii cu alții, de și în aparență par cu totul înțeleși asupra tuturor punctelor.

Nu se poate admite sub nici un chip, bunăoară, ca un democrat cum sânt aceia cari se găsesc astăzi în partidul național-țărănist să fi renunțat cu totul la idealul său de odineoară, precum iar nu se poate admite ca un pur conservator de ieri să fi renunțat și el la crezul său reacționar de altă dată.

Din acest punct de vedere, ori cât s'ar strădănui acest partid să apară ca o organizație politică omogenă, este imposibil, mai cu seamă, având-se în vedere intransigența ardelenilor în fruntea cărora

se găsește Dl. Iuliu Maniu, precum și îndârjirea țărăniștilor conduși de D-nii C. Stere și Mihalache, ca și nepăsarea vechilor conservatori reprezentați până mai däunezi de regretatul Mihail Gh. Cantacuzino.

Astfel cum se prezintă partidul național-țărănist, vine foarte greu de crezut că ar pútea să aibă în viitor o situațiune care să-l îndrituească a revendica în serios conducerea țării, ca un partid netăgăduit de guvernământ.

Poate că se vor petrece oare'care schimbări și atunci de sigur că viitorul îi va surâde glorios. Și ar fi de dorit pentru binele și liniștea țării.

Nu ne îndoim că vom fi, de sigur, desmințiți arătând această situațiune în care se găsește astăzi partidul național-țărănist. Faptul însă este exact și ori ce dezminţire ni s'ar da se va lovi de realitatea faptelor cari vor fi, fără 'ndoială, recunoscute mai târziu sau mai curând de chiar aceia care formează actualminte organizația politicei despre care vorbim.

La Iași, elementul zis democrat din partidul național-țărănist, pare a prepondera asupra tuturor celorlalte nuanțe cari alcătuesc această organizațiune politică.

Cu toată aparența ce o dă, în prezent, consolidarea ca să zicem așa, a tuturor membrilor care formează partidul de sub șefia D-lor Maniu și Mihalache, neînțelegerile de și se aud în surdină, sânt

destul de accentuate și nu se știe dacă mâine, poimâine nu vor izbucni pe față. E și firesc ca să se întâmple așa față de cum se petrec lucrurile în netăgăduita lor realitate.

Totuși, campania înverșunată ce o duce acest partid pentru a veni c'un ceas mai curând la cârma țării, ca să-și poată valorifica astfel dreptul de a fi partid de guvernământ, nu are în fond nici o înrâurire cu sorți de izbândă.

De sigur tactica ce o duce această organizație politică, nu poate de cât să temporizeze tot mai mult la cârma statului, partidul național-liberal.

De altfel cele petrecute până'n prezent dovedesc spusele noastre.

N'am făcut de cât să arătăm realitatea faptelor și alt nimic.

Trebuie însă de recunoscut, că în ce privește propaganda ce o face acest partid, mai ales în sânul populațiunei de la țară — vorbesc bine'nțeles de județul Iași, — e din cele mai intense, și trebue iarăși de recunoscut că în multe părți succesul e de necontestat.

Partidul național-țărănist are o admirabilă organizare în județul Iași, întreținând mereu relațiunile cu populația rurală.

Nu-i mai puțin adevarat că în această privință, național-țărăniștii au un adversar puternic în naționali-liberali și viceversa.

Cât despre partidul poporului, acesta a perdut enorm din influența ce o avea odineoară asupra masei rurale, unde numele D-lui general Averescu ajunsese de-o popularitate, cum poate nimeni n'a avut-o. Aceasta s'a petrecut imediat după războiu și faptul e destul de explicabil, după cum astăzi se explică foarte ușor impopularitatea partidului poporului, la țară.

In rezumat situația politică astăzi, în județul Iași se mărginește la lupta îndârjită ce se duce de către partidul național-țărănist contra partidului național-liberal.

In această luptă, până'n prezent par a fi biruitori liberalii, mai cu seamă că se găsesc la cârma țării.

Cât privește situația partidului poporului, e din cele mai puțin fericite.

Nu vrem să intrăm mai în amănunțimi în chestiunea situației în care se prezintă astăzi partidele politice, pentru că am fi acuzați că nu sântem destul de imparțiali fiindcă și până acuma am fost acuzați, cu toate că ne-am forțat pe cât a fost posibil, să scăpăm de ori ce influență din afară. Dacă am reușit sau nu, cetitorul cu desăvârșire imparțial se va pronunța el singur, dar mai cu seamă cetitorul căruia-i va cădea în mână această carte într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepartat.

In tot de-a una s'au petrecut multe în sânul

partidelor politice, aceleași frământări și lupte se petrec și acuma, cu toate că fie care organizație politică în parte, dezminte categoric că s'ar petrece așa ceva.

Ori cât am părea că nu sântem imparțiali, vom spune, repetând încă odată: astăzi singurul partid în care prevederea, răspunderea și disciplina formează baza de existență, este partidul național-liberal. E singura organizație politică care are un program hotărât, în numele și pentru realizarea căruia, a dat în trecut și dă și acum lupta, din care a ieșit tot de-a una victorioasă. Conștiința curată nu ne poate acuza de parțialitate.

PARTEA VI-a

Cultura și arta la Iași în Secolul al XX-lea

Un mare eveniment cultural: „Viața Românească"

De la dispariția «Contemporanului» D-lui Ioan Nădejde și a lui Vasile Gh. Morțun, și strămutarea la București a «Convorbirilor Literare», Iașul s'a putut mândri, pentru puțină vreme, cu «*Archiva*», revista Societății literare și științifice, apărută, cum am aratat în volumul I-iu, din inițiativa câtorva profesori universitari și secondari, în fruntea cărora se găseau atunci marii noștri învațați, Grigore Cobălcescu și Al. D. Xenopol.

Am vorbit la timp despre importanța acestei reviste și marele rol ce l'a avut, precum și golul umplut de ea în urma dispariției «Contemporanului» și a strămutării «Convorbirilor Literare» din Capitala Moldovei».

De și «Archiva» dăinuește și astăzi, având o vrâstă destul de înaintată, de peste 35 de ani, totuși nu mai are importanța din primii ani ai apariției, nici n'a lăsat urmă adâncă care să imprime o epocă cu adevărat culturală, ca cele două reviste amintite mai sus,

In «Archiva» nu s'a manifestat nici un talent puternic, căci toți cari colaborau la ea, pe vremurile, să zicem așa, cele bune, cei mai mulți de și erau figuri mari în cultura românească ca Xenopol, Cobâlcescu sau Neculai Beldiceanu bătrânul, n'au fost de cât vechii colaboratori ai «Convorbirilor» și «Contemporanului». Talente puternice cari să se fi ivit în coloanele «Archivei» și cari prin urmare să fi aparținut numai acestei reviste, n'au fost.

Că se găsesc în paginile bătrânei «Archive» lucruri de seamă, cum sânt numeroasele studii istorice ale lui Al. D. Xenopol, e de necontestat, dar Xenopol ca și Cobâlcescu și Neculai Beldiceanu tatăl, aveau deja reputația bine stabilită, când a apărut «Archiva».

Ori cât s'ar fi micșorat importanța culturală a Iașilor prin plecarea la București a «Convorbirilor Literare» precum și a multor personalități remarcabile, totuși, e de netăgăduit că o mișcare intelectuală s'a menținut în Capitala Moldovei, cu greu, într'adevăr, dar s'a menținut cu cinste.

Prin 1900 și până pe la 1907 aveau loc regulat

ședințele «Archivei», la cari luau parte foarte mulți intelectuali, în fruntea cărora se găsea vecinicul nedespărțit de ori ce mișcare culturală din Iași, marele istoric Alexandru D. Xenopol.

Aceste ședinți, cum am mai spus, reaminteau pentru cei mai bătrâni, vestitele ședinți ale «Convorbirelor Literare» de pe vremuri.

Al. D. Xenopol și bătrânul etnograf Th. Th. Burada erau sufletul acestor neuitate ședinți în care se citeau diferite lucrări literare și științifice de către scriitori reputați, precum și de tineri, unii cu mai mult ori mai puțin talent.

Erau timpuri frumoase pentru noi tinerii de atunci, seri de neuitat, mai cu seamă când Xenopol cu știința lui vastă, Grigore Buțureanu, harnicul istoric și archiolog, bătrânul și simpaticul Th. Th. Burada cu cercetările lui etnografice și mai ales neuitatul Petru V. Grigoriu—Budușcă, cu marțiala lui atitudine și cu sclipiri de-o inteligență uimitoare, fermecau sufletele noastre când ceteau din operile lor.

Cu câtă timiditate câte unul din cei tineri se ridica de la locul seu, vroind par'că să ceară iertare de îndrăzneala sa pentru a da cetire vre unei poiezii, nuvelete sau schițe literare.

Și cu câtă dragoste iarăși, bătrânul Al. D. Xenopol care presida ședințele «Archivei», nu numai că îngăduia ca tânărul să-și citească bucata, dar

15

îl încuraja mereu, făcându-l astfel să-şi piardă sfiiciunea şi să devină mai îndrăzneţ, păstrându-şi, însă, modestia ce se cuvinea.

Astfel dar ştia acest mare învaţat al Iaşilor să încurajeze tinerimea, căutând să o îndrume prin sfaturi bune şi folositoare, pe o cale sănătoasă.

Aceste şedinţi, însă, din nenorocire, începură de la o vreme să se rărească. Nu mai erau frequentate ca altădată, până ce încetară cu totul.

S'au mai încercat apoi, sub preşidenţia lui Th. Th. Burada să se revie, dar toate străduinţele au fost zadarnice. Nu se mai întruneau de cât foarte puţini şi încă din aceia cari nu mai însemnau aproape nimic, pe terenul cultural.

Astăzi de şi mai apare «Archiva», nu prezintă însă nici o importanţă din punct de vedere a unei propagande culturale. A ajuns mai mult o revistă personală condusă de eminentul profesor de slavistică a Universităţii noastre, Dl. *Ilie Bărbulescu*, care publică interesante studii de slavistică, ce nu pot interesa de cât un foarte restrâns număr, de specialişti mai cu seamă.

Ori cât ar fi perdut bătrâna revistă ieşană, «Arhiva» din popularitatea şi importanţa ei de odinioară, totuşi, are deosebitul merit că se publică în paginile ei studii de însemnătatea celora ca a D-lui Ilie Bărbulescu, studii de specialitate, bine'nţeles,

dar care contribuie, netăgăduit, la rădicarea prestigiului cultural din Capitala Moldovei.

Dim. D. Anghel şi G. V. Botez-Gordon

Lăsăm la o parte mulţimea de reviste literare apărute la Iaşi în decursul anilor 1900 până 'n prezent, exceptând bine 'nţeles, în primul rând, azi matura revistă «*Viaţa Românească*», a cărei apariţie în 1906 Martie, a stârnit o adevarata revoluţie pe terenul cultural, nu numai în Iaşi, dar în toată ţara.

Inainte, însă ca să vorbim despre această eminentă revistă, vom aminti, pe cât ne vor ajuta puterile şi aducerea aminte despre unele personalităţi a căror valoare culturală e mai presus de ori ce îndoială.

Sunt multe figuri frumoase în Iaşii noştri cari au făcut şi unii mai fac încă, fala acestui oropsit oraş cu o adâncă tradiţie literară şi ştiinţifică.

E de ajuns, credem, să amintim numele unui *Mihai Cogălniceanu, V. Alexandri, B. P. Hajdeu, M. Eminescu, Matei Milo, Vasile Conta, Ion Creangă, N. Gane* sau *Al. Lambrior*, pentru aşi face cineva idee despre ce a însemnat Capitala Moldovei, pe timpul când trăiau aceste admirabile spirite superioare cu care întregul neam românesc de pretutindeni se va mândri în totde-auna.

Trecând dar peste această perioadă, ne vom interesa de personalităţile acelea cari, de şi nu sânt

la înălţimea celor citaţi mai sus, dar au contribuit şi contribue la gloria neamului nostru, în largă măsură, putând spune că fără dânşii, terenul nostru cultural s'ar fi resimţit adânc.

In literatură, avem câteva nume de tineri cari au lăsat pagini frumoase, şi cari ar fi putut produce, de bunăseamă opere de mare valoare dacă moartea nu i-ar fi secerat aşa de curând.

Un *Spiru Prasin*, despre a cărui activitate ne-am ocupat, *Gh. V. Botez-Gordon* şi *Dimitrie D. Anghel*, fii ai Iaşilor, s'au stâns din viaţă la vârsta când talentul lor începuse să păşească spre apogeul maturităţii.

Gh. V. Gordon (Botez) o figură blajină a cărui ochi înotau într'o duioşie dulce şi melancolică, a lăsat pe urma lui multe versuri originale precum şi traduceri. El se deosebeşte prin o formă impecabilă, prin o limbă curată şi simţire adâncă. Gordon a fost un foarte harnic şi cinstit versificator pentru care poezia era înainte de toate. Poeziei ş'a închinat el cu evlavia unui pustnic, cele mai frumoase clipe din scurta lui trecere pe pământ.

Volumul său de versuri «Petale» poate servi de exemplu tinerilor poeţi de astăzi, ca adevărată poezie, iar traducerile-i în versuri, între care se remarcă în primul rând «Samariteanca», piesa lui Ed. Rostand, poate fi socotită între cele mai bune şi mai corecte traduceri în limba românească.

De-o modestie fără seamăn, Gordon n'a căutat nici odată să parvie prin reclamă, cum și-o fac astăzi atâtea tipuri fără talent, dar dotați cu o doză de îndrăzneală care întrece orice margini. Retras mai mult, rar îl vedeai apărând în mijlocul prietinilor. A fost unul din colaboratorii simpatici a multor reviste și ziare.

Moartea lui timpurie a lăsat un mare gol în literatură.

Nu se poate trece cu vederea pe gingașul poet *Dimitrie D. Anghel*, ieșan de origină, și care în Iașii lui drag ș'a început cariera literară, publicându-și primele versuri în «Contemporanul» D-lui Ion Nădejde și V. G. Morțun. Plecat de tânăr din capitala Moldovei, Anghel a cutrierat Europa stabilindu-se apoi pentru mai mult timp la Paris, întovărășit de poetul Șt. O. Iosif. Impreună cu acesta a scris admirabilele două volume de versuri «Caleidoscopul lui A. Mirea», precum și comedia «Cometa» a cărui spirit e de-o mare subtilitate, apoi «Legenda Funigeilor», o poemă dramatică plină de poezie.

Asemenea tot în colaborare cu St. O. Iosif a scris și un volum de schițe în proză «Cireșul lui Lucullus».

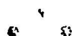
Anghel a scris mult și bine, atât în versuri cât și în proză care e de-o gingășie aproape femeească.

A tradus admirabil un mare număr de poezii din limba franceză și italiană.

Moartea l-a surprins, din nenorocire, tocmai când era în maturitatea talentului.

Câtă comoară literară n'a dus cu el în mormânt acest distins fiu al Iașului, și cât a perdut literatura românească prin tragica curmare a firului vieții lui Anghel!

Amintim despre acești doi tineri poeți cari s'au distins prin lucrările lor conștiincioase, pline de simțire și din a căror multe pagini pot figura cu cinste în literatura românească.

Despre ceilalți literați ieșeni din acest răstimp am vorbit la vreme, așa că acuma nu ne vom ocupa decât de mișcarea culturală ce s'a produs în Iași dela 1900 până'n prezent.

Această mișcare are o importanță deosebită pentru orașul nostru, căci ea n'a fost numai o mișcare pur culturală. Spiritul naționalismului cuprinsese tinerimea universitară care ajutată de mulți dintre profesori începu o aprigă și sănătoasă propagandă culturală-naționalistă, nu numai în oraș, dar mai cu seamă la țară.

Despre această frumoasă și binefăcătoare mișcare studențească și care a imprimat o admirabilă epocă, — scurtă din nefericire — în istoria Iașilor, am vorbit

pe larg la capitolul «Studențimea universitară» din acest volum.

Vom căuta acum să amintim de câți-va profesori universitari și secundari, cari în dragostea lor pentru neamul românesc s'au dat tot obolul pentru ridicarea nivelului cultural.

Mulțumită avântului studențimei universitare pentru răspândirea în masele românești a unui naționalism sănătos, mulți dintre profesori se hotărâră să țină un ciclu de conferinți în Aula Universității, a căror subiecte să intereseze în gradul cel mai mare populațiunea, îndrumând'o spre o muncă rațională în conformitate cu interesele noastre naționale.

Ciclul conferințelor a fost inaugurat de marele istoric Al. D. Xenopol sub preșidenția căruia s'au ținut toate celelalte.

Profesorul Al. Popovici

Intre aceste interesante prelegeri, amintim în primul rînd pe aceea a eminentului profesor de botanică dela facultatea de Științi a Universității ieșene, d. *Alexandru Popovici.*

D-sa este una din podoabele universității noastre. Vechiu și distins dascăl, d. Popovici în lunga și îmbelșugata sa carieră științifică de aproape patru zeci de ani, a dat dovadă netăgăduită de un foarte

conștiincios cercetător pe terenul botanic, având la activul seu o sumă de lucrări de mare valoare științifică. Modestia, însă, — care în cele mai multe cazuri e o calitate o oamenilor distinși, — l'a făcut să steie, aproape în umbră, admirat numai într'un cerc restrîns de specialiști, dar ale cărui lucrări sunt în destul de cunoscute și de savanții străini.

Domnul Al. Popovici, e un ieșan de baștină, care a făcut studii universitare strălucite în Germania.

Intors în țară, eminentele lui însușiri îl fac să fie numit mai întâiu suplinitor la universitatea din București, iar după vre-o câți-va ani se strămută la Universitatea ieșană, ca profesor definitiv la catedra de botanică, în locul d-lui Mihai Vlădescu, care trece la București.

In numeroasele lucrări științifice ale mult apreciatului profesor d. Al. Popovici, putem cita următoarele, unele scrise în limba franceză, altele în germană sau românește.

Ca lucrări de anatomie vegetală în limba germană putem număra.

1. Ueber struktur und Enwickelung eigenartiger Wandverdickungen, Bonn a/Rh, 1893,

2. Lucrări de fiziologie vegetală: Der Einfluss der Vegetationsbedingungen, Leipzig 1900.

Iar ca lucrări de bontanică sistematică:

1. Une famille de Phanerogammes qui n'est par encore citée dans la flore Roumaine 1901.

2. Contribution à la flore cryptogamique de la Roumanie, Iași 1902.

3, Idem à l'étude de la flore mycologique du mont Ceahlău, București 1903.

4. Idem à la flore mycologique de la Roumanie 1902.

5. Idem à la flore de plantes vaisculaires de la Roumanie 1908.

6. Idem à la flore mycologique de la Roumanie 1910.

7. Idem 1903.

8. Idem à la flore de la Dobrogea 1910.

9. Quelques mots sur la végétation d'une tourbisèr de la Roumanie 1911.

10. Contribution à la flore mycologique de la Roumanie 1903.

Pe lângă aceste importante lucrări cari îl pun pe profesorul de botanică, Dl. Al. Popovici, în rândul celor mai distinși învățați români, s'ar mai putea cita și încă o sumă de lucrări, cum sunt cursurile ce le predă la facultate ca: Anatomia vegetală, cursul de Cryptogamie: Talofitele și Briofitele, cursul de Fanerogame: Gimnospermele și Angiospermele, precum și câte un curs de Anatomie vegetală ediția II-a și altul de Criptogamie ediția II-a.

In afară de cele citate mai sus, activitatea culturală şi ştiinţifică a D-lui Al. Popovici, se manifestă şi prin o serie întreagă de publicaţiuni de popularizare precum şi prin conferinţi ţinute la Universitate.

Intre conferinţele dela Universitate trebue menţionată, în primul rând aceea despre «Despădurirea României», din ciclul conferinţelor de sub preşidenţia istoricului Xenopol, şi cari toate au apărut într'un volum sub titlul: «Din nevoile Poporului Român».

Competinţa cu care profesorul Al. Popovici tratează subiectele sale, fie în lucrări de pură ştiinţă, fie în conferinţi, — dovedesc în de ajuns spiritul său superior, cultura sa vastă şi sistematică în domeniul în care se produce, precum şi dragostea ce o are pentru răspândirea cât mai mult a numeroaselor sale cunoştinţi şi munca continuă ce o depune, pentru a fi cât mai folositor.

In forul Universităţii ieşene, Dl. profesor Al. Popovici ocupă un loc de frunte, deşi modestia ce-i caracterizează întreaga sa fire îl face să steie mai mult retras, fără să caute a-şi face reclamă, fără să caute a se impune, cum fac atâţia parveniţi, dotaţi numai cu îndrăzneală şi lipsiţi de orice talent şi cultură serioasă.

Unul care a lucrat pe tărâmul cultural şi chiar ştiinţific, în mod real, aducând servicii destul de

însemnate, e desigur și regretatul profesor *Grigore C. Buțureanu*, a cărui activitate ș'a manifestat-o în cursul a vre-o trei decenii, ca dascal de Istorie și ca scriitor, lăsând pe urma sa o serie de lucrări, unele didactice, altele de arheologie din care și făcuse o specialitate a îndeletnicirilor sale.

Foarte harnic, foarte corect în manifestările sale intelectuale, Grigorie C. Buțureanu era într'o veșnică activitate.

Ca profesor de istorie la cursul secundar, a lasat amintiri din cele mai adânci. El este autorul unei cărți didactice de Istorie Universală cari mulți ani a fost hrana intelectuală a tinerimei din școlile secundare.

A mai publicat apoi numeroase studii și cercetări arhiologice a căror valoare științifică e mult apreciată în cercul specialiștilor, mai cu seamă că Grigore C. Buțureanu adunase și o frumoasă colecție de diferite obiecte vechi și monede găsite cu ocazia săpăturilor ce le făcuse în anumite localități.

Opera acestui profesor secundar, dacă se ține seamă de împrejurările grele în care a fost nevoit să muncească, neavând totdeauna la îndămână mijloace materiale care să-l ajute în cercetările sale archiologice, este destul de importantă, mai cu seamă că Grigore C. Buțureanu, din propria lui inițiativă, îmbrățișase cu deosebită râvnă munca

grea şi obositoare a cercetărilor archiologice, atât de puţin întreprinse pe acele vremuri de puţinii noştri specialişti.

In ciclul conferinţelor despre care vorbim, acelea ale lui Grigore C. Buţureanu care a avut ca subiect chestiunea «Cum stăm la sate», se disting în primul rând prin aprofundarea chestiunei ţărăneşti, pe care a desvoltat-o în chip magistral, dând dovadă mai mult de marele interes ce-l punea regretatul om al şcoalei, pentru ridicarea morală și economică a păturei rurale.

Activitatea lui Grigore C. Buţureanu, atât ca profesor cât şi ca om de știință a fost din cele mai rodnice.

Tot în acest ciclu de conferinţi, putem cita pe acelea d-lor *Gh. Ghibănescu*, despre a cărui activitate ne-am ocupat altă dată și dr. **Ştefan Posa** o personalitate distinsă în lumea medicală ieșană.

Doctorul Posa e un vechiu și mult apreciat medic a cărui activitate pe acest târâm e din cele mai intense, d-sa este unul din medicii cari fac cinste Iașilor și corpului medical.

E singurul poate care a mai rămas în viaţă din marele cenaclu al vestiţilor doctori de altădată, cum au fost regretaţii d-ri Negel, C. Botez, Russ, Lambrior, Scully și atâţia alţii a căror faimă era cunoscută în toată ţara.

D-rul Ştefan Posa, ca medic a fost și este încă,

o ilustrație, d-sa posedând în mare grad calități care fac pe cineva superior și într'adevăr dânsul nu s'a desmințit această calitate nici o clipă în lunga și frumoasa sa carieră medicală și de profesor, căci d-sa a fost profesor suplinitor la facultatea de Medicină, și profeșor definitiv de Anatomie Artistică la școala de Belle Arte.

In mișcarea culturală a Iașilor, bătrânul dr. Possa, are o parte importantă, activitatea sa fiind de-o rodnicie care a lăsat urme ce nu se pot șterge.

La Școala de Belle Arte, unde a predat Anatomia Artistică, până la ieșirea la pensie acum vre-o doi-trei ani, d-rul Ștefan Posa, s'a remarcat ca unul din cei mai distinși și conștiincioși profesori pe care i-a avut vre-odată această școală.

Nimeni până la el, n'a făcut cursurile de Anatomie Artistică cu mai multă competență, conștiinciozitate și tragere de inimă. Acest curs a fost publicat într'un volum, care a avut un mare succes, fiind pe cât știu, singura carte serioasă pe acest tărâm.

Un merit deosebit revine d-rului Posa, prin faptul că d-sa a făcut o aprigă propagandă pentru clădirea în Iași a unei Case a Artelor. Ajunsese aproape de aşi realiza acest frumos ideal, dar împrejurări independente de voința sa, din cauza izbucnirei rezboiului pentru întregirea neamului, l'a

oprit în loc, aşa că astăzi, ar veni foarte greu să se continue pentru înfăptuirea acestei Case a Artelor cheltuelile fiind acum prea enorme.

Cine va fi oare acela care să-l poată înlocui pe profesorul dr. Posa în activitatea lui atât de serioasă, atât ca medic cât și ca propagator al culturei?

„Viața Romînească"

Dacă «Convorbirile Literare» și «Contemporanul» au marcat în Iași o epocă în care s'au manifestat cele mai mari talente ale neamului românesc; dacă această epocă glorioasă înseamnă apogeul la care a ajuns literatura noastră, cu Eminescu, Alexandri, Creangă, Maiorescu, Lambrior, Caragiale, I. Gherea, N. Gane, Vlăhuță, Duiliu Zamfirescu, P. Cerna, N. Beldiceanu, Delavrancea, Coşbuc și atâția alții, apoi nu mai puțin adevărat e, că astăzi, în afară de Dl. M. Sadoveanu în proză și Mihai Codreanu în poezie, nu vedem alte talente superioare care să lese pagini ce nu se vor şterge nici odată din literatura românească.

După o perioadă de activitate atât de bogată ca aceea a «Convorbirilor Literare» și a «Contemporanului», a urmat apoi mulți ani o altă perioadă, activă, nu-i vorbă, în ce priveşte productivitatea dar redusă la mediocritatea talentului.

Incercări, de altfel foarte lăudabile ale unora,

mai mult ori mai puţin chemaţi pentru a întreţine mişcarea culturală, au dat Iaşilor o aparenţă destul de favorabilă, în care vechea tradiţie de «oraşul culturei», s'a putut menţine.

In această perioadă de după «Convorbiri Literare» şi «Contemporanul», nu s'a produs nici un curent puternic care să fi cuprins mişcarea noastră culturală. Se iveau pe ici pe colo câte un talent mai apreciabil, dar nu s'a ajuns la înălţimea unui Eminescu, Alexandri, Creangă etc. din perioada fericită despre care am amintit mai sus.

Un început, însă, cu oaricari sorţi de izbândă pare să fi fost apariţia *«Evenimentului literar»*, la care colaborară mai mulţi tineri ce-şi făcuseră educaţia culturală la şcoala socialistă a D-lui Ion Nădejde, V. Gh. Morţun şi Ion Gherea-Dobrogeanu.

Despre acest început ce imprima un nou curent, s'a vorbit în volumul întîi.

Adevăratul factor care a dat o nouă îndrumare mişcării noastre culturale e fără îndoială Dl. C. Stere împreună cu o pleiadă de tineri generoşi cari au pus bazele marei reviste *«Viaţa Romînească»*.

In jurul acestei reviste s'au strâns câteva talente serioase, dornice de o nouă îndrumare, provocând un nou curent, acel al Poporanismului.

In Martie 1905, un cenaclu format din mai mulţi tineri cu oarecare reputaţie bine stabilită pe terenul

intelectual, în fruntea cărora se găsește Dl. C. Stere, fac să apară, pentru întâia oară dela «Contemporanul» și «Convorbiri», o revistă literară științifică, care se deosebește cu totul de cele apărute până atunci, atât în ce privește mărimea ei, cât și ca conținut.

Astfel ia naștere *«Viața Romînească»*, sub direcțiunea D-lui C. Stere și P. Bujor, având de colaboratori pe toți marii scriitori în viață atunci, între cari se pot număra Al. Vlăhuță, Delavrancea, Nicu Gane, Coșbuc, Caragiale, Gheorghe din Moldova, D-nii Brătescu Voinești, Goga și mulți alții încă, a căror nume erau destul de cunoscute.

Intre cei mai tineri, însă, se disting, în primul rând D-nul Mihai Sadoveanu, cel mai productiv și mai puternic talent al literaturei românești de astăzi, în proză, și Mihai Codreanu fermecătorul sonetist, ambii ocupând locul întâi în proză și poezie între scriitorii acum în viață.

Totuși și Dl. M. Sadoveanu și Mihai Codreanu aveau un trecut literar mai mult ori mai puțin apreciabil, dar treceau, în orice caz, între tinerii cu talent cei mai distinși, așa că nu se poate susține că aceste două mari figuri ale actualei literaturi românești, să fie produsul revistei «Viața Romînească».

Asemenea, acela care ocupă astăzi cu o deosebită cinste, locul marilor critici Maiorescu și Gherea,

Dl. G. Ibrăileanu, este îndestul de cunoscut ca critic în momentul apariției «Vieții Romînești».

Cu toate aceste «Viața Romînească», dacă n'are până astăzi un mare scriitor cari să se fi produs sub auspiciile ei, cum au fost un Eminescu, Creangă, Caragiale, Vlăhuță etc., la «Convorbiri Literare» sau Gherea la «Contemporanul», totuși marea revistă ieșană a imprimat un nou curent în literatură, acel al poporanismului.

Din acest punct de vedere «Viața Romînească» are un merit incontestabil, care se resfrânge în primul rând asupra d-lui C. Stere inițiatorul noului curent.

In introducerea care precedează primul număr al «Vieții Romînești», din Martie 1906, se spune între altele și următoarele care justifică în de-ajuns curentul poporanist:

«Clasele de sus stau în aer, fără atingere cu poporul de jos, care, în țara noastră, el singur este o clasă *pozitivă* și a păstrat mai curat sufletul românesc. Intre clasele de sus și popor este o prapastie adâncă, care, la noi, desparte aproape două *nații*. Clasele de sus se ating numai de cultura apuseană, de care poporul nu se atinge, și pe care, din lipsă de contact cu poporul românesc, clasele de sus nu o *asimilează*, ceea ce e tot una a spune că o *caricaturizează*. Lipsa contactului cu poporul românesc ne face ca, *în loc să absorbim*

cultura străină, să ne absoarbă ea pe noi, să ne asimileze ea pe noi»...

Iar mai departe, cităm textual: «O cultură „națională", de un caracter specific nu se va naște de cât atunci când masele mari populare, adevărat românești, vor lua parte și la *formarea* și la *aprecierea* valorilor culturale — limbă literară, literatură, forme de viață etc., — și acest lucru nu se va întâmpla de cât atunci când, prin *cultură, viață politică mai largă și ridicare economică*, țărănimea va căpăta în stat valoarea socială proporțională cu valoarea sa numerică, economică, morală și națională, când vom fi *un* popor, când toate clasele sociale vor fi ale *aceluiași* popor, când trecerea dela vârful la *baza* piramidei sociale se va face pe nesimțite.

Atunci luând parte la viața culturală tot poporul românesc, *adevăratul popor românesc* vom putea avea o *cultură națională*, dînd în armonia culturii europene răsunetul sufletului nostru.

Cultura, viața politică și ridicarea economică a țărănimii, fiind *mijlocul* pentru a ajunge la o cultură adevărat națională și de valoare europeană, această revistă, lucrând pe câmpul seu propriu, va avea în acelaș timp, toată simpatia pentru aceia, care luptă pe orice cale, pentru ridicarea culturală, politică și economică a țărănimii și accentuând asupra *scopului* — cultura națională — va lupta, pe

cât sė poate în cadrul unei reviste literare și științifice, și ea, pentru realizarea mijloacelor către acest scop.

Și dacă este nevoe să dăm idealului nostru cultural, național și democratic, un nume cuprinzător, numele său este : *Poporanismul.*

Dar «Viața Romînească» cu tot avântul cu care începuse să apară la început, după câți-va ani, mai ales dela războiu încoace, când și d. Stere a părăsit conducerea revistei, dânsa, nu se mai distinge decât prin aceiași câțiva colaboratori vechi, nuoii colaboratori fiind tineri a căror talent începe să se dezvolte.

Un scriitor de mare talent și care este numai al «Vieții Romînești», a fost regretatul Calistrat Hogaș care abia la bătrânețe, îndemnat de cei din cercul revistei ieșene, se hotărî să scrie, dând două volume de impresii : *«Amintiri dintr'o călătorie»* și *«In munții Neamțului».*

Hogaș a iubit natura, spune eminentul profesor Dl. Mihai Carp în volumul său «Limba Română» și a înțeles-o ca nimeni altul, surprinzându-i toate tainile și făcând-o să trăiască, maiestoasă și eternă, în pagini de o rară putere de realizare : furtuni și ploi, răsărituri și apusuri de soare, nopți cu lună, ori după amieze înflăcărate, tainice adâncuri de păduri, — toate variatele aspecte ale ei sunt zugrăvite cu o neîntrecută putere de viziune».

Un alt talent, deşi tânăr, dar c'un mare viitor, care ş'a început cariera literară şi luptă cu bărbăţie, la «Viaţa Romînească» este dl. *Ionel Teodoreanu,* autorul romanului *«La Medeleni»,* care are un succes din cele mai frumoase.

Ziua de mâine va hotărî desigur ca Dl. Ionel Teodoreanu să ocupe o pagină de reală valoare în literatura română.

Inteligenţă, cultură, putere de muncă şi fin gust literar, Dl. Ionel Teodoreanu le posedă cu prisosinţă, şi atunci viitorul nu poate decât să-l satisfacă consacrându-l între scriitorii aleşi.

Am spus mai sus, că până'n prezent «Viaţa Romînească» nu are încă scriitorul care să imprime o figură măreaţă în galeria iluştrilor scriitori români, cum sunt Eminescu, Creangă etc. la «Convorbiri Literare». Am mai spus iarăşi,—ceeace ar fi contrazicere poate,—că Hogaş este scriitorul de mare talent care s'a produs pentru prima oară,—deși la o vârstă înaintată,—în coloanele «Vieţii Româneşti». Totuşi contrazicere nu există în realitate, de oarece Hogaş, nici într'un caz nu se poate compara cu Creangă, Eminescu sau oricare altul din aceia care formează clasicii noştri. Dacă ar fi produs din tinereţe şi ar fi continuat să scrie mereu, desigur că Hogaş ar fi devenit, cu adevărat, unul din prozatorii noştri clasici. E, cu toate aceste

un scriitor care avea multe calităţi şi ar fi devenit un fruntaş între fruntaşi, dacă, după cum spun, s'ar fi găsit cine să-l îndemne să scrie de timpuriu.

După retragerea D-lui Stere

Retragerea D-lui Stere dela «Viaţa Romînească», n'a adus nici o schimbare în ceeace priveşte programul după care se condusese până atunci. Revista urmează înainte, sub conducerea d-lui profesor G. Ibrăileanu, având în jurul său un cenaclu restrâns format din câţi-va colaboratori vechi, şi mai mulţi tineri cari se manifestă destul de activ.

Intre vechii colaboratori, menţionăm în primul rând pe marele învăţat, filologul *Al. Philippide*, cea mai măreaţă figură a filologiei noastre moderne. Despre d-sa ne-am ocupat altă dată şi dacă ar fi să mai spunem ceva, n'am putea face decât să ne repetăm.

Intre colaboratorii tineri de odinioară, dar cari azi sunt maturi, amintim în primul rând pe Dl. *Octav Botez*, unul din cei mai harnici şi mai conştiincioşi critici, care din zi în zi câştigă tot mai mult teren, impunându-se ca o reală valoare în ceeace priveşte critica.

Ultimul său studiu asupra lui «Alexandru D. Xenopol», îl consacră, fără'ndoială între primii noştri cugetători critici.-

Asemenea şi tânărul profesor universitar Dl. *M.*

Ralea prin studiile și cercetările sale filosofice se luptă voinicește impunându-se din zi în zi tot mai mult în fruntea revistei «Viața Românească», devenind astfel cugetătorul pătrunzător pe care viitorul nu poate decât să-l așeze în rândul celor aleși.

In poezie, între cei tineri din jurul excelentei reviste ieșene, se remarcă Dl. *Demostene Botez*, un talent viguros a cărui activitate literară se desfășoară intens și tot mai calitativ, impunându-se astfel în fruntea generației din care face parte.

Humorul adevărat, lipsit însă cu desăvârșire de banalitatea flecăreților care-și zic scriitori humoriști, e reprezentat prin Dl. *G. Topârceanu*, finul și apreciatul literat, a cărui scrieri, ocupă cu cinste un loc în rafturile unde se găsesc operele celor mai distinși scriitori de astăzi.

Ceeace se remarcă, în primul rând, pe lângă neîntrecutul său humor, e forma impecabilă în care Dl. Topârceanu își cizelează versurile. D-sa a obținut marele premiu național ca și Mihai Codreanu și Dl. M. Sadoveanu.

Intre cei mai tineri dintre tinerii colaboratori ai «Vieții Românești», menționăm pe Dl. *Gh. Bărgăuanu* care în volumul de versuri «Pământ și Soare», apărut în cursul acestui an, se relevă prin o puternică inspirație și luptând voinicește cu forma,

ne poate făgădui opere care, de bună seamă îl vor consacra în viitor ca un real și viguros literat.

Un admirabil talent care începuse să se impună în coloanele «Vieții Românești», prin proză, care cu timpul ar fi ajuns să se ridice la nivelul literar al scriitorilor de rasă, a fost și *Stejar Ionescu*, care făgăduia opere mărețe pentru viitor, dacă judecăm după singurul seu volum «Domnul de la Murano» care atrăsese atenția tuturor.

Din nenorocire Stejar Ionescu își perde viața într'un banal accident, lăsând un gol adânc simțit în galeria marilor literați.

Importanța marei reviste ieșene «Viața Românească» este de netăgăduit. Condusă de cel mai autorizat critic al literaturei noastre de astăzi, Dl. G. Ibrăileanu, ea stă în fruntea tuturor revistelor din țară, fiind continuatoarea «Convorbirilor Literare» și «Contemporanul», conformându-se, însă, bine 'nțeles cerințelor actuale fără să alunece, până 'n prezent, într'o atmosferă care să-i micșureze importanța de primă revistă serioasă din țară.

Mișcarea culturală ieșană datorește enorm de mult acestei reviste cari, prin rodnica ei activitate pe terenul pur literar și critic mai ales, a adus și aduce un imens folos întregii culturi naționale.

Modul cum e redactată, de la apariție chiar, ne

îndritueşte să vedem şi 'n viitor o tot mai mare influenţă în bine asupra întregei noastre literaturi, îndrumând-o pe o cale sănătoasă şi ferind-o de apucăturile nesăbuite ale unor scriitori cari nu sânt de cât derbedeii unei literaturi decăzute ce se încearcă să lovească bunul simţ şi talentele adevarate.

Astfel dar «Viaţa Românească», rămâne singura revistă română actuală înaintea căreea dispar toate celelalte cu pretenţii mai mult ori mai puţin bizare.

«Viaţa Românească» e o revistă în sens european, putând face cinste ori cărei ţări din apus.

Iaşii în fruntea mişcării culturale din ţară.

Oricât s'ar părea că Iaşii nu mai prezintă aspectul de odinioară în ceeace priveşte mişcarea culturală, totuşi vechea Capitală a Moldovei n'a încetat un singur moment de a fi, cu toată tradiţionala ei modestie, în fruntea întregei mişcări culturale din ţară.

Astăzi cea mai mare şi mai serioasă revistă românească, care poate sta alături cu oricare altă revistă similară din străinătate, — vorbim de «Viaţa Romînească», — apare tot la Iaşi, ca pe vremuri «Convorbiri Literare» şi «Contemporanul», sau ca «Arhiva» care apare şi azi.

Dar pe lângă aceste două reviste, care, orice s'ar spune, stau în fruntea revistelor serioase, mai apar fără sgomot, fără reclamă, fără pretenţii, o

sumă de alte reviste, în mare parte de specialitate, la care colaborează cei mai distinşi profesori universitari, cari fac cinste culturei româneşti.

Intre revistele noui cari apar în Iaşi, menţionăm în primul rând «*Minerva*» şi «*Revista Critică*».

«*Minerva*» e o revistă de pură specialitate filosofică şi sociologică condusă cu o deosebită îngrijire de unul din cei mai eminenţi profesori universitari de astăzi, Dl. *Petru Andrei*, titularul catedrei de Sociologie de la Facultatea noastră de Litere.

In această revistă admirabilă, ca formă şi ca tecnică tipografică, colaborează pe lângă cele mai distinse personalităţi ştiinţifice din ţară, şi un număr de savanţi din străinătate cu renume mondial.

Dl. Petru Andrei, de şi tânăr relativ, are o activitate ştiinţifică destul de bogată, numele seu figurând cu cinste în galeria învăţaţilor din străinătate, în domeniul Sociologiei.

Dovadă e, că eminentul nostru profesor Dl. Petru Andrei a fost ales membru corespondent al Societăţii Sociologice din Berlin, cinste de care până acum, între străini, nu s'a bucurat de cât numai Al. D. Xenopol.

E destul, credem, acest fapt pentru ca să ne arăte de câtă autoritate ştiinţifică se bucură profesorul ieşan în rândurile marilor învăţaţi din străinătate, care îşi fac o cinste de a colabora la revista din Capitala Moldovei, «Minerva».

Intre colaboratorii din Iași ai acestei reviste, în primul rând se găsește eminentul profesor Dl. *Ioan Petrovici*, a cărui studii filosofice îl pun cu drept cuvânt între cugetătorii de seamă de azi ai țării noastre.

Activitatea culturală mai bine de două decenii a acestui învățat ieșan e recunoscută în de ajuns și colaborarea sa la marele reviste de specialitate din țară și străinătate dovedește și mai mult valoarea operei sale filosofice.

Despre personalitatea atât de distinsă a D-lui I. Petrovici, ne-am mai ocupat și în alte rânduri.

Un alt colaborator, de-o hărnicie rodnică, dar în acelaș timp și cel mai bine înzestrat intelectualicește din toată generația mai tânără de astăzi, ie, fără 'ndoială Dl. *Gheorghe I. Brătianu*, profesorul atât de apreciat al Facultății noastre de litere.

Dl. Gh. I. Brătianu, de și e cel mai tânăr dintre tinerii profesori universitari, are, însă o frumoasă activitate pe tărâmul istoric, putându-se socoti, — și o spunem fără a greși, credem, — între cei mai serioși istorici actuali.

Colaborarea sa la «Minerva» nu poate de cât să mărească prestigiul acestei reviste, Dl. Gh. I. Brătianu, relevându-se din zi în zi tot mai mult și mai apreciabil prin lucrări de o mare valoare, și care-i preziç un viitor din cele mai strălucite în cariera sa științifică.

O revistă iarăşi de o mare însemnătate pentru trecutul neamului românesc, este «*Ioan Neculcea*», buletinul Muzeului Municipal Iaşi, pusă sub direcţiunea cunoscutului şi harnicului profesor Dl. Gh. Ghibănescu.

In această revistă care apare odată pe an în format mare şi voluminos, se publică studii istorice şi arheologice, precum şi acte de proprietate sau de interes public care privesc Iaşii, inscripţii lapidare, acte ale bisericilor din Iaşi, vederi fotografice ale monumentelor din Iaşi, hărţi, planuri, facsimile, genealogii, documente de importanţă istorică sau economică, ce privesc Moldova întreagă.

Colaboratorii acestui buletin sunt D-nii *Al. Băleanu*, profesor secundar, *M. Costăchescu, C. I. Caradja, Dr. Eufr. Simionescu, Traian Ichim* şi alţi specialişti.

O revistă de specialitate filologică şi care are o importanţă netăgăduită, fiind în acelaş timp şi prima revistă ce apare în acest gen e «*Revista Critică*» de sub direcţiunea savantului filolog ieşan, Dl. *George Pascu*, profesor la Facultatea de litere a Universităţii noastre.

Această revistă, a cărei apariţie datează numai de doi ani e menită să umple un mare gol în istoria limbei şi literaturei româneşti.

Până acum, «Revista Critică», s'a impus în lumea

specialiştilor şi tinde tot mai mult să devină un adevărat buletin filologic a cărui autoritate ştiinţifică se datoreşte, în primul rând învăţatului nostru profesor Dl. George Pascu.

Dl. George Pascu e unul din cei mai de seamă filologi şi reputaţiunea sa în acest domeniu nu poate fi de nimeni contestată.

Numeroasele sale lucrări asupra limbei şi literaturei româneşti, au o mare valoare şi până în prezent e singurul care poate înfrunta cu bărbătească erudiţie polemicile cu privire la diferitele chestiuni filologice.

După ilustrul nostru savant Dl. Al. Phillippide, Dl. George Pascu e primul care s'a relevat în chip strălucit pe terenul filologic.

Opera sa, ţinând seamă de cantitatea dar mai cu seamă şi de calitatea ei, este vastă.

Intre lucrările sale de-o netăgăduită importanţă putem cita: «Despre cimilituri», care, mi se pare e teza sa de doctorat în litere, este o operă cu totul originală şi care a fost elogios primită în cercul specialiştilor români şi străini, unde numele D-lui profesor George Pascu ocupă un loc de frunte. Apoi «Etimologii Româneşti», «Sufixele Româneşti», «Gligorie Ureache», «Miron Costin», şi mai cu seamă marele monument: «Istoria literaturei române din secolul al XVII şi din secolul al XVIII care cuprind: 1) Cronicarii moldoveni şi munteni, 2)

Viaţa şi operele lui D. Cantemir, 3) Epoca lui Clain, Şincai şi Maior, putem zice că stă în fruntea operelor de această natură.

Erudiţia atât de adâncă a acestui eminent profesor, noua concepţie ce o are asupra diferitelor chestiuni ce privesc limba şi literatura românească, şi filologia în general precum şi impulsivitatea cu care tratează aceste chestiuni, dar mai ales puterea de muncă ce o desfăşură din care rezultă o activitate cu adevărat rodnică, fac din Dl. George Pascu, o personalitate distinsă cu care Universitatea ieşană îşi măreşte şi mai mult prestigiul.

Dl. George Pascu, pe lângă operele scrise în româneşte, mai are multe scrise în limbi străine. Astfel în limba germană: «Beiträge zur Geschichte der rumänischen Philologie». — Leipzig. «Rumanische Elemente in den Balkansprachen». — Genève. In limba franceză: «La Philologie Roumaine dans les pays germaniques et en France». — Leipzig. Bibliographie Roumain, Archivum Romanicum, şi «Rapports linguistiques albano-roumains», in Archivum Romanicum vol. 9. «Dictionaire étymologique macédoroumain», două volume, precum şi multe articole filologice şi literare răspândite prin «Viaţa Românească», «Archiva» ca şi prin marele reviste din străinătate.

Activitatea D-lui George Pascu e mai presus de orice îndoială, dar această activitate nu se re-

duce numai la o simplă muncă brută, ea este cu adevărat de o importanță covârșitoare pentru știința filologică română, și aceasta o dovedește numeroasele sale opere publicate până'n prezent, precum și munca ce o depune în coloanele publicațiunei «Revista Critică», ce o conduce cu atâta vioiciune.

Intre tinerile reviste cari apar cu regularitate de câți-va ani este și «*Gândul Nostru*» de sub direcțiunea talentatului literat și artist dramatic Dl. *Sandu Teleajen*. Fără pretenții mari, totuși revista aceasta contribuie în măsură destul de frumoasă la mișcarea noastră culturală.

O revistă care, deși modestă, dar având un scop bine determinat pentru răspândirea culturei naționale în pătura țărănească, este «*Brazda*», jurnal de educație cetățenească care apare lunar sub direcțiunea D-lui *Eugen Pavelescu*, doctor în Drept dela Paris, avocat.

Pe terenul pur științific, în Iași apar mai multe reviste între cari se pot menționa următoarele, a căror reputațiune în lumea științifică e îndestul de cunoscută.

Revista Medico-Chirurgicală», buletin al Societății de Medici și Naturaliști», se găsește astăzi în al 39-lea an de apariție și e pusă pentru anul 1928 sub conducerea unui comitet, în fruntea că-

ruia se află eminentul medic chirurg *D-rul N. Hortolomei* profesor la Facultatea de Medicină.

«*Buletin de la Société roumaine de Neurologie, Psichiatrie, Psychologie et Endocrinologie*», sub direcţiunea marelui nostru savant Profesor Dr. I. C. Parhon.

Apoi *Revista Stiinţifică «V. Adamachi»* care e în al 14-lea an şi se află sub îngrijirea D-lor I. Simionescu, P. Bogdan şi C. Motăş cu colaborarea mai multor specialişti.

Am pomenit numai o parte din revistele care apar în Iaşi, şi în deosebi pe acelea cari au o înrâurire culturală vădită, şi a căror prestigiu se datoreşte, fără'ndoială distinselor personalităţi ce le conduc.

De altfel în Iaşi mai apar multe reviste, unile menţinându-se la o durată oarecare, altele dispărând după un număr două, cel mult trei dela apariţie. E şi firesc să se întâmple aşa, de oarece aceia cari se încumetează a le scoate nu sunt decât nişte neisprăviţi, nişte copii cari au legat cartea de gard şi cred că sunt sortiţi ca să revoluţioneze literatura, publicând toate năzdrăvăniile de pe lume. Unii dintre aceşti neisprăviţi se mai cred apţi pentru gazetărie, inunând redacţiile ziarelor, unde-şi pierd timpul în zădar căci nu ajung la alt rezultat decât

a-și pune în practică cu o îndemânare firească aptitudini care-i fac perfecți șantagiști.

Uitați-vă în redacțiile ziarelor de astăzi unde cu foarte mici excepțiuni, veți găsi tot soiul de indivizi certați, în primul rând cu bunul simț, cu inteligența și cultura, precum și cu cinstea.

Aceşti indivizi, după cum am mai spus și altă dată, nu aduc, în realitate, decât un rău imens publicului cetitor mai întâi, pentru că nu știu să scrie, întrebuințând o limbă care numai românească nu este, apoi, ahtiați după câștiguri, nu se dau în lături dela nici o necuviință, atăcând fără rușine persoanele care ocupă situații înalte, numai pentru că aceste persoane nu li satisfac lăcomia de bani.

De altfel, exemple se văd zilnic.

Asupra acestei chestiuni, e de prisos să mai revenim acum, șantagismul fiind în prezent singura armă cu care pot parveni anumite tipuri ce-și dau calitatea de gazetari.

Teatrul din Iași

Teatrul Național din Iași s'a bucurat până la începutul războiului pentru întregirea neamului, de un mare prestigiu, căci elementele care-l compuneau erau incontestabile talente, din care unele cu totul superioare și cari ar fi putut face cinste ori cărei scene din apusul Europei.

Numele unui Arceleanu, Pekea S. Alexandrescu, C. Ionașcu, Mitru Constantinescu, Dim. Pruteanu,

Dragomir, Momuleanu, apoi a unei Elena Botez, Athena Georgescu, Elena Laşcu-Evolschi şi altele, sunt o dovadă de excelentele elemente cu care era înzestrat Teatrul din Iaşi.

Acei care au avut norocul să vadă pe aceşti artişti jucând, desigur că nu vor putea să-i compare cu elementele de astăzi cari au pus stăpânire pe scena teatrului, în afară de câte-va excepţii, rămase din splendida pleiadă de actori de altă dată.

Dacă astăzi mai întâlnim pe un Cuzinschi, Petroni, Boldescu, Profir şi Radu Demetrescu, ori D-na Cuzinschi şi D-na Profir, sau pe bătrânul artist Vernescu-Vâlcea care numai de câţi-va ani s'a stabilit în Iaşi ca societar al Teatrului nostru Naţional, toţi aceştia sunt actori vechi cari odinioară, împreună cu cei pomeniţi mai sus, făceau faima artei dramatice la Iaşi.

Noile elemente artistice cari apar astăzi pe scena teatrului, sunt departe de a se compara cu cei de eri, în afară de tânărul *Ghiţescu* care merită o deosebită atenţiune şi despre care ne vom ocupa mai jos puţin.

Oricât s'ar încerca Direcţiunea ca să refacă faima de odineoară a Teatrului ieşan, credem, că pentru moment, este peste putinţă.

Nu ne trece câtuşi de puţin prin minte ca să aducem vre-o învinuire Directorului actual al Teatrului Naţional. Dl. M. Codreanu, e înainte de

toate un adânc cunoscător al artei dramatice, un fin literat și mai cu seamă un îndrăgostit de scenă pe care ar vroi să vadă jucând numai artiști care să facă cinste cu adevărat teatrului. Dl. Mihai Codreanu își dă toate silințile posibile pentru a putea forma tinerii de astăzi ca să joace dacă nu în chip ireproșabil, dar cel puțin pasabil.

Că reușește uneori sau nu reușește, aceasta depinde de dragostea mai multă sau mai puțină ce o are tânărul ce se crede că poate păși pe scenă ca să culeagă laurii.

Nu ajunge numai dorința de a deveni artist, se mai cere și talent, și încă mult talent și acesta nu-l poți căpăta decât odată cu nașterea, dacă ai noroc. Apoi mai trebue și cultură, să ai focul sacru al artei, să ai putere de muncă și dragoste deosebită pentru teatru.

Neuitatul P. V. Grigoriu-Budușcă a definit admirabil Artistul, prin următoarele versuri:

Unui artist de teatru se cer însușiri multe:
Să fie altul *veșnic, fiind tot* el *în rol,*
Adânc bun simț în toate, de public să asculte,
Să aibă focul sacru chiar când e teatrul gol...
Să fii artist mai trebui ca să'ntrupezi în plin
Talent, organ, figură și... celelalte vin!...

Aceste versuri ale lui P. V. Grigoriu-Budușcă, ar trebui să fie adânc săpate în inima fiecărui tânăr care dorește să devină artist.

Marele istoric Al. D. Xenopol, unul din cei mai harnici propagandişti ai culturei naţionale, vorbind de teatru spune următoarele cuvinte:

«Teatrul este mijlocul cel mai energic de a introduce idei şi simţiri în mintea mulţimei. Unde teatrul naţional e puţin gustat, acolo pulsul vieţii naţionale bate amorţit. Era o vreme când teatrul românesc era îmbrăţişat şi sprijinit de întreaga noastră societate şi mai ales de clasele conducătoare. Pe atunci era vremea actelor mari, a jertfelor în folosul neamului. Acuma teatrul lâncezeşte, clasele înalte se desinteresează de mersul lui. Cauza este că tot înstrăinându-ne graiul prin folosirea limbilor străine, nici mai simţim, că mai gândim româneşte».

Cât adevăr cuprinde vorbele lui Xenopol! Aceste le spunea marele istoric prin 1903 când, orice s'ar spune, scena teatrului nostru naţional era cinstită prin marii artişti de atunci, State Dragomir, C. Ionescu, M. Arceleanu, Pekea S. Alexandrescu, Athena Georgescu, Elena Laşcu-Evolschi, Elena Botez, M. Popovici şi mai cu seamă de neîntrecuta D-na Aglaia Pruteanu, care singură rămasă astăzi, mai face faima teatrului ieşan.

Dacă pe atunci, cu asemenea artişti, teatrul nostru naţional nu corespundea pe deplin adevăratei lui meniri, cum trebue să-l judecăm astăzi,

când pe artiştii amintiţi, nu-i poate încă nimeni înlocui?

Ne lipsesc artiştii adevăraţi, adevăraţii apostoli cari să introducă idei şi simţiri în mintea mulţimei. Aceştia au dispărut aproape cu totul.

Cu toate că astăzi teatrul naţional nu mai stă la înălţimea artistică de odineoară, totuşi nu trebue să ne perdem orice nădejde.

Se mai găsesc câţi-va artişti, -- rămaşi din trecuta pleiadă, — pe atunci tineri, — cari mai ţin oarecum prestigiul scenei din Capitala Moldovei. Deşi aceştia apar numai din când în când pe scenă, reamintesc, cu toate acestea vremurile frumoase de altă dată.

Un Petroni, Cuzinschi, Profir, Boldescu, Vernescu-Vâlcea dar mai cu seamă Radu Dimitrescu, — singurii urmaşi demni ai celor de eri, — ne fac să retrăim clipe mulţumitoare, căci focul sacru şi bunul simţ îi stăpâneşte pe deplin, ceeace face ca să trezească în mintea mulţimei, idei şi simţiri, cum spune Xenopol.

Nu numai stăpâni pe rolurile ce le joacă, dar conştienţi de menirea unui adevărat actor, dânşii apar pe scenă degajaţi de orice veleităţi decât numai de aceea a datoriei şi a împlinirei idealului artistic.

Corecţi în atitudinea lor artistică, dar mai cu seamă plini de dragoste pentru scenă, ei joacă nu pentru a-şi împlini numai o simplă datorie ca ori-

care slujbaş, ei joacă având un ideal mai înalt, acel al artei şi al împlinirei unei datorii faţă de neam şi ţară.

Cine nu rămâne mulţumit sufleteşte când vede apărând pe scenă pe Cuzinschi, Petroni, Boldescu, Radu Dimitrescu, Profir sau bătrânul Vernescu-Vâlcea, cari înainte de orice, încearcă, pe cât îi ajută puterile să se identifice în rolurile ce le interpretează!

O figură frumoasă a teatrului de astâzi este *Radu Dimitrescu*, vechiu societar şi unul din puţinii actori pentru care arta este idealul suprem.

Inzestrat cu talent puternic, Radu Dimitrescu s'a obişnuit încă din tinereţă cu munca, ceeace face ca jocul său să fie natural, corect şi plin de viaţă în acelaş timp. Când apare pe scenă, dela primul pas pe care-l face şi dela primul cuvânt rostit, vezi că ai înainte nu un oricare actor de duzină, ci un artist, conştient în totul de răspunderea ce o are, fără să se intereseze dacă sala e plină ori goală. El joacă cum trebue să joace, îşi face nu numai datoria, dar mai pre sus de toate el caută să îndeplinească o misiune sfântă, aceea de îndrumător al publicului spre frumos. El îşi închipuie, şi cu drept cuvânt, că a juca pe scenă, nu e de ajuns numai a învăţa rolul pe de rost, fără să-l pricepi, fără să-ţi dai seama ce răspundere ai, mărginindu-te numai în a recita frazele, crezând că

prin aceasta ai pus mâna pe secretul artei dramatice. Radu Dimitrescu caută, şi reuşeşte totdeauna, să pătrundă mai întâi gândul autorului, să cunoască în totul piesa şi să-şi deie seamă de importanţa şi rolul fiecărui personaj. Personajul pe care-l joacă el însă, îl studiază până'n cele mai mici amănunte. El se indentifică complect cu rolul şi de aceea apare pe scenă în chip aşa de natural şi atât de simpatic, fără să afecteze nimic.

Talent, muncă conştiincioasă, simţul răspunderii, dragoste de artă, iată ceea ce face din Radu Dimitrescu un artist de seamă, o personalitate artistică cu care scena ieşană se poate mândri.

Cele spuse despre Radu Dimitrescu se pot foarte bine spune şi despre ceilalţi artişti pe cari i-am pomenit mai sus.

Acum, însă, să zicem câteva cuvinte despre Dl. *Ghiţescu*, tânărul cel mai talentat dintre toţi tinerii din generaţia sa, şi care s'a impus publicului printr'o atitudine admirabilă, dovedind dela început un frumos talent, o puternică personalitate artistică.

Tânărul Ghiţescu se distinge, în primul rând prin talent; aceasta e cea dintâi calitate care se cere unui actor de a fi *artist*, iar nu un simplu figurant pe scenă care să îndruge papagaliceşte rolul învăţat mecaniceşte fără să priceapă nimic din piesa în care joacă.

Rolurile pe care le-a abordat până acum tânărul

artist Ghiţescu — îi spunem artist iar nu actor, pentru că are acea mare calitate de a pricepe arta şi a o servi ca un adevărat discipol, — sunt o dovadă netăgăduită că dânsul când s'a hotărât să joace un rol într'o piesă clasică ca şi în una modernă, ş'a dat dela început seamă de marea răspundere ce o are. Conştient de talentul său, harnic fără'ndoială, studiind, nu numai învăţând pe de rost rolul pe care-l joacă, dânsul se manifestă pe scenă în toată splendoarea, aşa că aproape nimic n'ai ce-i reproşa. Vezi imediat că ai în faţă un artist de mare valoare, care, dacă s'ar găsi într'un mediu mai conform cu aptitudinile artistice ale unor actori de talent serios, tânărul Ghiţescu ar deveni, de bună seamă fruntaşul între fruntaşi, ridicând astfel teatrul nostru naţional la rangul ce-l avea odineoară pe vremea marilor artişti Arceleanu, Dragomir, Constantinescu, Ionescu, Athena Georgescu etc. etc.

Exceptând cei câţi-va bătrâni artişti care au mai rămas astăzi în teatru, şi a căror nume s'au pomenit mai înainte, teatrul ieşean posedă încă un artist de adevărată valoare, şi acesta este Dl. Ghiţescu. Deşi tânăr, are însă un trecut frumos şi astăzi se munceşte mult ca să devină din ce în ce mai folositor teatrului, dar, o spunem cu toată părerea de rău, că e mult stingherisit din cauza lipsei colegilor cari să-l poată seconda cu talent.

Acest artist, însă, munceşte mereu, se cultivă,

cetind şi studiind, de sigur, tot ce-i poate folosi în cariera sa artistică.

Autoritatea sa în teatru se mărește zilnic, și fără îndoială că va veni timpul, cât de curând, când i se va recunoaște şi oficial, şi de public mai cu seamă, întreaga şi necontestata sa valoare artistică. consacrându-l de cel mai puternic talent dramatic al scenei actuale a teatrului național din Iași.

Artele plastice şi muzica

Cu privire la artele plastice, pictura şi sculptura, Iaşul, actualmente, nu se poate făli •decât tot cu bătrânii artiști de ieri, a căror opere fac să trăiască în Capitala Moldovei, încă, o viață artistică, mai mult sau mai puţin interesantă. Tot operile unui Em. P. Bardasare, Gh. Popovici, Băncilă ori Burghelea, preponderează astăzi, noua generaţie neputându-se ridica la nivelul artistic al acestora citaţi mai sus.

E un simptom care nu ne poate deloc bucura, ci din potrivă.

Că se găsesc în Iaşi câţi-va tineri cu oarecare talent, nu contestă nimeni, dar aceștia în primul rând, se cred că sunt desăvârşiţi, că nu mai au nimic ce învăţa şi că prin urmare sunt meniţi de a reprezenta numai ei singuri arta picturei.

Noua concepţie ce ş'au făcut-o acești tineri despre arta picturei, căutând să deie prioritate numai impresionismului, neglijând în totul celelalte

calităţi ce se cer unei picturi serioase şi de valoare, nu poate duce decât la decadenţă.

Nu trebue să se uite că la Iaşi a stat mai mulţi ani talentatul pictor *C. Artachino*, ca profesor de Desemn şi Pictură la Şcoala de Belle Arte.

In răstâmpul cât a stat în Capitala Moldovei, pictorul Artachino, îndestul de cunoscut până atunci prin excelentele sale lucrări, fiind unul din marii noştri pictori, a lucrat o mulţime de pânze cu diferite vederi din Iaşi şi din împrejurimi, precum şi mai multe portrete. Tot dânsul este autorul frumoasei picturi dela Capela Şcoalei Normale «Vasile Lupu». Opera artistică a acestui distins maistru îl pun fără'ndoială în rândul marilor artişti români, iar Ieşenii se pot mândri şi ei că Artachino s'a consacrat câţi-va ani în oraşul lor, unde a lăsat urmele unei rodnice activităţi artistice.

Asemenea vom menţiona, — lăsând ca mai târziu să vorbim pe larg, — numele artiştilor *Ştefan Dimitrescu* şi *Ioan L. Cosmovici*, două admirabile elemente, profesori la Şcoala de Arte frumoase din Iaşi, precum şi pe tânărul *Clavel*, un harnic şi conştiincios viitor maistru.

Cât despre ceilalţi pictori cari se manifestă prin diferite şi dese expoziţiuni unde-şi expun numeroase pânze, lăsăm ca viitorul să se pronunţe.

Vom sfârşi acest scurt capitol cu marele tablou «*Comemorarea dela Nicea*», al maistrului neîntrecut

Gh. Popovici fostul profesor şi actualul director al Şcoalei de Belle Arte.

Acest tablou de mari dimensiuni, este o operă de-o neasămuită valoare artistică şi poate fi pusă fără rezerve în fruntea operilor clasice ale picturei româneşti.

Modestia, care de obiceiu e caracteristică spiritilor superioare, a făcut pe acest maistru desăvârșit să steie retras, şi cum spuneam și altă dată, retras de orice manifestări sgomotoase ce ar fi putut face în jurul operei şi numelui său, câștigând milioane, numai dacă ar fi voit să-şi mercantilizeze talentul.

Conștient de marea sa valoare, Gheorghe Popovici n'are, și n'a avut nici odată altă ceva în vedere, decât arta pură, frumoasă şi utilă în acelaş timp.

Pe dânsul nu-l interesează ce se spune în jurul său, nici în bine, nici în rău. El îşi caută de munca sa artistică, cu acelaş entuziasm, cu aceeași putere de muncă uimitoare, cu aceiaşi neclintită dragoste ca în vremurile tinereţei, deși astăzi a ajuns la vârsta când alţii cred, şi au dreptate, că trebue să se odihnească pentru restul zilelor ce mai au de trăit.

Ziua de mâine va arăta cu siguranţă că Gh. Popovici e cea mai desăvârşită manifestare artistică nu numai a Iaşului şi a Moldovei în special, dar

chiar a întregului neam românesc, alături cu marele Grigorescu.

Un rezleț: Matei B. Cantacuzin

In partea din volum în care vorbim despre mișcarea politică și culturală a Iașului, n'am pomenit numele unui ilustru fiu al vechii Capitale a Moldovei, a regretatului *Matei B. Cantacuzin*, pentru că el apare în toată această mișcare ca o figură rezleață, ca un intrus, ca să zicem așa, în mijlocul unei societăți despre care el avea o concepție cu totul aparte. Tocmai din această cauză, apare și dânsul un rezleț.

In politică a fost o personalitate de mâna întâi, dar în acelaș timp un îndărătnic inconsequent în ceeace privește modul de a se manifesta.

Iată-l pe Matei Cantacuzin, cu trup și suflet înregimentat în gruparea junimistă, unde în scurt timp se înalță deasupra multor fruntași, și apărând când prin scris, când la tribuna parlamentului sau prin întruniri publice, concepția politică junimistă, c'un talent remarcabil, cu o vervă de neînchipuit. Sinceritatea convingerilor sale nimeni n'a îndrăznit să i-o pună vre-odată la îndoială.

Cultura sa temeinică și vastă, inteligența sa puternică și calitatea de a se exprima într'un chip de-o claritate desăvârșită, îl făceau respectat și admirat chiar de cei mai recalcitranți adversari po-

-litici. Autoritatea pe care știa să și-o impună în orice împrejurări, n'a fost decât rezultatul inerent al firei sale pe care știa să și-o stăpânească în diferite împrejurări, dar, în acelaș timp și de-o exuberanță tinerească, când era vorba să apere o nouă concepție despre vre-o chestiune politică mai ales, căreia își subjuga întreaga lui personalitate.

Am spus că regretatul Matei Cantacuzin era de-o îndărătnică inconsequență. Tocmai această incosequență îl făcea să apară mai superior în toate manifestările sale de ordin politic, în deosebi. Știa așa de bine să iasă din orice încurcătură încât totdeauna se ridica deasupra tuturor, convingând pe oricine, prin puterea argumentării și a modului de a se exprima mai cu seamă.

In numeroasele sale salturi politice, Mateiu Cantacuzin n'a apărut nici odată ridicol, cum apar toți ceilalți jongleuri ai politicianismului.

Dânsul când a fost junimist, era convins că junimismul este cea mai superioară doctrină politică și privind pe șefii acestei doctrine, nu ca pe niște zei, dar ca pe niște muritori cari pot greși uneori. Aicea stă tocmai superioritatea sa. Nu idolului se închina dânsul, ci la aceea ce reprezenta acel idol. Când însă, în anumite împrejurări, avea prilejul să intre într'o nouă atmosferă de intelectuali sau politiciani, Matei Cantacuzin, datorită firei sale expansive, se indentifica în totul noului mediu și căuta

nu să se convingă mai mult pe dânsul, ci, tocmai pe aceia în atmosfera cărora se găsea acum. Orice aluzie i se făcea despre inconsequenţa sa, dânsul nu rămânea nici odată dator cu răspunsul. Inteligenţa lui puternică şi argumentările ce le aducea, o repet, făceau să-l scoată din orice impas, şi să dovedească, convingând pe ori-cine, că ceeace făcea dânsul în noua lui îndrumare, era ceva firesc şi logic ca să se întâmple aşa.

Aceasta explică, cum am mai spus, voiajurile sale politice.

Şi când a fost junimist, şi când conservator, democrat sau liberal, Mateiu Cantacuzin a fost sincer; nu ş'a vândut nici odată, în viaţa lui, nici sufletul, nici inima pentru un blid de linte.

De aceea dânsul a fost şi va rămâne o personalitate cu totul superioară, dar resleaţă în acelaş timp, căci prin întreaga lui manifestare, oricum s'ar lua, s'a deosebit cu desăvârşire de toţi «ceilalţi».

Pentru Iaşi, în deosebi, Mateiu Cantacuzino, apare ca o figură aparte, un îndărătnic în nestatornicia lui de-o naivitate sublimă, dotat cu cel mai excelent bun simţ, oricând trebuia să susţină ceva.

Chiar atunci când greşia uneori, — noi nu credem dar mulţi spun că a greşit în toată viaţa lui politică — recunoştea greşala, imediat ce era cuprins în o nouă sferă de noui amici, în care trebuia să se

manifeste şi să-şi pună la contribuţie puternica şi vasta sa inteligenţă cultură şi talent.

Dacă după dânsul n'a rămas ceva pozitiv care să supraveţuiască vremurilor, rămâne, însă, în Istoria Iaşilor, tipul cel mai reprezentativ al unei mari inteligenţi, a unei personalităţi intelectuale superioare, a cărui amintire se va păstra în paginile scrise de contemporanii lui despre dânsul.

Iată pentru ce l'am pus pe Mateiu B. Cantacuzin într'un capitol aparte, căci a fost o mare personalitate, care nu putea fi cuprinsă în sfera obișnuită ca mulţi alţii.

Un harnic muncitor pe terenul cultural, care însă, în lunga lui activitate, a făcut ca să zicem aşa, o notă discordantă faţă de diferitele cercuri intelectuale, e cunoscutul scriitor Dl. *N. A. Bogdan*,

Fire retrasă, nu-i place, par'că, sgomotul prietenilor, a muncit intens, ocupându-se când cu gazetăria în tinereţe, când cu literatura propriu zisă, când cu cercetări și monografii.

Lucrările sale de monografii, între cari, în primul rând menţionăm «*Oraşul Iaşi*», au o importanţă deosebită, de oarece sunt, până'nprezent singurile lucrări în acest gen, cari s'au ocupat de vechea capitală a Moldovei în chip amănunţit, dând la iveală o mulţime de lucruri şi fapte cari până a-

tunci stăteau ascunse în diferite hrisoave de prin rafturile autorităţilor.

Dl. N. A. Bogdan a mai scris *Iaşul sub domnia «Regelui Carol»* un volum mare în care se cuprind cuvântările şi actele marelui Rege, în legătură cu Iaşii.

A mai alcătuit apoi o minuţioasă monografie a *Societăţii de Medici şi Naturalişti şi a Muzeului Natural»* din Iaşi, lucrare care ca şi «Oraşul Iaşi», are o mare importanţă culturală.

Harnicul monografist Dl. N. A. Bogdan mai are la activul său o sumedenie de lucrări literare, piese de teatru, originale şi traduceri, apoi o serie de poveşti şi anecdote, toate scrise într'o curată şi frumoasă limbă românească.

Ca ziarist, a redactat pe vremuri «*Era Nouă*» organul grupării junimiste, iar mai acum câţi-va ani în urmă a scos revista «*Lupta pentru viaţă*», scrisă în întregime numai de D-sa. Activitatea culturală a D-lui N. A. Bogdan e foarte mare şi destul de importantă. D-sa e unul din rarii scriitori români cari a muncit şi munceşte neîntrerupt, căutând să îmbogăţească literatura cu lucrări folositoare, şi a reuşit în cea mai mare parte.

D-sa poate fi luat ca un exemplu de muncă şi perseverenţă, care a trecut peste multe obstacole, ajungând astăzi să-şi lege numele pentru totdeauna de mişcarea culturală a Iaşilor.

Iașii dacă s'a manifestat în trecutul său glorios și se manifestă și acum destul de intens pe tărâmul cultural, mai are încă o importanță deosebită în ce privește educarea copiilor în școlile profesionale.

Una din aceste școli și care se bucură de o reputațiune bine meritată, nu numai în Iași, dar în toată țara, este «*Scoala profesională «Elena Gh. Mârzescu» a Femeilor Române*», actualmente sub conducerea eminentei Directoare, D-na *Alexandrina Gavrilescu.*

Această școală înființată cu câteva zeci de ani în urmă, prin stăruința mai multor Doamne din Iași, în fruntea cărora se găsea mult regretata D-na *Elena Gh. Mârzescu*, a continuat sub diferite direcțiuni să se dezvolte și să se pună la nivelul cerinților reclamate de împrejurări și de vremuri.

Actuala Directoare D-na Alexandrina Gavrilescu, prin neîntreruptele sale stăruinți, și prin o conducere admirabilă în tot ceeace privește școala ca parte pedagogică și pur profesională, a ajuns să deie acestei instituțiuni o aoreolă care face cinste și Directoarei, și Iașilor în special.

Rezultatele pe care le dă această școală sunt dintre cele mai îmbucurătoare, căci multe dintre absolvente ocupă astăzi posturi de maestre și profesoare la diferite școli similare din țară, iar altele

își au propriile lor ateliere cari rivalizează cu cele mai renumite din capitală.

Munca stăruitoare ce o depune D-na Gavrilescu pentru a ridica din ce în ce mai mult prestigiul școalei ce o conduce, merită nu numai laudă dar și admirația tuturor.

«Școala profesională «Elena Gh. Mârzescu» a femeilor române» poate fi luată ca pildă din toate punctele de vedere, și aceasta datorită, astăzi, în primul rând eminentei conducătoare D-na Alexandrina Gavrilescu, care-și depune toată puterea de muncă, tot zelul și toată inteligența.

*
* *

Asemenea pentru băieți e «*Scoala de Arte și Meserii*» care se bucură și ea de un mare prestigiu fiind condusă de un distins inginer, *D-l Casetti*, a cărui activitate pe acest teren este îndestul de cunoscută și credem că nu mai e nevoie să inzistăm.

*
* *

In privința *Muzicei*, Iașul are meritul de a avea câți-va profeori apreciați, din cari unii ș'au căpătat o mare reputațiune.

Conservatorul de muzică și declamațiune condus odinioară de Gros, Caudela, Gavril Muzicescu, Th. Th. Burada, Enrico Mezetti, Cirilo iar astăzi de tânărul și distinsul violoncelist, profesorul *N. Teodorescu*, se poate mândri cu drept cuvânt că din sînul său a apărut elemente care fac cinste țării întregi.

Asemenea în privința maeștrilor compozitori, Iașii numără o serie destul de frumoasă, între cari unii cu renume european, cum este de exemplu regretatul Eduard Caudela. Apoi între compozitorii a căror lucrări se bucură de-o întinsă popularitate, menționăm pe neuitații *Gavril Muzicescu* și *Antonio Cirilo*, precum și pe D-l *Enrico Mezetti* un valoros maistru și profesor, a cărui bucăți muzicale sunt de o valoare incontestabilă. Mai menționăm și pe bătrânul *C. Bernstein* un modest și talentat compozitor, precum și pe excelentul executant, cunoscutul profesor de muzică D-l *Leon Brill*. Dintre cei mai tineri se pot cita *Raul Scully* și *Basile Lupu*, doi harnici compozitori, cari se luptă voinicește pe terenul artei muzicale.

* * *

Sfârșind acest volum trebuie să mai menționăm câte-va fapte cari s'au petrecut în Iași cu ocazia marelui războiu, și cari au o legătură strânsă cu noi Ieșenii din punct de vedere cultural mai cu seamă.

Se știe că bătrâna capitală a Moldovei în timpul războiului a fost refugiul unei populațiuni numeroase din Muntenia și în special din București.

Unul din cei mai mari scriitori și oratori fără pereche, Barbu Delavrancea, se află înmormântat în cimitirul Eternitatea din Iași.

Moartea l'a surprins în timpul refugiului, tocmai când țara de peste Milcov era ocupată de armatele

dușmane, iar în Iași sosiseră, câte-va din autoritățile germane, era pe timpul când se încheiase faimoasa pace de la Buftea.

Guvernul de atunci sub presiunea de sigur a dușmanilor care începuseră să-și arăte a tot puternicia și disprețul către Români, n'a permis ca rămășițele lui Delavrancea să fie expuse în catedrala mitropolitană, nici să i se facă funeraliile naționale la care avea dreptul acela care fusese marele orator și dăruise neamului românesc superbe pagini de literatură.

Iașul românesc însă, cu toți refugiații români, a ținut să petreacă la mormânt rămășițele ilustrului defunct, formând un cortegiu cum rar s'a văzut.

Astăzi corpul marelui Delavrancea se odihnește în cimitirul din Iași, pe mormântul căruia s'a ridicat un bust de bronz, operă a sculptorului *Ioan Mateescu*, profesor de sculptură, și despre care vom vorbi în volumul viitor, ca și despre tânărul sculptor *Richard P. Hette*. Tot în cimitirul de la Iași odihnește și ilustra artistă dramatică *Aristitza Romanescu*, săvârșită din viață în timpul refugiului.

Pe mormântul ei, doamnele din Iași au ridicat un modest monument.

Se știe că marea artistă iubia Iașii și 'ntotdeauna, ori de câte ori avea prilejul spunea cu toată mândria, că cele mai înălțătoare clipe de mulțumire artistică le-a simțit în manifestările publicului ieșan. Asemenea la «Eternitatea» din Iași se află îngropat

și neîntrecutul artist comic, *Ioan Niculèscu,* fostul societar al Teatrului Național din București.

De sigur că n'am putut menționa în acest volum tot ce trebuia, multe din faptele petrecute scăpându-ne din vedere.

Am povestit totuși, de tot ce am putut să-mi aduc aminte, și am mulțumirea sufletească că n'am spus decât despre cele văzute și cunoscute de mine însumi, fără a fi recurs la cele auzite de la alții.

Poate că nu voiu fi putut mulțumi pe toți, poate, în unele locuri am fost prea aspru, dar n'am făcut de cât să spun adevărul, și știe ori cine că de multe ori adevărul doare. Poate mi se va imputa că prea am fost indulgent cu acei despre care ar fi trebuit să vorbesc mai aspru.

In asemenea caz n'am făcut alta decât să nu țin în seamă de unele manifestări ale acestora cari au surprins, la un moment oarecare critic, sentimentele noastre naționale. Am trecut peste aceste neplăceri și am inzistat numai asupra manifestărilor lor din împrejurările cari au adus un folos neamului românesc.

Greșelile trebuesc uitate și să ne aducem aminte întotdeauna despre opera binefăcătoare a acelora cu care trăim împreună. Ea e mai puternică decât orice și poate rezista vremurilor.

In volumul viitor vom căuta să adăogim tot ceea ce, fără voia noastră, am omis.

CUPRINSUL

PARTEA II

PARTEA III

PARTEA IV

PARTEA V

PARTEA VI

ERATĂ

La pagina 150 să se citească Partea IV-a în loc de Partea VI.

Asemenea cetitorul este rugat a îndrepta singur micele greşeli strecurate.